BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDETİN ÖNLENMESİNDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN (BM) EĞİTİM FAALİYETLERİNİN İLETİŞİMSEL ROLÜ

HAZIRLAYAN

MERVE KÖSEOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA - 2021

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDETİN ÖNLENMESİNDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN (BM) EĞİTİM FAALİYETLERİNİN İLETİŞİMSEL ROLÜ

HAZIRLAYAN

MERVE KÖSEOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

DR. KIVILCIM ROMYA BİLGİN

ANKARA - 2021

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORİJİNALLİK RAPORU

Tarih: 06/ 07 /2021

Öğrencinin Adı, Soyadı: Merve Köseoğlu.

Öğrencinin Numarası: 21810152

Anabilim Dalı: Halkla İlişkiler ve Tanıtım.

Programı: Halkla İlişkiler ve Tanıtım Tezli Yüksek Lisans

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Dr. Öğr.Üyesi Kıvılcım Romya Bilgin

Tez Başlığı: Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Önlenmesinde Birleşmiş Milletlerin (BM) Eğitim Faaliyetlerinin Rolü

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 111 sayfalık kısmına ilişkin, 02/06/2021 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından TURNITIN adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %15.'dır. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç

2. Alıntılar hariç

3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

"Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını" inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:…….

ONAY

Tarih: 06/07/2021.

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza:

Dr. Öğr.Üyesi Kıvılcım Romya Bilgin

TEŞEKKÜR

Eğitim hayatım boyunca okullarında eğitim aldığım ve akademik boyutta kendimi geliştirmemde büyük bir rol model olan Başkent Üniversitesi Kurucusu, çok değerli bilim insanı Sayın Prof. Dr. Mehmet HABERAL başta olmak üzere, çalışmam süresince desteğini benden esirgemeyen değerli danışmanım Dr. Kıvılcım ROMYA BİLGİN'e, değerli görüş ve bilgi birikimlerini benimle paylaşarak bana yol gösteren tez savunma sınavı jüri üyelerim sayın Dr. Nesli Tuğban YABAN ve Dr. Deniz Tansel İLİC'e, eğitimimin ilk gününden bugününe hep elimden tutan ve yolumu aydınlatan canım annem Fisun GİRGİN ve canım babam Fikret KÖSEOĞLU'na, dualarını bir gün bile eksik etmeyen canım büyüğüm anneannem Seniye GİRGİN ve desteğini hep yüreğimde hissettiğim biricik dedem rahmetli Hamit Atilla GİRGİN'e, başarılarımın her anını benimle birlikte aynı heyecanla yaşayan canım Ozan YANDAKÇI'ya ve bana inanan, çalışmamda bana destek olan, yardımını esirgemeyen herkese çok teşekkür ederim.

Merve KÖSEOĞLU

TEMMUZ-2021

ÖZET

Merve Köseoğlu, Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Önlenmesinde Birleşmiş Milletlerin (BM) Eğitim Faaliyetlerinin İletişimsel Rolü, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Tezli Yüksek Lisans Programı, 2021

Kadınlar toplumun inşasında tarihsel olarak kendileri için belirlenen rolleri üstlenmişlerdir. Modern topluma geçişten sonra bile kadın ve erkek rolleri tarih öncesi dönemlerden kalan özellikler içermektedir. Bu rollerin farklı kültürlerde şiddet olgusunu barındırdığı gözlemlenmektedir. Günümüzde kadına yönelik şiddet uluslararası büyüklükte bir soruna dönüşmüştür. Şiddet sorununun çözülmesi için ise toplumsal iş birliği gerekmektedir. Bu nedenle çeşitli organizasyonlar kurulmuş ve sorunun çözümüne yönelik bir arayış başlamıştır. Yapılan çalışmalar eğitimin toplumsal cinsiyet ayrımcılığını ve şiddeti engellemek üzere etkin rol oynadığı ortaya konulmuştur. Toplumsal cinsiyet kavramı toplumdaki tüm kadın, erkek ve LGBT'li bireyleri kapsamaktadır. Araştırmada kadına yönelik Şiddetin toplumsal cinsiyet kavramı ve rolleri ile bağlantısı ele alınarak, kadına yönelik şiddetin önlenmesinde eğitim iletişimi ve eğitimin etkinliği değerlendirilmiştir.

İletişim hayatın her alanında bireylerin sahip olduğu en temel özelliktir. Dolayısıyla hayatın içinde her alanda iletişimin etkilerini görmek mümkündür. İletişimin güçlendiği ve kendini en güzel ortaya koyduğu alan ise eğitimdir. Eğitimin başlangıcından devamına ve hatta tamamlanma noktasına kadar iletişimsel süreç kendini gösterir. Dolayısıyla, eğitim ve iletişimi birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Eğitimin kendisi de iletişimin önemli bir basamağı olduğu için, her yaştan ve cinsiyetten bireyin bu basamağı geçmesi önemli bir husustur. Eğitim sürecini iletişimsel becerileriyle harmanlamayı öğrenen bireyin hayatının geri kalanında, en başta kendisi sonra diğer toplum bireyleriyle eşitlik algısı çerçevesinde yaşaması olumlu bir sonuçtur. Bu bilgiler ışığında araştırmada BM eğitim faaliyetlerinin cinsiyet eşitliğinin sağlanması üzerindeki etkileri eğitim ve iletişim ilişkisinin feminist kuramla çerçevelenmesiyle analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İletişim, Toplumsal Cinsiyet, Birleşmiş Milletler (BM), Eğitim

ABSTRACT

Merve Köseoğlu, The Communicative Significance of Education Activities of the United Nations (UN) in the Prevention of Gender-Based Violence, Başkent University, Institute of Social Science, Department of Public Relations and Publicity, Public Relations and Publicity, Master Program with Thesis, 2021

Throughout the history, women have assumed some major gender roles which are determined by the society. Even after the transition to modern society, women and men gender roles still contain these patriarchal structures. In different cultures, it is observed that these gender roles harbor the phenomenon of violence. Today, violence against women has turned into an international problem. For this reason, social cooperation is highly required to solve violence problem all around the world. Studies show that education has one of the significant and active role in preventing gender based discirimination and violence. The concept of gender includes all women, men and LGBT individuals in society. In this research, the relationship between gender roles and violence against women is evaluated through the effectiveness of communication in education. At this point, the study is based on the United Nations (UN) regional women education and studies on the basis of gender roles. In this context, regional women's studies in the UN are handled using descriptive analysis method on the basis of gender roles.

Communication is the most basic feature and need of human being in all parts of life. Therefore, it is possible to realize the effects of communication everywhere in life. At this point, education is one of the most significant area for communication to be stronger and manifesting itself better. The communicative process manifests itself from the beginning of education to its continuation and even to the point of completion. Therefore, it is not possible to consider education and communication separately. Since education itself is an important step of communication, it is important for individuals of all ages and genders to pass this step. It is a positive result that the individual, who learns to blend the educational process with her/his communicative skills, lives within the framework of the perception of equality, first for herself/himself and then with the other members of the society. In the light of this information, this research analyzed the effects of UN education activities on achieving the gender equality by framing the relationship between education and communication with feminist theory.

Key Words: Communication, Gender, United Nations (UN), Education.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR..... **i**

ÖZET..... **ii**

ABSTRACT.....**iii**

İÇİNDEKİLER..... **iv**

TABLOLAR LİSTESİ.....**vi**

KISALTMALAR..... **vii**

GİRİŞ..... **1**

1. TOPLUMSAL CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDET.. 6

1.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı.....7

1.2. Toplumsal Cinsiyet Rolleriyle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar.....8

1.2.1. Psikanalist Kuram.....9

1.2.2. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı.....10

1.2.3. Bilişsel Gelişim Kuramı.....13

1.2.4. Sosyal Rol Kuramı.....14

1.2.5. Cinsiyet Şema Kuramı.....15

1.2.6. Feminist Kuram.....16

1.2.6.1. Liberal Feminizm.....17

1.2.6.2. Marxist Teoride Feminist Kuram.....18

1.2.6.3. Radikal Feminizm.....18

1.2.6.4. Kültürel Feminizm.....19

1.3. Cinsiyete Dayalı Şiddet.....20

1.4. Uluslararası Kadın Hareketleri Tarihçesi.....23

2. EĞİTİM, İLETİŞİM VE TOPLUMSAL CİNSİYET..... 26

2.1. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Stereotiplerin Oluşumu.....26

2.2. Toplumsal Cinsiyet Rolleri ve İletişim.....31

2.3. Toplumsal Cinsiyet Rolleri ve Eğitim.....33

2.4. Eğitimde Feminist Bakış Açısı.....35

3. KADINA YÖNELİK ŞİDDETE KARŞI BM'NİN EĞİTİM FALİYETLERİ..... 40

3.1. BM'nin Yapısı.....40

3.2. Kadın Hareketlerinde BM'nin Rolü.....43

3.3. BM Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikalarının Tarihsel Gelişimi.....49

3.3.1. BM Dünya Kadın Konferansları ve Toplumsal Cinsiyet Kararları.....50

3.3.1.1. CEDAW Sözleşmesinin Önemi.....52

3.3.1.2. Pekin Deklarasyonu ve Kadına Yönelik Şiddet.....55

3.4. BM Cinsiyete Dayalı Şiddeti Engelleme Çalışmaları.....56

3.5. Ülkelere ve Bölgelere Göre BM Kadın Programları.....60

3.5.1. BM Latin Amerika ve Karayipler'de Kadın Çalışmaları.....61

3.5.2. BM Afrika Kadın Çalışmaları.....64

3.5.3. BM Asya Kadın Çalışmaları.....66

4.BM'NİN EĞİTİM FAALİYETLERİ VE EĞİTİMİN İLETİŞİMSEL ÖNEMİ..... 68

4.1. BM Kadın Eğitimi Programlarının Gelişimi.....69

4.2. BM Kadın Konferansları ve Eğitim.....70

4.3. BM Kadın Eğitimi Programlarının Temel Özellikleri.....73

4.4. BM'nin Kadınlara Yönelik Eğitim Çalışmaları.....75

4.5. BM Eğitim Çalışmalarının Cinsiyete Dayalı Şiddete Etkileri.....95

SONUÇ.....96

KAYNAKLAR.....103

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Sosyal öğrenme analizinde gözlemsel öğrenmeyi düzenleyen süreçler.....12
Tablo 2. ABD Kadın Hakları Kronolojisi..... 24
Tablo 3. BM Kadın Birimi Kursları ve Katılımcı Sayıları (2016)..... 86
Tablo 4. BM Kadın Birimi Kursları ve Katılımcı Sayıları (2017)..... 88
Tablo 5. BM Kadın Birimi Kursları ve Katılımcı Sayıları (2018)..... 91

KISALTMALAR

ACTIL	Africa Centre for Transformative and Inclusive Leadership
BM	Birleşmiş Milletler
CARICOM	The Caribbean Community
CCWA	Karayip Kadınlar ve AIDS Komisyonu
CEDAW	Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women
CIWIL	Caribbean Women in Leadership
CSW	Commission on the Status of Women
DAW	Division for the Advancement Women
DEVAW	Declaration on the Elimination of Violence against Women
ECLAC	Economic Commission for Latin America and the Caribbean
FEDO	Feminist Dalit Örgütü
GBV	Gender Based Violence
HRC	The Human Rights Campaign
INSTRAW	Research and Training Institute for the Advancement of Women
KSK	Kadının Statüsü Komisyonu
OSAGI	Office of the Special Adviser to the Secretary-General on Gender Issues and Advancement of Women
STK	Sivil Toplum Kuruluğu
TCDŞ	Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNFPA	United Nations Population Fund
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund
UNIFEM	The United Nations Development Fund for Women
UNPD	United Nations Development Programme
WFP	World Food Programme
WHO	World Health Organisation
WID	Women in Development

GİRİŞ

Kadının ve erkeğin toplum içerisinde sosyal olarak belirlenen sorumlulukları ve rollerine toplumsal cinsiyet (gender) adı verilmektedir. Her toplum kendi yapısına göre bu rol ve sorumluluklara şekil vermektedir. Toplumu oluşturan bireylere tarihsel süreçler içerisinde, günlük yaşamda çokça sorgulanmayan, öğrenilmiş bazı davranışlar, sorumluklar, iş ve görev paylaşımı ile roller kodlanmıştır. Toplumu oluşturan kadın ve erkek bireyler çoğunlukla belirtilen rollerle toplumda var olmaktadır. Toplumdaki kadın ve erkek bireylerin üzerlerine düşen rolleri yerine getirirken çeşitli psikolojik, sosyal veya toplumsal olgular ortaya çıkmaktadır. Bunlardan bir kısmı bireyi ve toplumu koruyan, onun gelişmesini sağlayan nitelikte roller olabileceği gibi; olumsuz sonuçlara yol açan roller de mevcuttur. Bu olumsuzluklar genellikle bir tarafı toplumda egemen kılarken, diğer tarafı zayıf düşürmektedir. Özellikle kadın ve erkek bireyler arasındaki dengeyi bozan bu duruma "toplumsal cinsiyet eşitsizliği" adı verilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitliği erkeğin ve kadının toplumsal kurumlar içerisinde (siyaset, eğitim, adalet, iş yaşamı vb.) eşit hakları paylaşmalarını koşullandırmaktadır. Ancak toplumsal cinsiyet eşitliğinin ortadan kalktığı durumlarda cinslerden biri bu haklardan kısmen veya tamamen mahrum bırakılmaktadır. Eşitsizliğin sonucunda ortaya çıkan en temel sorun ise şiddettir. Bu durumda şiddet, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir sonucu olarak dünya geneline yayılmıştır. Nihai olarak şiddet özellikle kadın yaşamını psikolojik, sosyal ve fiziksel boyutlarıyla birlikte tehdit etmektedir.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kavramı ile kadına yönelik şiddet kavramları genellikle birbirinin yerine kullanılmaktadır. Birbiriyle ilintili çok yakın kavramlar olmasına rağmen temelde kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin bir parçasıdır. Oluşan şiddet olayları ise otonom düzeyde kalmayıp zincirleme bir şekilde tüm toplumu etkilemektedir. Bu durum toplumun bütünüyle zarar görmesine, özellikle aile içerisinde çeşitli travma ve kayıplara yol açmaktadır. Toplumsal sorunların ortaya çıkması ile bu sorunların tanımlanmasına yönelik kuramsal çalışmalar da hız kazanmıştır. Geçtiğimiz yüzyılda başlayarak günümüze kadar ulaşan bu çalışmaların sonucunda çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Bu teoriler birbirinden de beslenerek ilerlemekte olup, toplumdaki sosyal ve bireysel yaşantıdaki şiddet unsurlarını inceleyerek bir takım sebep-sonuç ilişkilerini ortaya koymaktadır.

Farklı disiplinlerin toplumsal cinsiyete dayalı rollerini belirlemede oluşturdukları kuramsal yaklaşımlara göre, toplumların karşılaştığı şiddet olgusunun da özellikleri farklılık göstermektedir. Her toplum kendi kültürel özellikleri doğrultusunda cinsiyet temelli sorunlarla karşılaşmakta, yine kendi kültürel özelliklerine bağlı olarak çözüm yöntemleri geliştirmektedir. Eğitim en önemli iletişim yöntemlerinden biri olarak, bireylere gerekli davranışları kazandırmada da önemli bir araçtır. Bu bağlamda, sorunların çözüm için yapılan çalışmaların birçoğu eğitim odaklı olarak yürütülmektedir. Bu nedenle kadınların eğitiminde farklı kuramsal yaklaşımlar uygulanarak toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi amaçlanmaktadır. Ulusal düzeyde sivil toplum kuruluşları (STK), uluslararası düzeyde ise başta BM olmak üzere uluslararası kuruluşlar toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliği gidermek ve dolayısıyla şiddetin önüne geçmek için bir takım eğitim çalışmaları yürütmektedirler. Özellikle BM çatısı altında yürütülen eğitim faaliyetlerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ve şiddeti ortadan kaldırmak için dünya ölçeğinde faaliyetler yürüttüğü aşikardır. BM, kadınların bölgesel özellikleri, sosyal, kültürel ve toplumsal yaşam özelliklerini analiz ederek eğitim faaliyetlerini planlamaktadır. Aynı zamanda BM, kadınların dünya ölçeğinde daha elverişli koşullarda yaşayabilmelerini sağlamak üzere çeşitli projeler geliştirmektedir. Bu amaç doğrultusunda BM Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlenmesi Birimi aracılığıyla çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Geliştirilen projelerin büyük bir kısmının temel amacı kadının ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak toplumdaki rolünü geliştirmek ve böylece daha sağlıklı bir toplumsal dönüşümü sağlamaktır.

BM'nin kadınlara yönelik yürüttüğü eğitim faaliyetleri; dünyanın yaşamakta olduğu temel toplumsal problemleri bir çatı örgüt olarak engelleme ve toplumları daha elverişli koşullarda yaşayabilecek düzeye kavuşturmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda BM, toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliğin sonucu olarak ortaya çıkan şiddet olaylarını da engellemeyi amaçlamaktadır. BM'ye göre dünyada savaşlar, ekonomik koşulların güçleşmesi, artan nüfus veya düzensiz göçlerin artışıyla birlikte toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olayları da büyük oranda artış göstermiştir. Düzenli olarak artış gösteren bu sorunlar dezavantajlı grupların (çocuklar, yaşlılar, kadınlar) mağduriyetini arttırmakta dolayısıyla toplum düzenini de temelinden sarsmaktadır. Bu sorunların başında sağlıklı toplum için sağlıklı birey yetiştirilememesi gelmektedir. İnsanın var olduğu dönemlerden veya arkaik dönemden bu yana kadının anne olarak bireyi yetiştirmedeki etkin rolü, sağlıklı bireyin yetişerek ideal toplumu oluşturması için de temel koşullardan biridir. BM bu gerçeklerden

hareketle toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikleri giderme ve şiddeti ortadan kaldırarak sağlıklı toplumun gelişmesi için eğitim temelli faaliyetleri planlamakta ve uygulamaktadır.

BM'nin bünyesinde barındırdığı eğitim faaliyetleri incelenirken, en önemli aşamalardan biri de eğitim ve iletişimin ilişkisi üzerinde durmaktır. Eğitimin kendisinin bir iletişim süreci olduğu düşünüldüğünde, eğitim ve iletişim birlikte ilerleyen iki önemli dinamiktir. Eğitim sürecinde alıcının (eğitim gören bireyin) mesajları (öğrenilmesi beklenilen konu, tema) kodlayarak öğrenme sürecinde kalıcı değişiklikler oluşturması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda eğitim ve iletişim, bireyin öğrenme aktivitesindeki etkin rolü, kaynak (eğitimci) ve alıcının (eğitimi alan) arasındaki etkileşimin doğal bir ürünüdür. Eğitim süreci yalnızca bireyin "bilgiyi öğrendiği" an değil, önceki bilgilerin eğitimci tarafından saptanmasından o bilgilerin kullanılarak yeni bilgilerin temelinin atılması ve öğrenmenin tamamlanmasıyla sürekliliği devam eden bir süreçtir. Kısacası bireylerin hazırbulunuşlukları, içinde bulundukları toplum, sosyo-kültürel yapı ve cinsiyet rolleri gibi farklı değişkenlerin eğitimdeki önemi aşikardır. Bu durum BM'nin kadınlara yönelik eğitim faaliyetleri açısından değerlendirilecek olduğunda, bireyin önceki bilgilerinin tartılarak iyi bir iletişim ve eğitim programı ile alıcıda kalıcı davranış değişikliğine yardımcı olmasıdır. Bu aşamada eğitim ve iletişimin birlikte iş birliği yaparak ilerlemesi önem arz etmektedir. Eğitim yapısı dolayısıyla iletişimin en önemli alt basamaklarından biridir. Bunun sebebi de eğitimin kendisinin bir iletişim aracı olmasıdır. Genelden özele bakılacak olduğunda da kültürler, toplumlar, gruplar ve bireyler kendilerini ifade etme ve ifadeleri anlamlı bütüne çevirmeye eğitim yoluyla yön verir. Eğitimin amacına ulaşmasında doğru iletişim süreci çok önemlidir. Bu iletişim süreçlerinin başarıya ulaşması açısından her bireyin aynı eğitim hakkına ve içeriğine sahip olması oldukça önemli bir unsurdur. BM'nin yürüttüğü faaliyetlerin toplumsal cinsiyet temelli şiddetin önlenmesinde eğitim iletişimini kullanmasının amacı bireylerde eğitim ile elde edilebilecek kazanımların zenginleştirilmesi ve toplumun geneline yayılmasının sağlanmasıdır. Bu amaç doğrultusunda kadınlar üzerinde yapılan eğitim faaliyetleri ile bölgesel, ulusal ve uluslararası çapta eğitim iletişiminin kalıcı olarak yerleşmesi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi BM'nin temel faaliyet alanlarından birini oluşturmaktadır. BM tarafından yapılan çalışmaların eğitim ve iletişim ilişkisi ile toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi ve şiddetin önlenmesi araştırmanın temel tartışma konusudur. Bu noktada, araştırmada Feminist Kuramlar çerçevesinden analizler yapılmıştır. Bu kuramlar Liberal Feminizm, Radikal Feminizm ve Kültürel Feminizm olarak ele alınmış ve

açıklanmıştır. Araştırmanın hipotezi ise toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve şiddetin giderilmesinde Birleşmiş Milletler BM Kadın Birimi'nin eğitim ve iletişim faaliyetlerinin önemidir. Bu bağlamda, araştırma Kültürel Feminizm Kuramı çerçevesinden ele alınarak yapılandırılmıştır.

Özellikle son yıllarda sıkça tartışma ve araştırma konusu olan toplumsal cinsiyet eşitliği birçok teze, akademik yazıya, makale ve gözlem notlarına taşınmıştır. BM'de kendi bünyesinde geliştirdiği programlarla toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama adına adımlar atmaktadır. Dolayısıyla, BM'nin tüm faaliyetleri raporlanmakta, net say ve verilerle ortaya konmaktadır. Dolayısıyla verilere ulaşma bağlamında zengin bir içerik sağlamaktadır. Bu sebeple araştırmada zengin içerik ve verileri derlemek, analiz etmek amacıyla betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz temelinde detaylı veri analizinden oluşmaktadır. Literatürdeki tüm veri, kaynak, şema, gözlem, makale ve değerlendirmeler derlenerek, ayrıntılı incelemeler yapılarak belli bir çerçevede sunulmaktadır. Veriler tamamen özüne sağdık kalarak paylaşılarak, ulaşılan sonuç ve yorumlar alt tema ve kategorilerle zenginleştirilmiştir. Bu bilgiler ışığında, çalışmada çeşitli kaynak ve çalışmalar derlenerek anlamlı bir bütün içerisinde incelenmiştir.

Bu değerlendirmeler ışığında tez dört bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümde şiddet kavramı ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin kökeninde yatan nedenlerin kuramsal boyutu ele alınmıştır. Cinsiyet rollerine bağlı olarak, bu rollerin gelişmesinde fiziksel, sosyal, kültürel veya toplumsal bakış açılarının kuram geliştiricileri etrafında değerlendirilmesi ele alınmıştır. İkinci bölümde eğitimsel iletişimin toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki belirleyiciliği değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile bu eşitsizlik etrafında gelişen şiddet olaylarına yer verilmiştir. Batılı ülkelerin modern zamanda temel tartışma konularından olan toplumsal cinsiyet kavramı aşikardır. Araştırmanın sınırlılığı noktasında ise batı dünyasından ziyade, dünyadaki üç farklı bölgenin (Asya, Afrika, Latin Amerika) verileri derlenmiştir. Bu noktada araştırmanın en önemli noktalarından biri de belirlenen ülke ve bölgelerdeki kadın eğitim oranlarındaki açıkların aşikâr olmasıdır. Buna göre kadınların eğitime ulaşma zorluğu, dil engeli, okuryazarlık oranları göz önünde bulundurularak araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır. Coğrafi olarak birbirinden bağımsız olan bu bölgelerin, kültürel farklılıkları da araştırmanın BM boyutunda ele alınmasında literatüre önemli katkılar sunmaktadır. Farklı coğrafi, kültürel ve toplumsal grupların BM eğitim çalışmalarında elde edilen sonuçlara etkisi, elde edilen deneyimlerin her bölgede veya toplumda benzer ve farklı sonuçlar elde edilebilirliği araştırma bulguları açısından

önemlidir. Eğitimin temelde bir iletişim etkinliği olduğu gerçeğinden hareket edilerek toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin engellenmesinde nasıl kullanıldığı araştırmanın bir diğer boyutudur. Son bölümde ise BM'nin kadınlara yönelik eğitim faaliyetlerinin değerlendirmesi sunulmuştur. Yapılan çalışmalar ile gelinen noktada özellikle BM perspektifindeki değişim ve zamana bağlı olarak farklı etkileri toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilmiştir.

1. TOPLUMSAL CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDET

İnsanın fiziksel ve duygusal yıkımı ile sonuçlanan şiddet olaylarının toplumsal cinsiyet rolleriyle bağı eskiye dayanır. Başlangıçta ataerkil ideolojilerin gelişmesi, biyolojik farklılıklara da bağlı olarak rol paylaşımının kadın aleyhinde düzenlendiği bir dünya düzenini egemen kılmıştır. Bu rol dağılımı zaman içerisinde değişime uğramış olsa da sürekli farklı biçimlere dönüşerek kendisini yenilemiş ve günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet birbirinden farklı kavramlardır. Kadın ve erkeği, dişil ve eril olarak birbirinden ayıran cinsiyet (sex); biyolojik boyutu öne çıkan, kişinin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, biyolojik, fizyolojik özellikleri ve farklılıklarıdır (Marshall, 1999: 98). Cinsiyet biyolojik bir terim iken, toplumsal cinsiyet psikolojik ve kültürel bir tanımlama içerir. Cinsiyet için erkek ve kadın tanımlaması yeterli iken toplumsal cinsiyette eril ve dişil kavramı öne çıkarılır (Oakley, 1985: 158). Geleneksel bakış açısına göre her iki tanımlamanın birbiriyle örtüştüğü kabul edilse de günümüzde bu ikilinin ayrı anlamsal boyutlarını el alan geniş bir literatür mevcuttur (Vatandaş, 2011: 31). Bu bilgiler ışığında, toplumsal cinsiyet olarak adlandırılan, kadın ve erkek rollerini belirleyen anlayış insanlığın deneyimleriyle birlikte akılcı teorilerle tanımlanmaya çalışılmıştır. Ancak bütün çabalara rağmen şiddet toplumsal cinsiyetin en önemli gündem maddesi olmaya devam etmiştir.

Çalışmanın bu bölümünde şiddetin kökeni, şiddet türleri, toplumsal cinsiyetle olan ilgisi, toplumsal cinsiyet anlayışının ürettiği roller ile bu rolleri açıklamaya yönelik kuramlar ele alınmıştır. Bu bölümün amacı teorik olarak konunun kavranmasını sağlamak kadar, özellikle cinsiyete bağlı sorunların kökenine yönelik kuramsal boyutu ortaya koymaktır. Araştırmanın temel konusu olan eğitim iletişimi ile özellikle toplumsal cinsiyet algısı arasındaki temel ilişkiyi anlamlandırmak üzere çeşitli kuramlar bu bölümde anlatılmaktadır.

1.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Toplumsal birer varlık olan kadınlar ve erkekler dünyaya geldikleri andan itibaren kendilerinden beklenen çoğu kez toplum tarafından doğru ve olağan olarak kabul edilen değişik bazı rollere ve işlevlere bürünürler. Günlük hayatın sosyokültürel yapısında vazgeçilmez unsurlarından biri olan toplumsal cinsiyet kavramı bu rol ve işlevlerle şekillenerek cinsiyetler arası farklılıkları ortaya koyar. Toplumlar da kültürel ve tarihsel miraslarından kalan davranışlar bütününü bu rollerle ortaya koyma eğilimindedir. Her kültür birbirinden farklı değerlere sahip olsa da ortak olarak sahip oldukları cinsiyet rolleri çoğunlukla değişmemektedir. Bu bağlamda da kadın ve erkek cinsiyetleri arasındaki eşitsizlik kavramı bu rollerle yıllar içinde pekiştirilerek kalıcı hale gelmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramıyla gelen cinsiyetler arası yaptırımlar özellikle kadınlara yönelik olmaktadır. Bu durum tarihsel boyutlarda incelendiğinde geçmişten günümüze kadınlara biçilmiş olan pasiflik, sakınma, korunma ve savunma üzerinedir. (Bingöl 2014: 109). Dolayısıyla bu niteliklerin zıttı konumunda erkekler bulunmakta ve otoriteyi temsil etmektedir. Kişilerin bu rollere bürünmeye başlaması ise cinsiyetler arası eşitsizliğin gözle görülür bir şekilde ortaya konmasına sebebiyet vermektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı rollerin paylaşımında kadınlara karakteristik olarak, kibar, kırılgan, duygusal, dırdırcı ve dedikoducu vasıfları atfedilmiştir. Erkek karakteri ise girişken, cesur, rekabetçi, kılıbık veya kaba olarak tanımlanmıştır. Fiziksel olarak kadın zayıf, bakımlı ve zarif olarak biçimlendirilirken; erkek güçlü, bağımsız ve kaba saba olarak tasvir edilmiştir. Mesleklerde ise kadınlara çocuk bakıcısı, hemşire, hostes, öğretmen veya sekreterlik uygun bulunurken, erkeler için doktor, esnaf, mühendis, pilot, yargıç, tamirci, yönetici vb. güç veya üstün beceri isteyen meslek profilleri uygun görülmektedir (Özdemir, 2019: 100) Bütün bunların üzerinde sonuç olarak erkek ve kadın rolleri stereotipleri oluşmuştur. Buna göre kadın evde, eş veya anne olarak, ev işlerinden sorumlu, ailenin bakımını sağlayan rolü üstlenmiştir. Erkek ise kamusal alanda, aileyi ve evi geçindiren, kural koyan ve karar veren, aileyi koruyan rolün sahibidir. Dolayısıyla bu rol paylaşımında eşitlik söz konusu değildir. Eşitliğin söz konusu olmadığı bir düzende ise toplum bireylerinin sahip olduğu hak, değer ve sosyal konum eşitsizliği günbegün kırılamaz noktalara gelebilmektedir. Bu eşitsizliklerin eşitliğe çevrilmesi noktasında da sosyal disiplinlerin iş birliği ve desteği oldukça gereklidir.

1.2. Toplumsal Cinsiyet Rolleriyle İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

Bireylerin doğumundan sonra kendisi ve çevresiyle ilgili birtakım olguları, olayları ve varlıkları anlamlandırmaya başlamasıyla birlikte "ben kimim?" sorusuna da bir cevap arayışı başlar. Bu soruya verilecek ilk cevaplardan biri de kendi cinsiyeti üzerinedir. Cinsiyet bir çocuğun bilinç düzeyinin gelişiminde öncelikli olarak sorguladığı kavramlardan biridir. Biyolojik cinsiyet olarak gelişen insan belirli bir algı düzeyine ulaştığında toplumsal cinsiyet kavramı ile karşılaşmaktadır. Biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet birbiriyle ilişkili olsa bile birbirinden farklı kavramlardır. Cinsiyet (sex) her insanın dünyaya gelişinden itibaren ortaya çıkan biyolojik, fiziksel ve genetik ayırt edici özelliklerini ihtiva eder. Toplumsal cinsiyet (gender) ise, kadın ve erkeğe toplum tarafından yüklenen kültürel anlayış, algı veya buna bağlı olarak gelişen toplumsal davranış özellikleriyle şekillenmektedir. Ancak cinsiyet rollerinin, temelde kadınlar ve erkekler arasındaki temel fizyolojik farklar ile ortaya çıktığı savunulmaktadır. Eski insan toplumlarında bugünün aksine yetişkin kadınlar ya hamile ya da çoğunlukla çocuk bakımı ile ilgilendikleri için cinsiyet rolü daha çok ev işleri, çocuk bakımı veya zirai faaliyetlerle ilgilenmelerini gerektirmiştir. Buna karşılık güç gerektiren işler, avcılık, çobanlık veya savaş, erkeklerin üstlendiği temel görevler olarak ortaya çıkmıştır. Bu ayrışma fiziksel olduğu kadar ekonomik yaşam ile de doğrudan ilgili bir cinsel rolü ifade etmektedir.

Toplumsal cinsiyet ise kadın ve erkeğe toplumun yüklediği bazı roller ile oluşturulmaktadır. Bu roller her toplumun kendi kültürel, ekonomik, sosyal ve toplumsal yaşamı ile ilgili olarak gelişmektedir. İş bölümüne dayalı rollerin paylaşılması tarih içerisinde tüm yaşama yayılmıştır. Erkekler genellikle avlanma için gerekli cesur, güçlü, bağımsız veya serüvenci olarak görülürken, kadınlar sıcak, edilgen, sessiz ve bakıcı olarak görüldüler (Freedman, Sears ve Carlsmidt 1989: 690-691). Cinsiyet rollerindeki temel ayrışma olarak kabul edilen bu yaklaşımlardan sonra zaman içerisinde üretim dinamiklerinin değişmesi ve kadının üretim faaliyetleri içerisinde yeniden konumlanması ile özellikle psikoloji, psikiyatri ve sosyoloji kadının bu yeni konumu değerlendirmeye başlamıştır. Öte yandan toplumun kadın ve erkek için kolaylıkla değişmeyen toplumsal cinsiyet rolü algısına rağmen özellikle kadınların bireysel gelişimi ile kişisel algılar değiştirilebilmektedir. Bu noktada eğitim faktörünün etkisi de ön plana çıkmaktadır. Eğitim, geçmişten bugüne dek gelişen toplum ile birlikte varlığını sürdürmekte ve bireylere hedeflenen kalıcı bilgi aktarımını sağlamayı amaçlamaktadır. Tüm toplumlar, geçmiş ve

günümüz koşulları dahilinde belli bir bilgi mirasına sahiptir. Bilgi mirasının bireyden bireye aktarılarak farklı meslek alanlarında tecrübe kazanması beklenmektedir. Meslek edinme eğitimleri de zaman zaman cinsiyet rollerine bağlı olarak kalıplaştırılmaktadır. Değişen zaman ve gelişen teknoloji ile birlikte çeşitlenen mesleki eğitim faaliyetleri cinsiyet rollerinin iş gücü davranışlarını da etkilemektedir. Günümüzde toplumsal cinsiyet kavramı bütünüyle biyolojik cinsiyetle açıklanmamakta, farklı sosyal sınıf, inanç türleri, siyaset ve üretim biçimleriyle bağdaştırılmaktadır. Farklı disiplinlerde yapılan bu çalışmalar ile tarihsel süreç içerisinde çeşitli kuramlar geliştirilmiştir. Araştırmada bu alanda geliştirilen belli başlı kuramlara yer verilmiştir. Toplumsal cinsiyet rolleri üzerine geliştirilen kuramların bazıları şunlardır:

- Psikanalist Kuram
- Sosyal Bilişsel Gelişim Kuramı
- Bilişsel Gelişim Kuramı
- Sosyal Rol Kuramı
- Cinsiyet Şema Kuramı
- Feminist Kuramlar

Bu kuramlar, zamanla değişen sosyo-kültürel alanlarda birbirini iletişim ve eğitim ilişiğinde beslemektedir. Gelişen toplumsal düzen ile birlikte, cinsiyet kavramının bu kadar çeşitlilik kazanmasının en büyük sebebi de kuramların yakından etkileşim halinde olmasıdır. Doğal olarak, bu kuramlar eğitimde fırsat eşitsizliğini cinsiyet temelli bir sorun olarak açıklamaktadır. Bu bağlamda kuramlar, sosyal hayattaki cinsiyet temelli stereotiplerin (basmakalıp düşüncelerin) ortaya konması temeline dayanmaktadır. Bu stereotiplerin farklı oluşumlarının etkileri de kuramsal boyutlarda incelenmektedir.

1.2.1. Psikanalist Kuram

Kadın ile erkek arasındaki anatomik farklar cinsiyete bağlı rollerin üstlenilmesinde de belirleyici özellikleri içermektedir. Psikanalist kuram cinsiyet rollerini erken cinsel gelişimin belirli evrelerine bağlamaktadır. Freud cinsiyet rollerini sosyalleşme farklılıklarının değil biyolojik cinsiyetin bir işlevi olarak ortaya çıktığını savunmaktadır. Çocukluk döneminin başlarında gerçekleşen olayların kimlik ve rollerin belirlenmesinde önemli duygusal faktörleri yarattığı temel psikanalist tezini oluşturmaktadır (Aktaran Fagot, Rodgers, ve Leinbach, 2000: 66). Freud'un psikanalist cinsiyet gelişimi teorisi, cinsiyet

gelişiminin psikoseksüel kişilik gelişimi teorisinin üçüncü evresinde gerçekleştiğini göstermektedir. Freud buna üç ila altı yaş arasında gerçekleşen fallik aşama adı vermiştir. Bu aşamada libido çocuğun cinsel organlarına odaklanır. Psikanalist teoride cinsiyetin gelişimi erkekler ve kızlar için farklıdır. Erkekler Oidipus kompleksini tecrübe eder ve babalarıyla özdeşleşerek erkek cinsiyet rolünü üstlenirler. Kızlar ise Elektra kompleksini yaşayarak anneleriyle özdeşleşir ve kadın rolünü üstlenirler (Bem, 1984). Ancak günlük yaşam içerisinde kadın ve erkek rollerinin, örneğin babanın işe giden annenin ise ev işlerini yapan kişiler olmasının, kökenleri yeterince açık değildir.

Psikanalist kuram ekolüne ait okullarda geliştirilen görüşlere göre toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenen kalıplar ile anlaşılması kuşkulu bulunmaktadır. Örneğin erillik ve iktidar arasındaki daimî bağların, erkekliğin kadınlıktan daha değerli kılınmasının, ebeveynliğin karı koca arasında eşit bir biçimde paylaştırıldığı ailelerde yetişen çocuklarda bile belirtilen çağrışımların ve değerlendirmelerin bir şekilde öğrenilmesi tartışma konusudur. Öte yandan toplumsal cinsiyet özdeşimi daima tutarlı ve sabitmiş gibi görünse de aslında son derece istikrarsızdır (Scott, 2010: 123). Yine Freud'a göre kadınlar ahlaki veya cinsel açıdan erkekler kadar üstün değillerdir. Toplumsal cinsiyetin gelişimi ise üreme organlarıyla ilişkilidir (Dökmen, 2010: 46). Psikanalist kurama toplumsal cinsiyetle ilgili rollerin başlangıcı erken çocukluk döneminin evreleriyle özellikle odipal kompleks dönemiyle ilişkilendirilse de tek başına bu dönemin bir sonucu olarak ortaya çıkmadığı değerlendirilmektedir. Toplumsal cinsiyet algısının zamana ve koşullara bağlı olarak değiştiği düşünüldüğünde sabit bir biyolojik cinsiyet algısı ile toplumsal cinsiyet rollerinin bütününü açıklamak mümkün olmayacaktır. Bu bakımdan psikanalist kuramın toplumsal cinsiyet kavramını ele alış biçimi ve kavramsal olarak tanımlarken yeterli olmadığı görülmektedir.

1.2.2. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramı, bireylerin nasıl öğrendiklerini açıklamaya odaklanan bir kuramdır. Kuramın temel öğeleri davranışçı kuramlar üzerinden türetilmiştir. 1947'de sosyal öğrenme ve kontrol odağı teorilerinin en önemli temsilcilerinden Amerikan psikolog Julian Rotter tarafından ortaya atılan kuram üzerinde 1950'lerde yoğunlukla çalışmalar geliştirilmiştir. Atılan ilk adımlardan sonra kuram üzerindeki çalışmalar hızlanarak devam etmiş ve günümüze kadar gelişimini devam ettirmiştir.

Sears ve arkadaşları Freud'un düşüncelerini öğrenme kuramı etrafında yeniden değerlendirirler. Buna göre aile içerisindeki roller, modelleme ve pekiştirme yöntemleriyle öğrenilir. Mischel bazı değişkenleri sosyal öğrenme kuramına eklemiştir. Sosyal öğrenme geçmişi çocuğun tutum ve davranışlarını, bilişsel olarak belirler. Sonuç olarak hem iç hem de dış faktörler çocuğun cinsiyet rolü kazanımında etkilidir (Fagot, Rodgers, ve Leinbach, 2000: 67). Buna göre çocuklar öncelikle kendi cinsel kimliklerini keşfederler. Sonrasında ise başkalarının kimliklerini kavramaya başlarlar. Zaman içerisinde hemcinslerinin sahip olduğu kalıp davranışları öğrenerek toplumsal cinsiyet rollerini benimsemiş olurlar. Öğrenme süreci kendi cinslerine yönelik kabul gören veya kalıplaşmış tutumların davranışlara dönüşmesi ile tamamlanmış olur.

Sosyal bilişsel öğrenme kuramı üzerinde en etkili çalışmaları Kanadalı bir psikolog olan Albert Bandura gerçekleştirmiştir. Başlangıçta "Sosyal Öğrenme Kuramı" adı verdiği çalışmalarını daha sonra "Sosyal Bilişsel Kuram" olarak değiştirmiştir. Bandura'ya göre insanın düşünce ve davranışlarının temelini sosyal çevresinden edindiği bilgiler oluşturmaktadır (Aktaran Stadjkovic ve Luthans,1998: 62). Bu bilgiler kişinin çevresini gözlemlemesi ve model almasıyla gerçekleşmektedir. Kuramın kökeni davranışçılığa dayansa dahi, davranışların kökeni açıklanırken bilişsel süreçlerle açıklayarak davranışçı kuramlardan ayrılmaktadır.

Bandura'ya göre insanların büyük kısmı davranış modelini gözlemleyerek öğrenmektedir. Öğrenme eylemi için mutlaka organizmanın kendisinin pekiştirilmesi gerekmemektedir. Kişiler başkalarından etkilenebilir. Bu sürece dolaylı pekiştirme denmektedir. Bu kurama göre duyularımızın pek çoğu model gözlemleyerek elde edilmektedir. Modelin özellikleri gözlemcinin özellikleriyle ne kadar benzerlik gösterirse gözlemci davranışları o denli model davranışlarına benzer özellikler taşımaktadır. Modelin cinsiyet, yaş, karakter ve statü gibi özellikleri davranış taklidini etkiler. Statünün yüksek olması ise davranışların eğilimini doğrudan etkiler (Bandura, 1971). Tablo 1'de Bandura'nın "Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı"na göre gözleme dayalı öğrenmeyi düzenleyen süreçler verilmiştir (Bandura, 1971: 23).

Tablo 1. Sosyal öğrenme analizinde gözlemsel öğrenmeyi düzenleyen süreçler

MODELLENMİŞ OLGULAR	DİKKAT SÜREÇLERİ **Uyarıcı modelleme** Açıklık Duygusal değerlik Karmaşa Yaygınlık Fonksiyonel değer **Gözlemci özellikleri** Duyusal kapasite Uyarılma seviyesi Algısal küme Geçmiş pekiştirme	TUTMA SÜREÇLERİ Sembolik kodlama Bilişsel organizasyon Motor tekrar	MOTOR ÜREME SÜRECİ Fiziksel kapasite Bileşenlerin kullanılabilirliği Doğruluk geribildirimi	MOTİVASYON SÜRECİ Dış pekiştirme Başkası için pekiştirme Kendi kendine pekiştirme	EŞLEŞEN PERFORMANS

Kaynak: Bandura, 1971: 23

Tabloya göre gözlemsel öğrenme süreci dört aşamalı bileşenden oluşmaktadır. İnsanlar tek başına gözlemleyerek çok fazla şey öğrenemezler. Öğrenme sürecinin tamamlanması için gözlemlenen şeyin önemli özelliklerine katılım sağlanması, doğru şekilde algılanması ve davranışların modellenmesi gerekir. Öğrenmenin bir diğer boyutu ise sembolik kodlama ile gerçekleşmektedir. Semboller aracılığıyla geçici modelleme kalıcı olarak hafızada yer alabilir. Modellemenin üçüncü aşaması sembollerin uygun eylemlere dönüştürülmesini içermektedir. Bilgilerin geribildirimi temelinde ilerleyen süreç bilişsel organizasyonun başlatılması, izlenmesi ve iyileştirilmesini takip eder. Son aşamada ise pekiştiriciler ile gözlemlenen davranışlar birbirinden ayrılır.

Albert Bandura'ya göre şiddet diğer davranışlar gibi öğrenilebilir bir olgudur. Dolayısıyla şiddetin var oluşunda dış etkenler (aile, okul, çevre vb.) önemli paya sahiptir. Bu kurama göre saldırganlığın kökeninde genler, içgüdü veya dürtüler değil çevreye bağlı sosyal etkiler yer almaktadır (Gökkaya ve Ayan, 2017: 390). Söz konusu çevresel etkilerin düzenlenmesinde, kadınların alacağı eğitimin toplumsal yaşama katılımı ve cinsiyete bağlı ekonomik rollerin paylaşımını şekillendireceği değerlendirilebilir. Eğitimin geleneksel rolleri değiştirme yeteneği araştırmanın temel sorularından birini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı ile Toplumsal Cinsiyete Dayalı rollerin paylaşımının eğitim ile olan ilişkisi oldukça ilintilidir.

1.2.3. Bilişsel Gelişim Kuramı

Bilişsel gelişim, bireyin çevresinde olup bitenleri anlayıp öğrenmesini sağlayan faaliyetlerdeki gelişimi, aynı zamanda daha karmaşık ve etkin düşünme yollarının geliştirilmesini ifade eder. Jean Piaget tarafından geliştirilmiş bir kuramdır. Bilişsel gelişim, sosyal öğrenme teorisiyle tezat oluşturmaktadır. Çocukların düşünce ve muhakemeyi yavaş yavaş nasıl geliştirdiklerine olan ilgisi teorinin temel çıkış noktasını oluşturmaktadır. Teori, sürekli sosyal etkileşim yoluyla bilişsel yeteneklerin aşama aşama geliştirildiği daha kısa bir ifadeyle zihnin çevre ile etkileşim kurarak geliştiği fikrini savunmaktadır (Lindsey, 2016: 72). Bilişsel gelişimin önemli aşamalarından biri davranıştır. Davranış, bir kişinin her bir bilişsel aşamada nasıl tutum aldığına bağlıdır. Bilişsel gelişim teorisi, çocuğun dünyayı yapılandırma ve yorumlamadaki aktif rolünü vurgulamaktadır. Lawrence Kohlber, Piaget'nin çalışmalarına dayanarak çocukların cinsiyet rollerini bilişim düzeylerine, özünde, anlama derecelerine göre öğrendiklerini belirtmiştir (Lindsey, 2016: 72). Sosyal öğrenme gibi, bilişsel gelişim teorisi de tüm toplumsal cinsiyet rol sosyalleşmesini açıklayamaz. Bilişsel gelişim modeli bu bağlamda eleştiriye açıktır.

Çocukların cinsiyete dayalı davranışı ancak cinsiyet sabit olduktan sonra aktif olarak seçecekleri yönündedir. Cinsiyet sabitliği altı yaşına kadar görünür, ancak oyun ve oyuncak seçimlerinde cinsiyete dayalı tercihler iki veya üç yaşına kadar zaten mevcuttur. Bilişsel gelişim kuramı, bu tercihlerin cinsiyet kimliğine dayandığını varsaymaktadır. Modelin bilişsel gelişimde özetlenen aşamalara tam olarak uyması için cinsiyet kimliği, toplumsal cinsiyet sabitliğini anlamadan önce gelmelidir. Şimdiye kadar, araştırmalar bu sırayı doğrulayamamıştır. Bu eleştiriye karşı koyan bilişsel kuramcılar, cinsiyet kimliği için gerekli olan her şeyin cinsiyet hakkında basit, ilkel bilgi olduğunu ileri sürerler. Çocuğun çeşitli bağlamlarda aynı cinsiyet rolü davranışını defalarca gördüğü cinsiyet istikrarı, çocuk toplumsal cinsiyet sabitliğini tam olarak anlayamasa bile yeterli olacaktır. Cinsiyet istikrarı hakkında basit bilgi, çocukların kimin kız ve kimin erkek olduğunu doğru bir şekilde etiketlemeye başlamasına izin verir. Ancak eleştirmenler, toplumsal cinsiyet istikrarı hakkında bilgi edinmenin bilişsel gelişim teorisyenlerinin tanımladığı kadar basit olmadığını savunmaktadırlar. Çocukların cinsiyet istikrarı kalıplarını belirleyebilmeleri için, göreceli olarak çok sayıda bağlamda sosyal etkileşim yaşaması gerekir. Bu etkileşimin cinsiyet açısından tek tip veya tutarlı olması olası değildir. Sözde basit cinsiyet istikrarı fikrini anlamak, çocuklar için cinsiyet sabitliğini anlamak kadar karmaşık olabilir

(Stockard, 2007: 217). Bu noktada okullara, eğitim kurumları olarak, önemli misyonlar yüklenmiştir. Aileden sonra okullar toplumsal kültürün bireylere aktarılmasını sağlayan temel kurumsal yapılardır. Dolayısıyla toplumsal rollerin kültürel anlamda inşa edilmesi de büyük oranda okullar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bütünsel olarak bakıldığında ise eğitim toplumsal rollerin belirleyici bir unsurudur.

1.2.4. Sosyal Rol Kuramı

Sosyal rol, toplum tarafından tanımlanan, bir sosyal kategorideki tüm bireylerden beklenen öğrenilmiş tepkilerdir. Sosyal Rol Kuramı ise sosyal ve siyasal davranış ile tutumlarda gözlenen kadın ve erkek tutumlarının kadın ve erkeklerin birbirinden farklı sosyal roller üstlenmesinden kaynaklandığını savunmaktadır (Wood ve Eagly, 2002: 699). Kadınlar ve erkekler, doğuştan cinsiyete bağlı psikolojik eğilimlere veya cinsel rollere sahip değillerdir. Farklı toplumsal yaşamın bir sonucu olarak belirlenen roller ortaya çıkar ve cinsiyetler arasında paylaşımı sağlanır. Cinsiyet bağlamında toplumun kendilerine uygun gördüğü rolleri başarmak üzere kadınlar ve erkekler doğuştan gelen özelliklerini kullanmaktadırlar. Günümüz toplumunda roller kaynakları sağlayan (erkek) ve ev işlerini yerine getiren (kadın) olarak dağılmıştır (Schmitt, 2003:309-312). Her toplum kendi öznel yapısına göre bu rolleri aile içerisinde, iş yaşamında, okulda veya farklı sosyal alanlarda sürdürmektedir.

Toplumda rollerin cinsiyete göre dağılımında belirli görevlerin sürekliliğinin etkili olduğu belirtilmektedir. Örneğin, eğer belli bir grup insan her zaman belli bir etkinlikte bulunurken gözleniyorsa, o grubun bünyesinde yer alan insanların o etkinlik için gereken yetenek ve kişilik özelliklerini taşıdıklarına inanılmaktadır. Örneğin, kadınlar sürekli olarak yemek yapar, erkekler ise para kazanır. Böylece, ‘ev kadını’ ve ‘ailesini geçindiren’ rolleri gereği kadın ve erkeğin özellikleri birbirinden farklılaşarak cinsiyet rollerine dönüşmektedir. Toplumsal olarak cinsiyete özgü görülen işleri yapmak için gereken özelliklerse cinsiyet kalıplarını oluşturarak günlük yaşamdaki yerini alır (Dökmen, 2010: 82-84). Bu özellikler günümüzün yaşam koşullarıyla birlikte harmanlanarak iş yaşamının da birer parçası haline gelmiştir. Üretim biçimindeki değişim ise kadın ve erkeğe yeni roller belirlemiştir.

Özellikle endüstrileşmenin sonucunda kadınlar çocuk doğurma ve yetiştirmenin fiziksel etkileri nedeniyle ücretli ekonominin içerisine eşit ölçüde girememişlerdir. Bunun sonucunda erkekler üretime katılmalarını sağlayan eşsiz fiziksel özellikleri sayesinde daha

fazla kaynak ve güç elde etmişlerdir. Farklı rollerin üstlenmesi sonucunda çoğu kadın başkalarının bakımında başarılı olmak için çeşitli özellikler geliştirmişlerdir. Bunlardan bazıları empati, korumacılık veya nezaket olarak sayılabilir. Erkekler ise buna karşılık olarak daha agresif ve hırslı özellikler geliştirerek, avcı, çiftçi, işçi ve hatta bazen liderlik rolleri üstlenmişlerdir (Shneider and Bos, 2019: 176). Doğal olarak insanın modernleşmesi, modern şehirlerin veya çağdaş toplumun inşasının ardında toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliklerin ortadan kalkması beklenebilir. Ancak endüstrileşme sonrasında gelişen roller içerisinde de eşitsizliğin sürdüğü görülmektedir. Bu eşitsizliğin bir sonucu olarak toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olgusunun da sosyal-siyasal sınıf, ekonomik veya toplumsal gelişmişlik, kültürel ya da bilişsel koşullar ayırt etmeksizin devam ettiği gözlemlenmektedir. O halde bu sorunun çözümünde uygulanan metotların değerlendirilmesi, özellikle eğitimin sorunun çözümüne karşı sunabileceği katkının boyutları ele alınmalıdır. Günümüzde kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe iş yaşamında daha fazla oranda yer almakta, cinsiyete bağlı rollerde ise kadınların lehine değişim yaşanmaktadır.

1.2.5. Cinsiyet Şema Kuramı

Cinsiyet şeması teorisi, bilişsel gelişim teorisinin önemli bir alt kümesidir. Sandra L. Bem tarafından geliştirilen kurama göre şemalar dünyayı anlamak, algıyı yorumlamak ve yeni bilgileri işlemek için kullanılan bilişsel yapılardır. Bem, çocuk cinsiyetin kültürel tanımlarını öğrendikten sonra, bu şemaların tüm diğer bilgilerin düzenlendiği çekirdek haline geldiğini iddia etmektedir (Akt. Lohan, 2000: 70). Bem cinsiyet kimliğini bir şema yardımı ile açıklamıştır. Bu şema bireylerin algılarını yönlendiren ve organize eden ağlardan oluşan kavramsal bir yapıdır. Kurama göre birey kendisine ulaşan bilgiyi şema ile ilişkilendirerek yorumlamaktadır. Bireyler, şemaya uygun bilgiyi hızlıca kodlayarak organize ederler ve farklı yargılara ulaşırlar. Cinsiyet Şema Teorisi'ne göre farklı cinsel kimlikteki bireyleri birbirinden ayıran erkeksi veya kadınsı özellikler değil bu özelliklere yönelik algıları ve davranışlarıdır (Bem, 1981: 356). Bu noktada birey olarak çocuk ile aile arasındaki ilişkinin boyutlarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle ailenin çocuğa yaşamı ilk algılayışı esnasında sunduğu değer yargıları çocuğun yaşamının şekillenmesinde ve özellikle toplumsal cinsiyet rollerini benimsemesinde ilk adımı teşkil eder.

Çocuk cinsiyet şemaları ile ebeveynler arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu araştırmalar ile ortaya konmuştur. Geleneksel cinsiyet şeması olan ebeveynlerin, cinsiyete dayalı bilişe sahip çocuk sahibi olma olasılığı, geleneksel olmayan şemaları olan ebeveynlerden daha yüksektir. Ebeveynlerin çocuklara karşı davranış ve sembollerin öğretilme biçimi, toplumsal cinsiyet şemasının bir sonucu olarak, çeşitli kültürel dernekler ağı ile desteklenmektedir. Cinsiyet farklılıkları hakkındaki inançlara sıkı sıkıya bağlı olan kültürlerde, cinsiyet şemalarının daha da karmaşık olması muhtemeldir (Lohan, 2000: 74). Dolayısıyla buradan yola çıkarak inanç algısının çocuğun cinsiyet rollerini kavramasında etken faktörlerden biri olduğu sonucuna ulaşılabilir. Buradan hareketle, içinde bulunduğu kültürün inanç sisteminden beslenen ebeveynlerin, kendi çocuklarını da o inanç birikimiyle yetiştirmesine dikkat çekilmektedir. Bu durum çocuğun cinsiyet rolleri de başta olmak üzere birçok değer ve davranış yönelimini etkilemektedir. Eğitim yaşamında ise belirleyici motivasyon olarak inanca dayalı öğretilerin çocuğun toplumsal cinsiyet rollerini kavramada önemli bir etken oluğu değerlendirilmelidir.

1.2.6. Feminist Kuram

Feminizm ve feminist kuram genellikle birlikte kullanılan kavramlardır. Feminist kuram toplumsal bir hareket olan feminizmin içerisinden doğmuştur. 1792 yılında Mary Wallstonecraft tarafından yayımlanan "A Vindication of the Rights of Woman (Kadın Haklarının Savunusu)" adlı eser feminist teori tarihinin ilk önemli çalışmasıdır. Dönemin aydınlanmacı hareketleri içerisinde bu yayın sonraki yıllarda oluşacak kadın hareketlerinin ve feminist düşüncenin de başat eseri olmuştur (Donovan, 2013: 21). Başlangıçtaki aydınlanmacı hareket ileriki aşamalarda farklı teorilerin gelişmesine öncülük etmiştir.

Başlangıçta kadının anne ve eş olarak bütünüyle eve ait olduğu varsayımı 17. ve 18. yüzyılın evrensel görüşüdür. Ancak feminist hareketle birlikte evrensel düşünce tartışılabilir hale gelmiştir. Farklı dönemlerde değişen koşullara ve insanlığın birikimine göre feminist teoriler oluşmuştur. Feminist kuram temelde cinsiyetçiliği ele alarak erkek egemenliğinden uzak eleştirel bir yaklaşım izleyerek bilimi, sadece erkeklerin tanımladığı alandan çıkarmayı hedeflemektedir (Çakır, 1996: 307). Bu amacı gerçekleştirmek için toplumsal cinsiyet sorunlarını farklı boyutlarda (politik, kültürel, sosyolojik vb.) ele almaktadır. Aslında toplumsal cinsiyetin özellikle politik bir kavram olarak ortaya çıkması feminist hareketin başlamasıyla birlikte gerçekleşmiştir. Cinse dayalı ayrımların esasında toplumsal olduğu fikri Amerikalı feministler tarafından ısrarlı bir şekilde savunulmuştur.

Özellikle cins ve cinsiyet kavramlarının biyolojik bağlarının toplumsal cinsiyet anlayışı içerisindeki yapısı feminist kuram etrafında sıklıkla sorgulanmıştır. Neticede toplumsal cinsiyet biyolojik determinizmin ötesine geçerek başlı başına sosyal, kültürel, düşünsel veya siyasal bir kavram halini almıştır. Tarihsel olarak feminist hareketin sonucunda geliştirilen feminizm kuramı farklı feminist görüşlerinde üretilmesini sağlamıştır. Araştırmanın bu aşamasında liberal feminizm, radikal feminizm, Marksist feminizm ve kültürel feminizm gibi belli başlı feminist kuramlara yer verilmiştir.

1.2.6.1. Liberal Feminizm

Liberal feminizm bir başka deyişle aydınlanmacı liberal feminizm, kadınlar ile erkekler arasındaki cinsiyet farklılıklarının nasıl oluştuğuna ve bu farklılıklardan kaynaklanan ilişkilere odaklanmaktadır. Dolayısıyla tarihsel olarak diğer feminist kuramlardan önce ortaya çıkmıştır. Diğer feminist kuramlar ise liberal feminizm kuramını sorgulayarak geliştirilmiştir. Liberal feminist kuram temelde bireylerin kendi yetenek ve çıkarlarında özgür olmaları gerektiğini savunmaktadır. Kuramın savunucuları siyasal sistemleri liberal feminizmin temel problemi olarak görmektedirler. Wollstonecraft, Wright ve Grimke gibi feministler ile Locke, Kant, Mills ve Rawls gibi düşünürlerin ortak görüşü siyasal sistemlerin kadınları ekonomik ve siyasal olarak haksızlığa uğratmaktadır. Aydınlanmacı liberal feministlerin temel görüşleri ve tutumları şu şekilde özetlenebilir (Özsöz, 2008: 52):

1. Akla inanç neredeyse tanrıya inanç ile eşdeğerdir. Aklın tüm gelenekçi yapılardan üstün olduğu ve bireysel vicdanın üstünlüğü savunulmaktadır.

2. Kadın ve erkek ruhu aynıdır. Buna bağlı olarak akılcı yeteneklerinin de aynı olduğuna inanılmaktadır.

3. Toplumsal değişim veya toplumsal dönüşümü sağlayabilecek en etkili güç eğitimdir.

4. Birey herkesten bağımsız olarak hareket eden, haysiyeti bağımsızlığına bağlı yalnız bir varlıktır.

5. Doğal haklar doktrinine bağlı kalınarak kadın hakları 19. yüzyılda özellikle kadınların oy verme hakkı üzerinde durulmuştur.

Liberal feminizm anlayışında akıl, eşitlik, vicdan gibi kavramlar öne çıkarılırken, siyasal haklar ve eğitim ile toplumsal değişimin sağlanabileceği görüşü savunulmaktadır. Bu kurama göre eğitim hakkının elde edilmesiyle birlikte kadınlar siyasal haklarına da kademeli olarak ulaşabileceklerdir. Rasyonel bakış açısıyla kuram toplumsal cinsiyet farklılıklarının kökenindeki psikolojik faktörlere inmemektedir. Dolayısıyla rasyonel bir çözüm önerisiyle sorunun giderilebileceğine dair geleneksel bir bakış açısı sunulmaktadır.

1.2.6.2. Marxist Teoride Feminist Kuram

Marxist teoriye göre kadının ekonomik bağımlılığı onun özgürlüğünü ortadan kaldırarak erkeğe bağımlı hale gelmesine yol açmıştır. Bu bağımlılık aynı zamanda kadını ikinci cins olarak tanımlamaya zorlamaktadır. Ataerkil köklerinden gelen rollerle ekonomik yaşamdan uzak tutulan kadın, ev ve aileye tam bağımlı olarak yaşamakta ve kamusal alanda kendisine yer bulamamaktadır. Marxist düşünürlere göre ev işlerinin kadınlara yüklenen bir görev olması kadını sosyal yaşamda yabancılaştıran bir unsurdur. Dolayısıyla ev işleri gerçekte yabancılaşmış bir emek türüdür. Çoğunlukla önemsenmeyen, cinsel iş bölümüne dayanan ve soyutlaştırıcı bir iş bölümünü ifade etmektedir. Bu nedenle çağdaş sosyalist feminizmin temel ilgi alanı kapitalist toplumda evin rolünü belirlemek olmuştur (Danovan, 2013:149). Marxist feminizmi liberal feminizmden ayıran temel unsur, konuya kadın erkek ilişkileri boyutundan çok sınıfsal olarak bakılmasından kaynaklanmaktadır. Gelişen ekonomi ev dışında çalışan erkeğe daha fazla ekonomik güç sağlamıştır. Dolayısıyla kapitalizm içerisinde oluşan sınıf farkları kadınların toplumsal cinsiyet sorunlarının da kaynağıdır. Kapitalist sistemin ortadan kaldırılması toplumsal cinsiyete bağlı sorunların da çözümünü sağlayacağı yaygın inancı temsil etmektedir. İki yüzyıldan fazla süre gündemde kalan teorilerin ardından geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısından itibaren radikal feminizm teorisi ortaya çıkmıştır.

1.2.6.3. Radikal Feminizm

Radikal Feminizm esasında liberal feminizmin “ontolojik eşitlik” yaklaşımına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Feministler, daha önce belirtilen metotlarla kadın sorunlarının ortadan kalkmayacağını savunmaktadırlar. Radikal feminizm liberal ve Marxist feminizm akımlarına göre genç bir akım olarak 1960’lı yılların sonuna doğru özellikle kadın özgürlüğü taraftarlarınca geliştirilmiştir. 70’lerin radikal feminizmi daha çok hiyerarşiye

baş kaldıran, liderliğin olmadığı veya az olduğu kurumsallaşmamış örgütler olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle ortaya çıktığı tarihteki koşullara bağlı olarak daha çok radikal tepkilerin Batı dünyasında egemen olması aynı zamanda kadın özgürlüğünün de radikal bir şekilde savunulması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Radikal feminizm kadınların sömürülmesi ve baskı altında tutulmasının nedenini kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıkların bir sonucu olarak değerlendirmektedir. Teoriyi savunanlara göre kadının mevcut konumunun belirlenmesinde ailenin önemli bir yer tuttuğu belirtilmektedir. Aile, kadın ve erkek rollerinin belirlenmesinde ataerkil ideolojiyi modelleyerek toplumsallaştırmaktadır. Olumsuz sonuçları nedeniyle aile kurumu radikal feministlerce reddedilmektedir (Dikici, 2016: 529). Öte yandan kadın erkek kimliklerinin yeniden düzenlenmesini, dil ve kültürdeki erkek egemen yapının değiştirilmesini istemektedirler. Değişim sonucunda kadınların topluma hakim olması kurtuluşun anahtarı olarak görülmektedir. Bu doğrultuda kadını özgürleştirmek (cinsel, sosyal, politik vb. tüm alanlarda), bilinçlendirmek ve kardeşlik duygusunu yükseltmek radikal feminizm hareketi içerisinde esas alınan eylemlerdir (Willis, 1984: 92). Toplumsal cinsiyet üzerindeki kavrayışın kadının ezilmesindeki temel faktör olduğu radikal feminist teorinin odak noktalarından biridir. Bu durumun sadece ekonomik/politik bir yapıdan değil ataerkil köklerden kaynaklandığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla aile, cinsiyet, aşk, toplumsal sınıf, evlilik, kültür gibi pek çok alan radikal feminizmin kapsamında değerlendirilmektedir.

1.2.6.4. Kültürel Feminizm

Kültürel feminizm kadın haklarındaki değişim ile siyasal boyut kazanmış ve özellikle 1980'lerde toplumsal reformların ulaştığı noktada yeniden şekillenmiştir. Başlangıçta kadının siyasal değil kültürel değişimine odaklanarak kamusal yenilenmeyi sağlayabileceğini savunmuştur. Kültürel feminist kurama göre kadına yönelik kültürel tanımlamalar biyolojik olgulardan çok toplumsal niteliktedir. Buna paralel olarak kadınlara ilişkin geleneksel değerler özel alandan başlayarak kamusal alana doğru bir yayılma gösterir. Bu noktada ortaya çıkan kültürel feminizm toplumun maskünen kimliğine karşılık feminen kimliği öne sürerek kültürün cinsiyetsizleştirilmesini sağlamayı hedefler. Amaç, kadının toplum içerisindeki baskı gören veya ikincil olarak değerlendirilen konumunun değiştirilmesini sağlamaktır (Aktaş, 2013: 62). Margaret Fuller tarafından şekillendirilen Kültürel Feminizm aydınlanma döneminin mekanik bakışına karşılık duygusal ve sezgisel bilgiyi önemser. Ancak burada dikkati çeken bir diğer husus kültürel feminizmle birlikte

kadına atfedilen özellikler kadını erkekten daha üstün kılmaktadır. Kadın ve erkeği iki kutuplu kabul eden bu gelenek, iki kutbun birbiriyle uyumlanması ve iç içe geçmesi sonucunda kadınlığın kültürü doğal yollardan kadınlaştıracağını savunmaktadır (Özsöz, 2008: 54).

Feminist düşüncenin özünde kadının eğitiminin önemli bir yeri vardır. Özellikle eleştirel düşünme yeteneğinin gelişimi için eğitim değişmez bir koşul olarak öne sürülmektedir. Feminist hareketin özellikle kadın hakları noktasında gelişmeye başladığı ilk dönemden itibaren eğitim kavramı da kadınların toplumsal cinsiyet rolleri içerisinde belirleyici olduğu kuramcıların görüşlerinde yer almıştır. Örneğin Wollstonecraft, feminist gündemdeki en önemli maddenin, gerçek anlamda bir eğitim ve eleştirel düşüncenin geliştirilmesi olduğuna inanır (Donovan, 2013: 35). Eğitim kadınların kendi koşullarını akılcı bir biçimde düşünmelerini ve mevcut koşulları değiştirmelerini sağlayacaktır. Feminist çaba içerisinde mevcut koşulları deşifre etmenin en pratik metotlarından biri yine gerçek anlamda verilen eğitim ile mümkün olacaktır.

1.3. Cinsiyete Dayalı Şiddet

Şiddet, sözlük anlamı ile kısaca kaba kuvvet kullanmak anlamına gelmektedir. Bu anlama ek olarak aşırılık ve sertlik ifadeleri de içermektedir. Fiziksel olarak ortaya çıkabileceği gibi duygu ve davranışla şiddetin dışa vurumu söz konusudur.

1961 yılında şiddeti büyük bir halk sağlığı sorunu olarak kabul eden Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) tanımına göre ise şiddet, kendine, başka bir kişiye başka bir gruba veya topluluğa gerçek fiziksel güç veya sınırlı güç kullanarak yaralanma, ölüm, yoksunluk ya da psikolojik zarar ile sonuçlanan eylemlerdir. WHO şiddetin tipolojisini dört bileşen etrafında belirlemiştir. Fiziksel, cinsel, psikolojik saldırı ve yoksunluk bu bileşenleri oluşturmaktadır. Ayrıca genel şiddet tanımını mağdur-fail ilişkisine göre üç türe ayırmaktadır (WHO, 2019):

- **Kendine yönelik şiddet:** Failin ve mağdurun aynı kişi olduğu, kendi kendine istismara ve intihara yönelik şiddeti ifade eder.
- **Kişilerarası şiddet:** Bireyler arasındaki şiddeti ifade eder. Aile, yakın ve topluluk şiddeti olarak üç bölümde sınıflandırılmıştır. Birinci grupta çocuklara kötü muamele, eş şiddeti ve yaşlı istismarı yer alır. İkinci grup tanıdık ve yabancı şiddeti

olarak ikiye ayrılır. Gençlik şiddeti ile yabancı saldırısı ve mülkiyet suçları bu gruptadır. Topluluk şiddeti ise işyeri veya kurumlarda yaşanan şiddet olaylarıdır.

- **Toplu şiddet:** Daha büyük birey grupları tarafından işlenen şiddeti ifade eder. Bunlar sosyal, politik ve ekonomik şiddet olarak alt bölümlere ayrılmıştır.

Şiddetin ortaya çıkmasında çeşitli sebepler yer almaktadır. Özellikle, davranış özelliklerinin kuşaktan kuşağa aktarılabilir olup olmadığı bilimin araştırma alanlarından birini oluşturur. Bu alanda çeşitli araştırmalar ile günümüzden oldukça eskiye 16. yüzyılın ikinci yarısına kadar ulaşmaktadır. Bu merak ve araştırmalar sonucunda Gottlieb tarafından "epigenetik" kavramı ortaya atılmıştır. Nörolojik faaliyetlerin fiziksel, sosyal ve çevresel faktörlerle birlikte genetik mirasın karşılıklı olarak birbirini etkilediği bu etkileşimin sonucunda kişilik özelliklerinin şekillendiği karmaşık açıklamaya epigenetik adı verilmiştir. Şiddetin epigenetik açıdan açıklanması ise sosyal çevre kadar genetik miras yoluyla gelen kişilik özelliklerinin şiddet üzerinde etkili olduğu yönündedir (Cura, 2017: 98). Bu bağlamda, kişilerin genetik miras olarak barındırabildiği şiddet eğilimleri, sosyal yaşantı alanlarında ve kişisel ilişkilerinde ortaya çıkarak iletişim sürecinde problemlere sebebiyet vermektedir. Zaman zaman şiddet eğiliminin bu bireylerde kalıcı bir davranışa dönüşmesi, durumun nörolojik bir faaliyet olmaktan çıkmasına ve toplumsal bir sorun haline dönüşmesine sebep olmaktadır.

Bu ayrıma bağlı olarak cinsiyete dayalı şiddet genel anlamda kadınlara ve kız çocuklarına karşı uygulanan şiddeti içerirken, erkeklere, erkek çocuklara veya LGBT topluluğuna yönelik şiddet bu başlık altında çoğunlukla değerlendirilmemektedir. Kısacası bir cinsin (erkek), karşı cinse (kadın) uyguladığı şiddeti ifade etmek için kullanılır (McMaster ve diğ., 2002: 92). Bu konuda çeşitli kavram karmaşaları yaşanmaktadır. Daha detaylı olarak açıklamak gerekirse: Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet- TCDŞ (Gender-Based Violence- GBV) genellikle kadına yönelik şiddetle birlikte veya birbirinin yerine kullanılır. Ancak Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi'ne (1963) göre kadına yönelik şiddet TDYŞ'nin bir alt koludur. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel cinsiyet temelli şiddet eylemleridir. Fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar verme olabileceği gibi eziyet ile bu tür eylemlerin oluşturduğu tehditler de cinsiyete dayalı şiddet içermektedir. Bunun yanı sıra kadınların kamusal veya özel hayatta özgürlüklerinin kısıtlanması toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin öğelerinden biridir (Terry, 2007: XIV). Belirtilen tanımlamalara göre cinsiyete dayalı doğrudan şiddetin yanı sıra oluşturduğu olumsuz sonuçlara bağlı olarak kadınların bazı haklardan

mahrum bırakılması da şiddeti besleyen veya destekleyen unsurlar olarak değerlendirilebilir. Kadınların ve kız çocuklarının eğitim haklarından mahrum bırakılması, kadının sosyal, ekonomik veya kültürel yaşamdan koparılmasının en kestirme yollarından biridir. Dolayısıyla dünya genelinde yaygın bir şekilde gözlenebilen cinsiyetçi eğitim yaklaşımının sonuçları toplumsal cinsiyete yönelik eşitsizlikleri besleyen en önemli unsur olarak değerlendirilebilir. Eğitimsiz bir kadının eşit koşullarda sosyal, kültürel veya ekonomik yaşamın içerisinde yer alması oldukça güçtür. Bu sorunun giderilmesi için çeşitli organizasyonlarda eğitimsel faaliyetler gerçekleştirilmektedir. BM geliştirdiği projeleriyle belirtilen eşitsizlikleri gidermeyi amaçlamaktadır.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olayları belirli bir bölgeye, gruba, inanca veya topluma bağlı kalmaksızın dünya çapında neredeyse bütün ülkelerin ortak sorunudur. Dolayısıyla farklı milletlerin bir araya gelmesiyle kurulan BM'nin de TCDŞ üzerinde yoğunlukla çalışması kaçınılmaz olmuştur. BM Nüfus Fonu (UNFPA) da kadınlara ve kız çocuklarına uygulanan cinsiyete dayalı şiddeti cinsel şiddet boyutuyla ele almaktadır. Bu tür şiddet kurbanları sağlığını, haysiyetini, güvenliğini ve özerkliğini yitirmekle birlikte bir sessizlik kültürü içerisinde örtülü kalmaya devam etmektedir. Şiddet mağdurları zorla ve istenmeyen gebeliklere, güvenli olmayan kürtaj, travma, HİV dahil cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar ve ölüm gibi sonuçlara maruz kalmaktadırlar (UNFPA, 2020). Çalışma kapsamında farklı coğrafi ve sosyo-kültürel bölgelerde yaşayan kadınların yaşamakta olduğu toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olayları ve BM'nin bu olaylar karşısında yürütmekte olduğu çalışmaların verimliliği ele alınacaktır. Daha önce de belirtildiği üzere cinsiyet temelli sorunların kökeninde eğitim haklarından mahrum bırakılan kadınlar önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle özellikle eğitim ve iletişim ile BM ve bağlı organizasyonların kadınlar üzerindeki etkisi değerlendirilecektir. Çalışma kapsamında cinsiyet rollerinin dağılımı farklı kuramsal çalışmalar ile açıklanmaya çalışılmıştır.

1.4. Uluslararası Kadın Hareketleri Tarihçesi

Kadınlar bir kısım haklara sahip olmalarına rağmen toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında erkeklerle eşit olmayan koşullarda yaşamaktadırlar. Bu durum geçmişten günümüze kadar devamlılığını korumuş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Ülkelerin bağımsızlık ve eşit yurttaşlık haklarını kazanması haklar ve eşitlik konusunda kadınlara belirli haklar kazandırmış olsa bile zaman içerisindeki gelişmeler eşitsizliğin ortadan kaldırılması için yeterli olmamıştır. İnsanlığın geliştirdiği hukuksal pratikler dahil kadınların eşitlik arzusunu karşılamakta yeterli değildir. Kadıların eşit haklara yönelik talepleri genellikle sınırlı düzeyde gerçekleşmiştir. Bu nedenle kadınlar öncelikli olarak hukuki statüleri ile başlayan bir özgürlük ve eşitlik mücadelesi içerisine girmişlerdir. Mücadele miras, yasal eşitlik, eğitim, çalışma, oy verme, velayet vb. neredeyse hukukun tüm alanlarında yürütülmüştür. Kökleri eskilere dayalı olmasına rağmen kadınlar için temel kazanımlar çoğunlukla 19. ve 20. yüzyılda gerçekleşmiştir.

18. yüzyılın sonu gibi geç bir tarihte de kadınların siyasal eşitliği söz konusu değildir. Ancak kadınlar bu yüzyılda eşitsizliğin doğal değil toplumsal bir anlayışın tezahürü olduğu fikrini dillendirmeye başlamışlardır. Konunun bu yönüyle değerlendirilmesi kadın hareketlerinin de başlamasını sağlamıştır. Siyasal eşitliğin en temel göstergelerinden biri olan seçme ve seçilme hakkı kadınlar için ilk kez 1896 yılında dile getirilmiştir. Avrupa'da kadınlara oy hakkı tanınması için Fransa'da 1946, İsviçre'de ise 1971 yılına kadar beklenmiştir. Bu alandaki en önemli adımlar ise İngiltere ve ABD'den gelmiştir. Kadın hareketinin sanayileşme ile olan bağı, yani kapitalizm ile ilişkisi Amerikan kadınlarının hak mücadelesinde özel bir anlam kazanmıştır. Avrupa'da işçi sınıfının bir bileşiği olan kadın hareketi Amerika'da aynı zamanda sosyal bir mücadele alanıdır (Tekeli, 1982: 75-76). Dolayısıyla Avrupa ve Amerika'da farklı biçimlerde şekillenen hareketler söz konusudur. İngiliz yasaları, siyasal kurumları ve geleneklerine bağlı olan Amerika'nın hukuk sisteminin de kökleri İngiliz yasalarına dayanmaktadır. Dolayısıyla ABD'nin hukukta kadına nasıl davrandığını anlamak için İngiliz köklerine de bakmak gerekir. Kadın hakları alanındaki teorik ve pratik gelişmeler ABD'de doğarak dünyaya yayılmıştır. ABD'de başlayan bu hareketin karakteristiği feminist niteliktedir. Mountjoy ABD'deki kadın hakları kronolojisindeki belli başlı olayları **Tablo. 2**'de bellirtilmiştir (2008: 133).

Tablo 2. ABD Kadın Hakları Kronolojisi

1792	**Mary Wollstonecraft "A Vindication of the Rights of Women" adlı eserini yayınladı.**
1848	İlk kadın hakları sözleşmesi New York'ta yayınlandı
1866	Amerikan Eşit Haklar Derneği kuruldu
1869	Wyoming Bölgesi'nde kadınların oy vermesine izin verildi.
1893	Colorado, anayasada kadınlara oy kullanma hakkı tanıyacak şekilde değişiklik yaptı. Bunu farklı eyaletler takip etti.
1916	Jeannette Rankin, Kongre'ye seçilen ilk kadın oldu.
1920	Kadın Seçmenler Birliği kuruldu.
1963	Betty Friedan, The Feminine Mystique'i yayınladı
1966	Ulusal Kadınlar Örgütü (NOW) kuruldu.

Kadın hareketini "Feminist Hareket" ile ilişkilendirmek rasyonel anlamda doğal olarak insan haklarının gelişimi ile bağlantılıdır. Başlangıçta cinsiyetçi eşitsizliklerin ataerkil kökeni etkisinde kalan bir feminizm söz konusudur. Örneğin aydınlanma ideallerinin güçlü savunucularından ve sistemli olarak ilk feminist meydan okumayı gerçekleştiren Mary Wollstonecraft eşit eğitim hakkı talebinin yanı sıra kadınların toplum ve erkekler tarafından ezildiğini dile getirmiştir. Yine de eşitlik talebini geleneksel anne ve eş rollerinin ötesine götürememiştir. 1792 yılında kaleme aldığı bir yazıda bu düşüncesini açıkça ifade etmiştir:*"Eğer çocuklar gerçek anlamda yurtseverliğin ne olduğunu anlayacak biçimde eğitileceklerse, annelerin birer yurtsever olması gerekir. [...] Varmak istediğim sonuç açıktır: Kadınları rasyonel varlıklara ve özgür yurttaşlara dönüştürün; bunu gerçekleştirdiğinizde onlar kısa zamanda iyi zevceler ve anneler olacaklardır."* (Wollstonecraft, 1792, akt. Berktay, 2004: 5). Görüldüğü üzere ilk dönem özgürlük ve eşitlik düşünceleri içerisinde kadını yine toplumsal cinsiyetçi rollerin ekseninde tanımlayan sınırlamalar söz konusudur. Bu anlayış etkisini azaltmasına rağmen günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır.

Daha önce de "Feminist Kuram" başlığı altında değinildiği üzere Feminizm kavramı 19. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmış ve Avrupa'dan Amerika'ya geçmiştir. Başlangıçta Liberal bir anlayışla ele alınan bu kavramın kullanılmasından önce "kadın hakları" kavramı kullanılmaktadır. Feminizm araştırmacıları kadın hareketlerini üç farklı dalgaya ayırmışlardır. Birinci dalga sanayi toplumu ve liberal siyasetin ürünüdür. Bu dalga 19. yüzyılın sonundan başlayarak, 20. yüzyılın ortalarına kadar sürmüştür. Liberal feminizm ve sosyalist feministleri kapsamıştır. İkinci dalga soğuk savaş sonrası batılı refah

toplumlarında yaşayan mazlum gruplar ve yeni solcular arasında başlamış, 1960'lardan 1990'ların ortasına kadar sürmüştür. Üçüncü ise bu tarihten başlayıp daha çok teorik sorunlar ile kavramların sorgulandığı bir dönemi ifade etmektedir (Örnek, 2015: 107).

Teorik çalışmaların hedefi kadın ve erkek rollerinin kökenine inmektir. Toplumsal olarak gelişen bu roller aynı zamanda cinsiyete bağlı stereotipler olarak adlandırılmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunda toplumsal kalıp yargıların (stereotip) etkileri değerlendirilmektedir. Stereotiplerle mücadelede eğitimin rolü hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle değerlendirilmelidir. Dolayısıyla eğitimle gelişen iletişim olgusunun cinsiyetçi rollere etkisi ayrıca değerlendirilecektir.

2. EĞİTİM, İLETİŞİM VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Eğitim, tarihten bugüne toplumların en önemli gelişim aracıdır. Eğitimin en temel yapı taşı olan iletişim ise, bireylerin varoluşundan beri edindiği en temel beceridir. Konuşarak, yazarak, mimik ve jestlerle geliştirdiğimiz iletişim süreçleri zaman içerisinde geniş kitlelerin eğitim aracı olarak kullandığı evrensel bir yapı haline evrilmiştir. Dolayısıyla, eğitim ve iletişim dünden bugüne birbirine yoldaşlık eden ve ayrılamaz iki önemli unsur olarak öğrenmeyi pekiştirmektedir. Toplumların geleneksel, tarihi ve sosyal yapılarını iletişim yoluyla çözümlerken, eğitim düzeylerindeki başarılarını da iletişimsel başarılarıyla çözümlemek mümkündür. Bu noktada, toplumların uğraştığı meselelerin başında gelen toplumsal cinsiyet kavramıyla beraber bu iki kavram daha da önem arz etmektedir. Bu durumun temel sebebi ise, toplumsal cinsiyet kavramını oluşturan belli başlı kalıp yargılar (stereotipler) ve bu kalıp yargıları besleyen iletişim süreçleridir. Toplumsal cinsiyet rollerini oluşturan bu yargıların zaman zaman eğitimdeki baskın duruşu ise yadsınamaz bir gerçek halini almaktadır. Buna bağlı olarak, bu bölümde stereotiplerin oluşumu, cinsiyet temelli stereotipler ve eğitimde cinsiyetçi kalıp yargıların doğurmuş olduğu sorunlar incelenmektedir.

2.1. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Stereotiplerin Oluşumu

Stereotip, baskı dilinde aynı metni değişiklik olmaksızın tekrar kullanmak amacıyla metal döküm olarak üretilmiş sabit bağlanmış matbaa harfleri için kullanılan bir terimdir. Özelliği ise değişmez kalıplaşmış bir yapıya sahip olmasıdır. Yapılacak tek bir değişiklik tüm dizilimin yeniden düzenlenmesini gerektirir. Terimin sosyal bilimlerdeki yansıması ise psikolojide gruplar arası ilişkiler, inançlar ve temsiller bağlamında kullanılmaktadır. Bu alandaki kullanımı ile stereotip birey, grup veya topluluk hakkında sahip olunan temellendirilmemiş kanaatleri ifade etmektedir. Belirli bir hedef olmaksızın basitleştirilmiş stereotipler, herhangi bir şekilde bireysel farklılıkları dikkate almayan kalıp yargılardır. Stereotip konusunda ilk teorik çalışma Walter Lipmann'ın "Kamuoyu" adlı eseriyle ortaya konulmuştur. Lipmann'a "kafamızdaki resim" olarak tanımladığı kavramı, sabitleşmiş dünya görüşümüz etrafında şekillendiğini belirtmektedir (Lipmann, 1964: 26). Stereotipleri belirleyen unsurlar ise biçimlenmiş fikirler, ideolojiler veya beklentilerden oluşmaktadır. Stereeotipleri oluşmasında temel toplumsal dinamikler sosyal çevreden kaynaklanmaktadır.

Bireyin çevresinden topladığı bilgiler kalıplaşmış düşünmeyi dolayısıyla kafasındaki resmi şekillendirmektedir.

Stereotiplerin toplumsal yansıması ise çoğunlukla cinsiyete dayalı ilişkiler etrafında gelişmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyete ait kalıp yargılar biçimsel farklılıklara rağmen hemen hemen her toplumda belirgin özelliklerle ortaya çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet stereotipleri, kadın ve erkeğin yalnızca doğuştan gelen özellikleri ile bu gruplara ait olmaları sonucu toplum tarafından kendilerine biçilen roller olarak tanımlanabilir. Stereotip dilimize kalıp yargı olarak geçmiştir. Çoğunlukla önyargı ile karıştırılan bu iki kavram birbirinden farklıdır. Stereotiplerin, önyargıları beslediğini ileri sürdüğümüzde çoğunlukla birbirlerine karıştırılan stereotip ile önyargı kavramlarının aynı anlama gelmediği ortaya çıkmaktadır (Demir, 2020: 273):

> "*Stereotipi, bünyesindeki farklılıkları göze almaksızın bir gruba ve sadece bu gruba dâhil olmasından dolayı kişilere yönelik oluşmuş basmakalıp düşünceler olarak tanımladığımızda; önyargı kavramını, bir kimse veya bir şeyle ilgili olarak belirli şart, olay, görüntülere veya mevcut toplumsal stereotiplere dayanarak, olumlu veya olumsuz duygu üzerine geliştirilen bir tutum olarak açıklayabilmek mümkün gözükmektedir"*

Buna göre stereotiplerin önyargıları besleyen toplumsal nitelikli bir kavram olduğu ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle, stereotiplerin bir sosyal grup açısından kabul görmüş düşünceler olduğu hatırlanmalıdır. Stereotipler yalnızca toplumsal düzeyde, önyargılar ise hem toplumsal hem de bireysel düzeyde karşımıza çıkabilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortaya çıktığı çeşitli alanlar vardır. Bunlar arasında; aile, eğitim durumu, iş hayatı, gelir durumu, sağlık hizmetlerinden yararlanma ve siyasal katılım bulunur.

Kadın ve erkeğe yönelik yargılar ise dış görünüş, davranış ve duygusal durum ile ölçülmekte ve belirlenen stereotiplere tüm grup üyelerinin uygun olup olmadığı önem taşımaktadır. Toplumsal anlamda kabul gören ve uygun görülen kalıpların sürdürülmesi için çoğu yerde kurumsal veya devlet düzeyinde örgütsel yaklaşımlar söz konusudur. Bir bireyin toplumsal cinsiyeti, sadece doğal ve biyolojik olarak belirlenmeyen, daha çok norm ve kalıp yargılar tarafından dayatılan rol ve özelliklerden oluşur. Bazı araştırmacılar tarafından stereotiplerin oluşumu literatürde bir yapboza benzetilmektedir. Bu bağlamda yapbozu oluşturan parçaların ilki bireyin kromozomlarında doğuştan taşıdığı biyolojik

mesaj üzerine bir cinsel kimlik geliştirmesi, ardından sahip olduğu cinsiyet bağlamında diğer insanlarla ilişkiler kurması ve kendi ilgi alanlarını buna yönelik seçmesi, son olarak da zamanla cinsiyetlere ilişkin mevcut stereotipleri yaşam içerisinde kendisinin kullanmaya başlaması şeklinde ortaya koyulmaktadır (Lynn, 1998: 45).

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları dünyaya ve dünya olanaklarına dair hatalı bir bakış ortaya koyarken kadınlara ve erkeklere belirli sınırlar çizer. Böylece kadınlık ve erkeklik durumlarını değersizleştirir. Özellikle cinsiyetçi dil kullanımı yaygındır. Toplumsal cinsiyete duyarlı dil, gündelik dilde yer alan bilinçsiz varsayımlara karşıdır. Toplumsal cinsiyet önyargıları içeren dil, işyerlerimize ve gündelik hayatlarımıza nüfuz etmiş durumdadır. Dil; düşünce ve davranışların sınırlarını belirler. Düşünce ve davranışların değişimini, iletişim dilini değiştirerek ve kullanılan iletişim araçlarının içeriğini yöneterek sağlamak mümkündür. Kullanılan dilin cinsiyetler arası eşitsizliği pekiştirme ve yeniden üretme gücü olduğu gibi, toplumsal cinsiyet eşitliğini topluma yerleştirme potansiyeli de vardır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı iletişim; kadın ve erkeğin eşit temsil edildiği, kaynaklardan ve fırsatlardan eşit yararlandığı, rolleri eşit üstlendikleri, karar alma süreçlerinde dengenin gözetildiği, kalıpların sorgulandığı, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaştırılmasına hizmet eden kapsayıcı bir konumlandırma, dil ve görsel kullanımıdır.

Cinsiyetlerin kendilerine mahsus belli başlı özellikleri bulunsa da toplumsal cinsiyete bağlı ayrımcılık bireyin doğal ve değişmez biyolojik varlığından ziyade cinsiyet rolleri kültürel özelliklere çağın gerekliliklerine göre farklılık gösterir. Öncelikli olarak kültürel farklılıklar bireylerin cinsiyet rollerini belirleyen temel etkenlerdir. Günlük hayatın içinde erkeğin ve kadının rolleri, modelleri değişiklik gösterebildiği gibi insanların toplumsal beklentilere kayıtsız kalmaları da oldukça güçtür. Bu sebeple cinsiyet rollerindeki değişimler kadın ve erkek ayrımcılığının da temel sebeplerindendir. Dolayısıyla stereotiplerin belirleyici unsuru kültürdür. Eğitim ise toplumun değer yargılarını, düşüncelerini, yaşam tarzlarını yeni nesillere aktararak toplum kültürünün devamını sağlar. Dolayısıyla toplumsal kalıpların güçlü bir şekilde desteklenmesi eğitim sayesinde gerçekleşir. Tersi yönde değişimin sağlanması da yine eğitim sayesinde gerçekleştirilebilir.

Toplumsal olarak stereotiplerin gelişmesinde öncelikli alan aile yaşamı içerisinde oluşmaktadır. İkinci ve en önemli alan ise bireyin eğitim yaşamı ile başlamakta ve

toplumsal yaşamın bütünü üzerinde etkili olmaktadır. Eğitimin değiştirici, dönüştürücü ve yeniden üreten özellikleri göz önünde bulundurulduğunda toplumsal kalıpların istenen yönde değiştirilmesi, ortadan kaldırılması veya toplumun geliştirilmesi için önemli bir araç olduğu sonucuna ulaşılır. Dolayısıyla toplumsal kalıp yargıların (stereotiplerin) değiştirilmesinde de eğitimin başat rol üstlenmesi gerekir. Ancak özellikle okula dayalı eğitim sisteminin cinsiyetçi eşitsizliği yeniden üreten bir mekanizmaya dönüştüğü yaygın eleştirel bir konudur. Kız ve erkek öğrencilerin nasıl davranmaları, nasıl giyinmeleri gerektiği, toplumun onlardan hangi beklentiler içinde olduğu, hangi meslekleri seçmelerinin kendileri için daha iyi olduğu gibi toplumsal cinsiyet rolleri önce ailede öğretilmekte daha sonra okullarda pekiştirilmekte ve sürekliliği sağlanmaktadır. Ayrıca çocuk arkadaş grubuna girmesiyle birlikte cinsiyetine ilişkin rollerini daha da pekiştirmeye ve içselleştirmeye başlar. Gerek müfredat gerekse eğitimcinin bakış açısı çoğu toplumda cinsiyete dayalı eşitsizliği toplumsal cinsiyetçi stereotip olarak ortaya koymaktadır. Bu bağlamda aşağıda eğitim programlarının yapısal özelliklerini değerlendirmede rehberlik edecek ölçütler verilmiştir. McCormick tarafından belirlenen bu ölçütler temel olarak beeş başlıktan oluşmaktadır (1994:127)

1. Cinsiyet-tiplemeli katılımları ırksal tecridi ve özel eğitim öğrencilerinin ayrı tutulmasını engellemeyi hedefleyen uygulamaların kullanılması.
2. Kurs ve program başlıklarıyla açıklamalarının doğru, kapsayıcı, güncel, cinsiyete adil ve kültürel olarak hassas dille yazılması.
3. Okul bölgesi kurallarının ve eğitimsel hedeflerin sürekli olarak cinsiyet ayrımcılığı yapmayan, kültürel olarak hassas eğitimi onaylaması.
4. Müdürlerin eğitimsel eşitlik ölçütünü personel ve program değerlendirme usulüne görünür olarak katması.
5. Cinsiyet ayrımcılığının yapılmadığı, çok kültürlü eğitim kavramlarının ve stratejilerinin tüm müfredat alanlarına katılması üzerine tüm personele hizmet-içi eğitim verilmesi.

Cinsiyetçi yaklaşımın ortadan kaldırılması için eğitimde öncelikle cinsiyet eşitliğine dayalı müfredatın oluşturulması gerekmektedir. Müfredat içeriğinin değerlendirilmesindeki bazı ölçütler geliştirilmiştir. Bunlardan ilki cinsiyet ayrımcılığının yapılmadığı kavramlar görünür olarak tüm eğitim programları alanlarında amaçlara, felsefeye, hedeflere, içeriğe, stratejilere, kurs ana hatlarının ve eğitimsel kaynak rehberlerine katılmasıdır. İkincisi öğrencilerin cinsiyet ayrımcılığı, ırkçılık, seçkincilik, ehilciliğin kökenleri ve etkileri

hakkında araştırma yapmalarına sebep olacak içeriğin müfredatta bulunması gerekmektedir. Üçüncüsü eğitimsel ve popüler medyada öğrencilerin cinsiyete yönelik, kültürel, engellilik, yaşlılık ve sosyoekonomik meyilleri saptamalarına yardımcı olacak içeriğin olmasıdır. Dördüncüsü iletişim dilindeki taraf tutmanın cinsiyete, ırka, yaşa, kültüre, yeterliliğe ve ekonomik duruma göre temellenmiş stereo tiplerin doğmasına sebep verebileceğinin öğrenciler tarafından algılanmasının sağlanmasıdır. Son olarak öğrencilerin farklı ırksal/kültürel grupların, kadınların, erkeklerin ve yeterlilik gruplarının bakış açılarının, değerli ve benzersiz katılımlarının farkına varabilecekleri eğitim programların içeriğinin bulunması gerekir (McCormick, 1994:129).

Daha somut olarak bakıldığında geçmişten günümüze kız çocuklarının okutulması hep bir sorun olmuştur. Toplum kadını eve kapatmıştır ve kadınlar eğitim olanaklarından mahrum bırakılmıştır. Eğitim ekonomik ve sosyal kalkınma açısından oldukça önemli bir olgu olmasına rağmen eğitim alanındaki cinsiyet eşitliğinin sağlanmaması hem ekonomik hem de sosyal kalkınmanın artmasına engel olmaktadır. Cinsiyet temelli ayrım eğitimin önündeki en büyük engellerden biridir. Geçmişte geleneksel sosyal yargılar doğrultusunda erkek çocukların okutulup bir iş sahibi olmaları, kız çocuklarının ise evde kalıp ev işlerini öğrendikleri bir eğitim algısı yer almaktadır. Kültürel değişmelerle ve ayrımcılığa yönelik yapılan yasalarla birlikte günümüzde eğitim sisteminin önünde kız ve erkek çocuk ayrımcılığını doğrudan destekleyen yargılar büyük ölçüde ortadan kalkmasına rağmen müfredat içerisinde cinsiyetçi ayrımlar sürmektedir. Öte yandan alınan eğitimin cinsiyetlere göre dağılımı dünya geneline bakıldığında kız ve erkek çocuklarının okullaşma düzeyleri arasında farklar bulunduğu açıkça gözlemlenmektedir. UNESCO verilerine göre temel okur yazarlık becerisine sahip olmayan 750 milyon insanın üçte ikisini kadınlar oluşturmaktadır (UNESCO, 2019).

Toplumsal cinsiyet rollerinin adilce paylaşılması ve cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında bir başka önemli unsur iletişimdir. İletişim dilinin cinsiyetçi olgulardan uzak, eşitlikçi bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir. Araştırmanın bu bölümünde toplumsal cinsiyet rolleri ile iletişim kavramlarının ilişkisi üzerinde durulacaktır.

2.2. Toplumsal Cinsiyet Rolleri ve İletişim

Kişiler arası iletişimdeki engellerin başında stereotipler gelmektedir. Stereotipler genellikle kişilerin cinsiyeti, ırkı, yaşı, eğitimi, sosyal statüsü vb. konularda oluşturulmaktadır. Özellikle cinsiyete bağlı stereotipler kadın, erkek, aile ve dolayısıyla toplum yaşamını kökten etkileyen bir unsurdur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları kadınların ve erkeklerin davranış biçimlerine dair basit varsayımlar ve fikirler olarak tanımlanabilir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, genel toplumsal cinsiyet algısının pratikteki karşılığı niteliğindedir. Kalıplaşmış ve zaman içerisinde yerleşmiş kökenlere sahiptir. Cinsiyetler arasındaki eşitsiz ilişkilerin kaynağını oluşturur. Her gün tekrarlanan bu varsayım ve fikirler bireylerin çok yönlü ve karmaşık yapısını sınırlandırarak algıları tek tipleştirir. İki cinsiyetli bir toplum yapısı olduğunu ve bir cinsin diğeri üzerine üstünlüğünü kabul ederek bu anlayışın sürdürülmesini teşvik eder. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları dile ve her türlü iletişime özellikle karakter, fiziksel özellikler, roller ve meslekler gibi alanlarda yansır. Erkek karakterler ağırlıklı olarak agresif, rekabetçi ve girişken olarak temsil edilirken; kadınlar pasif, işbirlikçi ve çekingen olarak temsil edilir. Erkek, aileyi ve evi geçindiren olarak konumlandırılırken, kadına ailenin bakımını sağlayan anne/eş olma rolü verilir. Fiziksel özellikler ve meslekler de bireylerin özelliklerinden bağımsız olarak kadınlık ve erkeklik kalıplarıyla kodlanır.

Toplumsal cinsiyet rolleri pratikte kişilerarası iletişimi doğrudan etkilemektedir. O halde öncelikle "kişilerarası iletişim" kavramını ele almak gerekir. Kişilerarası iletişimde temelde karşılıklı iletişimde bulunan bireylerin bilgi veya sembol üreterek bunları birbirine aktarması söz konusudur. Daha geniş tabiriyle iki kişi arasında genellikle kendiliğinden teklifsiz olarak gerçekleşen, fiziksel olarak çoğunlukla aynı ortamda bulunan tarafların nöbetleşe olarak karşılıklılık esasına göre iletişimde bulunması ve sürekli geribildirim verdikleri bir iletişim biçimidir. İletişimin her biçiminde olduğu gibi kişilerarası iletişimde de çeşitli handikaplar söz konusudur. Bunlardan ilki ve en önemlisi kalıp yargılardır (stereotipler). Kalıp yargıyı *"bir sosyal grup üyeleriyle ilgili olarak algılayıcının sahip olduğu beklentiler"* ya da *"bir kategori veya bir sosyal grubun üyeleriyle ilişkilendirilen, onlara atfedilen ve onları tanımlayan özellikler"* olarak açıklamak mümkündür (Hamilton, 1979: 65, Stangor ve Lange, 1994: 361). Kişilerarası iletişimde iletişimin ilk safhalarında genellikle kalıp yargılar belirleyici olmaktadır. Toplumsal cinsiyet kimliği açısından kişilerarası iletişim süreci değerlendirildiğinde bazı kalıp yargıların hızlıca ortaya çıktığı

görülmektedir. Toplumsal cinsiyet kimliğine dayalı olarak ortaya çıkan kalıp yargı biçimlerini üç başlık altında toplamak mümkündür:

1. Ayrı birer grup olarak kadın ve erkeklerin toplum tarafından göstermeleri beklenen özelliklere yönelik toplumsal cinsiyet kalıp yargıları
2. Kadın ve erkek için uygun görülen rol ve faaliyetlerdeki cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıları
3. Bir cinsiyeti diğer cinsiyete oranla daha az ya da daha çok nitelediği düşünülen özellikler

Cinsiyetçi stereotiplerin oluşmasında kitle iletişim araçları başat araçlardan biridir. Bireyden bireye yıllarca sürebilecek etkileşim sonucunda ortaya çıkması beklenen bilgi, düşünce veya davranış kalıpları genelde kitle iletişim araçları özelde ise televizyonlar sayesinde çok hızlı bir şekilde gerçekleşmeye başlamıştır. Televizyon toplumsal anlamda stereotiplerin gelişmesinde ve yayılarak içselleştirilmesinde etkin bir araçtır. Özellikle televizyon reklamları toplumsal cinsiyet rollerinin sunumunda bireyleri etkilemektedir. Ataerkil ideoloji etrafında şekillenen reklamlar erkek ve kadın rollerinin öğrenilmesinde etkilidir. Bazı araştırmalara göre reklamlarda üretilen kadın stereotip rolleri dörde ayrılmaktadır. Bunlar (Yılmaz, 2007: s.150)

1. Geleneksel kadın rolleri (bağılı- ev kadını)
2. Dekoratif kadın rolleri (fiziksel olarak çekici- cinsel obje olarak) görünen kadınlar)
3. Geleneksel olmayan kadın rolleri (geleneksel olmayan aktivitelerde bulunan-kariyer odaklı-otoritenin sesi olan kadınlar)
4. Kadının erkeğe eşit olduğu/süper kadın rollerdir (bağımsız, hem ev hem de iş yerinde başarılı olan kadınlar)

Kadının toplumsal anlamdaki rolünü belirleyen iletişim kanalları reklamlarla sınırlı değildir. Özellikle diziler ve sinema filmleri de stereotiplerin oluşmasında katkı sunmaktadırlar. Son dönemde kadın programları adı verilen ve çoğunlukla kadınların ataerkil ideolojik yaklaşımla ele alınmalarını sağlayan programlar yeni cinsiyetçi akımın göstergelerinden biri olmuştur. Bu tip programların izleyicileri çoğunlukla kadınlardan oluşmakta ve büyük bir çoğunluğu da hemcinslerini yerme güdüsüyle programları takip etmektedirler. Öte yandan program içeriklerinde kadınlar gündelik yaşamlarındaki sorunları başkalarının hayatında görerek kendilerince ders çıkarma veya meraklarını

giderme amacıyla bu yayınları takip etmektedirler. Bir diğer unsur ise günü evde geçiren kadınların yapacak başka uğraşlarının sınırlı kalmasıdır (Rahte, 2010: 72-79). Bu nokta da erkek ve kadın arasında eşitlikçi yaklaşımları ideolojik ve düşünsel olarak mücadele sahasına taşıyan grupların öncüsü feministlerdir. Feministler özellikle tarihsel süreçte geliştirdikleri farklı yöntem ve analizlerle kendi içlerin de fraksiyonlar geliştirmişlerdir. Her bir fraksiyon bu gibi kadın sorunlarına kendine özgü yöntemlerle yaklaşarak mücadele etmişlerdir. Çalışmanın bu bölümünde feminist hareketlerin eğitim içerisindeki rolüne değinilecektir.

2.3. Toplumsal Cinsiyet Rolleri ve Eğitim

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ve buna bağlı sorunların gelişimini kamusal düzeyde ele alan ve aktif bir şekilde faaliyet yürüten feministler aynı zamanda bu alandaki kuramların gelişiminde de etkindirler. Eğitim psikolojisini geliştiren diğer kuramların yanında feminist çalışmalar toplumsal cinsiyet eşitsizliğini diğerlerine göre daha kapsamlı bir çalışma alanına dönüştürmüşlerdir. Araştırmanın bu aşamasında toplumsal cinsiyet ile eğitim ilişkisinin kuramsal boyutu ele alınacaktır. Psikanalist kurama göre, özellikle Freud'un bakış açısına bakıldığında, erkeklerin kadınlara göre psikolojik olarak daha sağlıklı olduğu savunulmaktadır. Freud'a göre bu durum kısmen kadınların psikolojik yaradılışlarına dayanmaktadır. Bu bakış açısına göre erkekler doğal olarak toplumsal statüyü daha fazla hak etmektedirler (Nielsen, 1990: 23). Kurama göre erken çocukluk döneminden itibaren başlayan cinsel gelişim sonucunda belirginleşen kimliklerle birlikte kadınların toplumsal olaylara daha az ilgi gösterdiği savunulmaktadır. Piaget tarafından geliştirilen Bilişsel Gelişim Kuramına göre ise çocuğun bilişsel gelişimi; fiziksel olgunlaşma, deneyim, toplumsal aktarım ve dengelenme süreçlerini takip eden bir süreçtir. Doğuştan gelen fiziksel özellikleri onun bilişsel gelişiminin de sınırlılıklarını belirlemektedir. Bilişsel gelişim için fiziksel olgunlaşma ve aktif eylemlerle birlikte toplumsal veya fiziksel olarak diğer insanlarla kurulan bağlar bilişsel gelişimin aşamalarından olduğu belirtilmiştir. Kurulan bu bağlar toplumsal aktarımın bir parçasıdır. Aile, akran ve yetişkin etkileşimine dayalı bu eylemin yanı sıra eğitim sürecinin kendisi de toplumsal aktarım süreci olarak değerlendirilmektedir (Piaget, 1976: 13). Dolayısıyla kuram toplumsallaşmayı bilişsel gelişimin temel kurallarından biri olarak kabul etmektedir. Sosyal öğrenme kuramı cinsiyet rollerinin ediniminde ödül, cezalandırma ve pekiştirme süreçlerinin önemini vurgulayan bir kuramdır. Ancak bunların gözlem ve taklit

süreçlerinden sonra geldiğini savunmaktadır. Sosyal öğrenme kuramının cinsiyet açısından kapsamlı olarak ele aldığı kavram şiddettir. Kurama göre şiddet öğrenilebilen, bilişsel olarak ulaşılabilen bir kavramdır (Piaget, 1976: 15).

Eğitim sistemi ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiyi inceleyen feminist analizler genellikle okullardaki cinsiyet eşitsizliğini tanıma ve bir sorun olarak ele almaya odaklanırken, sorunların giderilmesi için farklı yaklaşımlar ve analizler geliştirilmiştir. Bunlar cinsiyet rolü ve toplumsallaşma teorileri, farklılık teorileri, yapısalcı ve post yapısalcı yaklaşımlar olarak dört maddede toplanmıştır. 1970'lerde okullar toplumsallaşmanın merkezi olarak görülmüştür. Liberal anlayışta gelişmiş olan toplumsallaşma yaklaşımı okullardaki cinsiyet eşitsizliğini yapısal bir sorun olarak görmekten çok, cehalet ve önyargı sorunu olarak görmüştür. Bu nedenle eşitlikçi bir eğitim programı ve olumlayıcı eylem politikalarıyla sorunun giderilebileceğini savunmuşlardır (Sayılan, 2012: 15). Liberal varsayımlar içerisinde yer alan bir başka yaklaşım ise cinsler arasındaki farklılığa odaklanan farklılık teorileridir. Bu teoride okullardaki cinsiyet eşitsizliğini yapısal iktidar ilişkilerine bağlamamaktadır. İlk feminist eğitimciler, eşit eğitim fırsatlarının sunumu ile hedeflenen işlere erişimde cinsiyet eşitliğinin sağlanabileceğini savunmuşlardır. Bu şekilde düşünmelerini sağlayan temel neden kadınlar ve erkekler arasındaki benzerliğe daha fazla dikkat çekmelerinden kaynaklanmaktadır. Ancak farklılık teorisyenleri ise farklılığı tanımakta ve olumlu karşılamaktadırlar. Dolayısıyla toplumsal eşitliği sağlamak kadınsı özelliklerin daha ön planda tutulması gerektiğini savunmuşlardır. Toplumsallaştırma yaklaşımları cinsiyet açısından eğitimin tarafsız ve eşit politikalarla verilmesini isterken farklılık kuramcıları cinsiyete duyarlı bir eğitim modelini ön görmüşlerdir (Sayılan, 2012: 16). Teorik düzeyde analizlere odaklanan yapısalcı ve post-yapısalcı yaklaşımlar, okullardaki toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorunlarını bir iktidar sorunu olarak ele alırken iktidar analizi esnasında ayrışmaktadırlar. Yapısalcı yaklaşımlar okullardaki cinsiyet eşitsizliği sorununu sınıf, ırk, etnisite, dinsel ve cinsel eğilimler gibi diğer yapısal eşitsizlikler bağlamında incelemişlerdir. Post-yapısalcılar ise bu yapıların kendisine de kuşkulu bulmaktadır. Yeniden üretim yaklaşımını benimseyen yapısalcı feministler (radikal feminizm, Marxist feminizm, sosyalist feminizm) okullardaki yeniden üretimin işlevini ortaya çıkarmaya odaklanmışlardır. Buna göre okul genellikle cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten bir kurumdur, bazen de eşitsizliği sınırlandırır. Emeğin cinsiyetçi iş bölümü okullar aracılığıyla sürdürülür. Okuldaki cinsiyetçi üretimle birlikte aynı zamanda sınıfsal üretim de devam eder. Bu alandaki

araştırmacılar okulların işçi sınıfından kız çocuklarını cinsiyetçi kalıplar içerisinde nasıl yetiştirdiğini, daha çok ev içerisindeki işlere yönlendirdiğini, orta sınıftan gelen çocukların ise profesyonel işlere yönlendirildiklerini savunmuşlardır. Post yapısalcı yaklaşımlar ise sınıf, ırk, toplumsal cinsiyet gibi kategorilerin eğitim sistemi içerisinde doğallaştırılarak normalleştirildiğini deşifre etmeye odaklanmışlardır (Sayılan, 2012: 17).

Yetişkin kadının eğitiminde feminist kuramların erken çocukluk dönemini asıl ilgi alanı olarak belirleyen diğer kuramlara göre daha önemli yer tuttuğu söylenebilir. Feminist kuram ve eğitimin ilişkisi aynı zamanda yetişkin kadınlar için hak mücadelesi ile sınırlı olmayıp okullarda cinsiyetçi eğitimin sonuçları ile de yakından ilgilidir. Kadının doğal olarak kabul etmesine dayalı yaşam biçiminin ve cinsiyet rollerinin değiştirilebileceği sadece teorik olarak değil eylem boyutunda da feminist hareketler içerisinde değerlendirilmektedir. Ataerkil ideolojileri ve sistemin ürettiği, okulların sınıfsal farklılıklara bağlı cinsiyetçi farkları yenilediği bir bakış açısının feminist kuramlar ile değiştirilebileceği sıklıkla değerlendirilmektedir. Bu nedenle feminist kuram diğerlerinden ayrılmaktadır. Bu farklılık kurumsal yapısı ile de kendini göstermektedir. Günümüzde birçok STK feminist yöntemlerle kadınların ve dolayısıyla toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikleri gidermek için çaba göstermektedirler.

2.4. Eğitimde Feminist Bakış Açısı

Feminist eğitim araştırmaları okullarda toplumsal sınıf ve ırk gibi konuların işlenmesi gibi cinsiyetin de işlenmesi gerektiğini savunur. Kuramsal olarak feminist kuramcılar, toplumsal cinsiyetin, cinsiyete bağlı olarak ortaya çıkan kültürel bakış açıları olduğunu söylemektedirler. Toplumsal cinsiyeti belirleyen kültür, bireylerin yerine getirmek zorunda olduğu rolleri tanımlayarak bireylerin kaderi haline gelmektedir. Kültür bireylere toplumsal cinsiyet rollerini dayatmaktadır (Butler, 2016; 54). Feminist bakış açısını benimseyen eğitimciler için ise diyalog ile birlikte görüş birliğinin sağlanması da önemlidir. Bu görüşe göre sezgi, duygu ve tecrübe akılcılık ve zihinsel yetkinliğe göre daha önceliklidir. Öte yandan feministlere göre gerçekçilik önemsenmesi ve değer verilmesi gereken bir konudur. Bu nedenle uygulamaya önem verilmeli soyutlama ise ikinci planda tutulmalıdır. Feminist pedagoji eğitim sistemi içerisinde yerleşik durumdaki tüm eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasını savunmaktadır. Feministlerin kadın ve erkek arasındaki eşitliği mutlak kılan yaklaşımı ve birbiriyle eşit yetenekte olduğu düşüncesi hakimdir. Bu nedenle kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırmanın

yegâne yolunun eğitim olduğu savunulmaktadır. Bu görüşe göre her bir birey bağımsız birer aktördür. Cinsiyetçilik yaygınlığı itibariyle toplumsal bir sorundur. Bu nedenle bütün olarak ele alınmalı ve aileden başlayarak eğitimin her safhasında eşitlikçi bir düzene kavuşturulmalıdır. (Butler, 2016; 62). Dolayısıyla, eğitim eşitliğinin sağlanması her cinsiyetten bireyin iletişimsel sürecinde ilk temel adımlar olarak görülebilir. Bu durumda, eğitimin toplumun her kesiminden bireyine ulaşmada, toplumsal düzendeki cinsiyet eşitliğinin temellerini oluşturmadaki en önemli iletişim aracı olduğu açıkça ortadır.

Cinsiyetçi yaklaşımlar ırk, din, coğrafi bölge, sınıfsal yapı vb. hiçbir ayrım gözetmeksizin her alanda görülmektedir. Bilimsel çalışma sahasında dahi cinsiyetçi eşitliksizler tarihsel olarak yer bulmuştur. Bunun en güzel örneklerinden biri bilim alanında çalışan kadınlara bile "bilim adamı" denmesidir. Eğitim alanında erkeklerin üstlendiği roller bilimin üst düzey alanlarında erkeklerin yer aldığını rol dağılımında ise kadınların daha aşağılarda yer aldığı görülmektedir. Sonuç olarak feministlere göre erkek ve kadın rolleriyle ilgili kalıplaşmış rollerin eğitimin her alanında ortadan kaldırılması, özellikle müfredatın ve eğitim yöntemlerinin bu amaca göre düzenlenmesi gerekmektedir. Feminist düşünceler kendi içerisinde tarihsel olarak farklı akım ve bakış açıları geliştirmiştir. Her feminist akımın eğitime bakış açısı kendi felsefi ve ideolojik konumu ile ilgilidir.

Liberal feminizm bireysel çabayı ve rekabetçi başarıyı önemsemektedir. Cinsiyet kalıplarının topluma zarar verdiği düşüncesinden hareketle, okullardan ve toplumdan bu kalıpların temizlenmesinin eğitim yoluyla olabileceği liberal feministler tarafından benimsenmiştir. Liberal feminist eğitim kavramının temelinde üç ana tema yer almaktadır (Acker, 1987: 423):

1. Fırsat eşitliği
2. Sosyalleşme ve cinsiyet stereotipleri
3. Cinsiyet ayrımcılığı

Fırsat eşitliği eğitim için vazgeçilmez bir koşuldur. Kadınların tarihsel olarak eğitimde eşit fırsatlar yakalaması liberal feminizmin önemli katkılarından birdir. Liberal feministlere göre eğitim kurumları sorun çözen değil aksine sorun üreten kurumlar olarak mutlaka değiştirilmelidir. Özellikle cinsiyete dayalı iş bölümü ve farklı cinsiyet rollerini yeni nesle aktaran eğitim kurumları cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretilmesini sağlamaktadır. Bu nedenle eğitim kurumları liberal feminizm açısında fırsat eşitliği sağlayan kurumlar değillerdir. Eğitimdeki liberal feministlerin ikinci büyük endişesi,

sosyalleşme, cinsiyet rolleri ve cinsiyet stereotipleridir. Kızların (ve erkeklerin) geleceklerini gereksiz yere cinsiyete dayalı mesleki ve aile rolleriyle sınırlayan geleneksel tutum ve yönelimlerle (aile, okul, medya tarafından) sosyalleştirildikleri düşünülmektedir. Aynı zamanda bu sosyalleşme, bağımlı ve hürmet eden konumuna getirilen kadınları dezavantajlı duruma getiren cinsiyetçilik ile duygusal ve şefkat potansiyellerini bastırmaya zorlanan erkekler arasındaki kişiler arası ilişki modellerini teşvik etmektedir (Parsons, 1990: 52).

Sosyalist feministler okullardaki ataerkilliğin sonuçları ile daha çok ilgilenmektedir. Sorunun kaynağını tarihsel süreçte ataerkil yapıların kalıplaşmış yargıları ile özdeş tutmaktadırlar. Bu nedenle özellikle kız çocuklarının eğitimini çok önemsemektedirler. Kız çocuklarının ve kadınların eğitimle elde edecekleri eşitliği aynı zamanda bağımsızlığın da bir ölçütü olarak kabul etmektedirler. Sosyalist feministler eşitlikçi bir eğitim sistemini mutlak olarak savunmaktadırlar (Bryson, 2003: 163–164).

Radikal feminizm cinsiyetçi eğitim yapısının kırılması ve toplumsal anlamda eşitliğin sağlanabilmesi için eğitimcileri sorumlu tutmaktadır. Bu görüşe göre eğitimcilerin görevi ataerkil güçlere karşı toplumu cinsiyet eşitliğine dayalı bir şekilde yeniden eğitmektir. Eğitimin etkili bir güç olduğu savunulmaktadır. Radikal feministlere göre "kız okulları" kurulmalı böylece kadın kültürünün geliştirilmesi için ilk adım atılmalıdır. Bu görüşü okulların ayrılarak ataerkil güç yapısının kırılması için bir yöntem olarak savunmuşlardır. Radikal feministlerin eğitimle ilgili görüşlerine liberal feministler karşı çıkmışlardır. Liberaller, radikalleri kadın- erkek kutuplaşmasına neden oldukları için eleştirmişlerdir (Altınbaş, 2010: 39)

Eğitim sistemi ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiyi inceleyen feminist analizler genellikle okullardaki cinsiyet eşitsizliğini tanıma ve bir sorun olarak ele almaya odaklanırken, sorunların giderilmesi için farklı yaklaşımlar ve analizler geliştirilmiştir. Bunlar cinsiyet rolü ve toplumsallaşma teorileri, farklılık teorileri, yapısalcı ve post yapısalcı yaklaşımlar olarak dört maddede toplanmıştır. 1970'lerde okullar toplumsallaşmanın merkezi olarak görülmüştür. Liberal anlayışta gelişmiş olan toplumsallaşma yaklaşımı okullardaki cinsiyet eşitsizliğini yapısal bir sorun olarak görmekten çok, cehalet ve önyargı sorunu olarak görmüştür. Bu nedenle eşitlikçi bir eğitim programı ve olumlayıcı eylem politikalarıyla sorunun giderilebileceğini savunmuşlardır (Sayılan, 2012: 15). Liberal varsayımlar içerisinde yer alan bir başka yaklaşım ise cinsler

arasındaki farklılığa odaklanan farklılık teorileridir. Bu teoride okullardaki cinsiyet eşitsizliğini yapısal iktidar ilişkilerine bağlamamaktadır. İlk feminist eğitimciler, eşit eğitim fırsatlarının sunumu ile hedeflenen işlere erişimde cinsiyet eşitliğinin sağlanabileceğini savunmuşlardır. Bu şekilde düşünmelerini sağlayan temel neden kadınlar ve erkekler arasındaki benzerliğe daha fazla dikkat çekmelerinden kaynaklanmaktadır. Ancak farklılık teorisyenleri ise farklılığı tanımakta ve olumlu karşılamaktadırlar. Dolayısıyla toplumsal eşitliği sağlamak için kadınsı özelliklerin daha ön planda tutulması gerektiğini savunmuşlardır. Toplumsallaştırma yaklaşımları cinsiyet açısından eğitimin tarafsız ve eşit politikalarla verilmesini isterken farklılık kuramcıları cinsiyete duyarlı bir eğitim modelini ön görmüşlerdir. Bu doğrultuda liberaller toplumsal değişim ve dönüşüm için en önemli yolun eğitim, özellikle de eleştirel düşünebilme eğitimi olduğunu savunmuşlardır (Donovan, 2001: 27). Teorik düzeyde analizlere odaklanan yapısalcı ve post-yapısalcı yaklaşımlar, okullardaki toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorunlarını bir iktidar sorunu olarak ele alırken iktidar analizi esnasında ayrışmaktadırlar. Yapısalcı yaklaşımlar okullardaki cinsiyet eşitsizliği sorununu sınıf, ırk, etnisite, dinsel ve cinsel eğilimler gibi diğer yapısal eşitsizlikler bağlamında incelemişlerdir. Post-yapısalcılar ise bu yapıların kendisine de kuşkulu bulmaktadır. Yeniden üretim yaklaşımını benimseyen yapısalcı feministler (radikal feminizm, Marxist feminizm, sosyalist feminizm) okullardaki yeniden üretimin işlevini ortaya çıkarmaya odaklanmışlardır. Buna göre okul genellikle cinsiyet eşitsizliğini yeniden üreten bir kurumdur, bazen de eşitsizliği sınırlandırır. Emeğin cinsiyetçi iş bölümü okullar aracılığıyla sürdürülür. Okuldaki cinsiyetçi üretimle birlikte aynı zamanda sınıfsal üretim de devam eder. Bu alandaki araştırmacılar okulların işçi sınıfından kız çocuklarını cinsiyetçi kalıplar içerisinde nasıl yetiştirdiğini, daha çok ev içerisindeki işlere yönlendirdiğini, orta sınıftan gelen çocukların ise profesyonel işlere yönlendirildiklerini savunmuşlardır. Post yapısalcı yaklaşımlar ise sınıf, ırk, toplumsal cinsiyet gibi kategorilerin eğitim sistemi içerisinde doğallaştırılarak normalleştirildiğini deşifre etmeye odaklanmışlardır (Sayılan, 2012: 17).

Yetişkin kadının eğitiminde feminist kuramların erken çocukluk dönemini asıl ilgi alanı olarak belirleyen diğer kuramlara göre daha önemli yer tuttuğu söylenebilir. Feminist kuram ve eğitimin ilişkisi aynı zamanda yetişkin kadınlar için hak mücadelesi ile sınırlı olmayıp okullarda cinsiyetçi eğitimin sonuçları ile de yakından ilgilidir. Kadının doğal olarak kabul etmesine dayalı yaşam biçiminin ve cinsiyet rollerinin değiştirilebileceği sadece teorik olarak değil eylem boyutunda da feminist hareketler içerisinde

değerlendirilmektedir. Ataerkil ideolojileri ve sistemin ürettiği, okulların sınıfsal farklılıklara bağlı cinsiyetçi farkları yenilediği bir bakış açısının feminist kuramlar ile değiştirilebileceği sıklıkla değerlendirilmektedir. Bu nedenle feminist kuram diğerlerinden ayrılmaktadır. Bu farklılık kurumsal yapısı ile de kendini göstermektedir. Günümüzde birçok STK feminist yöntemlerle kadınların ve dolayısıyla toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikleri gidermek için çaba göstermektedirler. Bütün bu yaklaşımlar doğrultusunda bakıldığında BM ve bağlı örgütleri ile birlikte tüm dünya için kadınların mücadelesinde bir çatı örgüt işlevi görme yeteneğiyle feminist bakış açısında önemli yer tutmaktadır. BM farklı coğrafi bölgelerde yerel ve merkezi hükümetlerin desteği ile kadınların ve kız çocuklarının eğitilebilmesi için faaliyetler yürütürken tüm toplumların da toplumsal cinsiyet farkındalığını geliştirmeye yönelmiştir. Çalışmanın bu bölümünde BM çatısı altında yürütülen faaliyetler yer alacaktır.

3. KADINA YÖNELİK ŞİDDETE KARŞI BM'NİN EĞİTİM FALİYETLERİ

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında BM'in ortaya koyduğu çeşitli eğitim faaliyetleri büyük önem teşkil etmektedir. BM'in yapısı ve sistemi dolayısıyla farklı birçok alt kol ön plana çıkmaktadır. Bu noktada, özellikle UN Women'ın kadınlara yönelik üstlendiği eğitim faaliyetleri, çeşitli bölgelerde kadın eğitim ve istihdamını desteklemeyi, geliştirmeyi amaç edinmektedir. Bunun yanı sıra, BM kadın sorunlarını gündeme getirme aşamasında birçok uluslararası ve bölgesel konferans, çeşitli anlaşma ve deklarasyona (CEDAW, Pekin Deklarasyonu vb.) öncülük etmiştir. Bütün bu çalışmalar, birbirinin alt merdiveni olarak birbirini desteklemekte ve bir üst basamağı oluşturmada görev üstlenmektedir. Kurulan enstitüler, BM programları ve bildirgeler dünyadaki kadın sorunlarına çözüm bulmak amacıyla sistematik bir ilerleyişi geçmişten günümüze sürdürmeye devam etmektedir. Araştırmanın bu bölümünde, BM ve kollarının toplumsal cinsiyet eşitliğini düzenleme, yapılandırma ve kadın eğitim faaliyetlerine yaklaşımı sistematik bir şekilde ele alınmaktadır. BM'in çalışma alanları, destek faaliyetleri, komisyon ve bilgilendirme platformları bu bölümün önemli yapı taşlarını oluşturmakta olup, kronolojik bir şekilde sunulmaktadır.

3.1. BM'nin Yapısı

BM (BM) esasında öncülü olan Milletler Cemiyeti'nin siyasi ve hukuki açıdan devamı niteliğindedir. Milletler Cemiyeti'nin kuruluşundan sonra gerçekleşen II. Dünya Savaşı'nı önleyememesi aynı adla önemini kaybetmiş bir örgüt yerine yenisinin kurulmasını zorunlu kılmıştır. II. Dünya Savaşının yıkıcı etkileri sonucunda büyük devletlerin önderliğinde barışı ve güvenliği sağlamak üzere yeni bir örgütün kurulması kararlaştırılmıştır. Bu karar sonucunda BM kurulmuştur. Kurucu antlaşma niteliğindeki BM Şartı 26 Nisan 1945'te aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 50 ülke tarafından San Francisco'da imzalanmıştır. Polonya'nın koşullu imzası ile kurucu üye sayısı 51'e yükselmiştir. BM 5 daimî üye ve diğer üyelerin Şart'ı onay işlemlerinin tamamlanması sonucunda 24 Ekim 1945 tarihinde resmi olarak faaliyete geçmiştir. Bu tarihten itibaren her 24 Ekim BM günü olarak kutlanmaktadır. Günümüzde 193 üye ülkeye sahip BM birçok faaliyet alanında farklı organlara sahiptir. BM'nin ana organları şunlardır:

- Genel Kurul

- Güvenlik Konseyi
- Ekonomik ve Sosyal Konsey
- Vesayet Konseyi
- Uluslararası Adalet Divanı
- Genel Sekreterlik
- Genel Sekreter

BM'in Antlaşmada beyan edilen amaçları şunlardır:

1. Uluslararası barış ve güvenliği korumak;
2. Hak eşitliği ve halkların kendi geleceğini belirleme ilkelerine saygı göstererek milletlerarasında dostça ilişkiler geliştirmek;
3. Uluslararası ekonomik, sosyal, kültürel, insani sorunların çözümünde iş birliği yapmak ve temel insan hak ve özgürlüklerine karşı saygıyı teşvik etmek;
4. Bu ortak çıkarların elde edilmesi hususunda milletlerarasında uyum sağlayıcı bir merkez olmak.

BM aşağıda belirtilen ilkeler doğrultusunda hareket eder:

1. Tüm üyelerinin eşit egemenliğine dayanır;
2. Tüm üyeler iyi niyet çerçevesinde Antlaşmada belirtilen yükümlülüklerin gereklerini yerine getirmelidir;
3. Tüm üyeler uluslararası anlaşmazlıkları, uluslararası barış, güvenlik ve adaleti tehlikeye sokmadan barışçıl yollarla çözümlemelidir;
4. Tüm üyeler başka bir devlete tehdit oluşturmaktan ya da başka bir devlete karşı güç kullanmaktan kaçınmalıdır;
5. Tüm üye devletler, BM Antlaşmasına göre vukuu bulan her faaliyetin uygulamasına tam destek vermelidir;
6. Antlaşmada geçen hiçbir madde BM'e hiçbir devletin iç işlerine karışma yetkisi vermez.

Kuruluş amacı barışı korumak ve güvenliği sürekli kılmak olsa da BM ülkelerin ekonomik ve sosyal refahının geliştirilmesi için programlar geliştirmiştir. Bu amaç için BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi oluşturulmuştur. Birçok farklı alanda faaliyet yürüten BM'nin ekonomik ve sosyal alandaki faaliyetleri araştırmanı konusunu bütünsel olarak

kapamaktadır. Buna göre BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'n görev ve yetkileri şunlardır (UNICAnkara, 2020):

- Uluslararası ekonomik ve sosyal konuları ele almak ve BM'e üye devletlere siyasi tavsiyelerde bulunacak ana forum niteliğini taşımak;
- Uluslararası ekonomik, sosyal, kültürel, eğitim, sağlık ve ilgili konularda çalışmalar yapmak, rapor hazırlamak ve tavsiyede bulunmak;
- İnsan haklarına ve temel özgürlüklere saygı gösterilmesini sağlamak ve uygulamak;
- Ekonomik, sosyal ve ilgili alanlarda büyük uluslararası konferanslar hazırlamaya ve organize etmeye yardımcı olmak ve bu konferansların koordineli olarak takibini yapmak;
- BM'e bağlı özel teşkilatların çalışmalarını yine onlara danışarak ve tavsiyede bulunarak ve Genel Kurul'a tavsiyelerde bulunarak koordine etmek

BM faaliyetlerini koordine ederken yardımcı organları ile sahada yer almaktadır. Temel prensiplere bağlı olarak dünyanın her bölgesinde faaliyet gösteren Ekonomik ve Sosyal Konsey'in çatısı altında yer almaktadır. Konsey'in yardımcı organları şu birimleri içerir (UNICAnkara, 2020):

- Konseyin danışma kurulları olan ve görevleri uzmanlık ve sorumluluk gerektiren alanlarda çalışmalar yapmak ve tavsiyelerde bulunmak olan dokuz çalışma komisyonu: İstatistik Komisyonu, Nüfus ve Kalkınma Komisyonu, Sosyal Kalkınma Komisyonu, İnsan Hakları Komisyonu, Kadının Statüsü Komisyonu, Narkotik Komisyonu, Suçu Önleme ve Ceza Hukuku Komisyonu, Kalkınma için Bilim ve Teknoloji Komisyonu, Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu.
- 5 Bölgesel Komisyon: Afrika Ekonomik Komisyonu (merkezi Addis Ababa, Etiyopya'dadır), Asya ve Pasifikler Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (merkezi Bankok, Tayland'dadır), Avrupa Ekonomik Komisyonu (merkezi Cenevre, İsviçre'dedir), Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (merkezi Santiago, Şili'dedir) ve Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (merkezi Beyrut, Lübnan'dadır).
- Altı daimi komisyon ve uzman birim: Program ve Koordinasyon Komitesi, Beşeri Yerleşim Komitesi, Sivil Toplum Kuruluşu Komitesi, Uluslararası Kuruluşlarla Müzakere Komitesi, Enerji ve Doğal Kaynaklar Komitesi ve Kamu Yönetimi Komitesi.

- Kalkınma planlaması, doğal kaynaklar, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar ve Yerli Halklar Daimi Forumu gibi konularda çok sayıda uzman birim.
- Konsey ayrıca, tamamı kendisine rapor sunan ve bağımsız oturumlarında tavsiyelerde bulunan, BM programları (UNDP, UNEP, UNICEF, UN-HABITAT ve UNFPA gibi) ve özel teşkilatların (FAO, WHO, ILO ve UNESCO gibi) çalışmalarını belli bir dereceye kadar koordine eder ve bunlarla iş birliği yapar.

BM yürüttüğü faaliyetler içerisinde kadınlara özel bir başlık açmıştır. Başlangıçta hukuksal ve siyasal boyutları ile ele alınan kadın sorunu ilerleyen süreçte toplumsal bir mesele olarak BM gündemini oluşturmaya başlamıştır. BM Genel Kurulu 2010 yılında BM Kadınlar için Kalkınma Fonu, Kadınların İleriye Götürülmesi Birimi, Toplumsal Cinsiyet Özel Danışmanı Ofisi, BM Kadınların İlerlemesi için Uluslararası Araştırma ve Eğitim Enstitüsü olarak bilinen dört BM kuruluşu ve ofisinin mevcut görev ve fonksiyonlarını birleştirerek BM Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi'ni (UN Women/BM Kadın Birimi) oluşturmuştur (UNICAnkara, 2020). BM Kadın Birimi ile toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler BM çalışmalarının önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Bu alanda siyasal, hukuki ve ekonomik faaliyetler yürütüldüğü gibi konunun toplumsal bir olgu olduğu BM tarafından kabul görmüş ve dünya ölçeğinde çözüm için toplumsal çaba üretilmeye çalışılmıştır. Bu yaklaşımla BM ilgili STK'lar, hükümetler ve yan kuruluşlarla çeşitli iş birliği projeleri geliştirmiştir. Cinsiyete bağlı rollerin oluşturduğu sorunlara yönelik çalışmalar çeşitli çıktılara dönüştürülmüştür. Farklı ülkelerden kadın ve kız çocuklarına ilişkin veriler düzenli olarak toplanmaktadır. Bu verilerden elde edilen bilgiler doğrultusunda bölgesel ve uluslararası programlar geliştirilmiştir. Yapılan çalışmalar ile kadınların iş yaşamına eşit bir şekilde katılmalarını sağlamak hedeflenmiştir. Siyaset içerisinde daha fazla kadının yer bulabilmesi için destekleyici programlara fonlar ayrılmıştır. Kırsal alanlarda yaşayan kadınlar ile çatışmalardan etkilenen mülteci grupları üzerinde yapılan çalışmalar sonucunda kadınlar üzerindeki engellerin kaldırılması BM'nin temel amaçlarından biridir. Bu hüviyetiyle BM uluslararası kadın hareketlerinin ulaştığı noktada odak noktalarından birini teşkil etmektedir.

3.2. Kadın Hareketlerinde BM'nin Rolü

BM kuruluşundan itibaren temelde insan hakları konularında çalışmalar yürütmüştür. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile şekillenen BM eylem hareketliliği

başlangıçta 15 üye ülkenin katılımı ile faaliyetlerine başlamıştır. Henüz kadın hareketi ile bir araya gelmediği için BM kadın politikası kendi içerisinde dar bir kapsamda yer almıştır. Buna rağmen Kadının Statüsü Komisyonu (CSW) kadınların erkeklerle eşit siyasal haklardan yararlanması için mücadele etmiştir (Ertürk, 2015: 54). Kadın hakları açısından BM faaliyetlerini 1970 öncesi ve sonrası olarak ikiye ayırmak mümkündür. 1970 öncesinde temel düzeyde insan haklarına yönelik genel çalışmalar kapsamında bulunan kadın hakları bu tarihten sonra daha özelleştirilmiş bir alan haline gelmiştir.

BM'nin toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı çalışmalarını beş farklı aşamada değerlendirmek mümkündür. (Dinçer, 2014: 8).

1. **Birinci aşama:** 1946 yılında başlayan bu aşama kuruluş evresini kapsamaktadır. Aynı zamanda kadınların toplumsal statülerine yönelik verilerin toplanması için üye ülkelerin teşvik edilmesi ve hazırlık dönemidir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin yayınlandığı bu dönemde Kadının Statüsü Komisyonu önemli bir rol üstlenerek Bildirge'nin şekillenmesine etki etmiştir.
2. **İkinci aşama:** 1963-1975 arasındaki dönemde yasaların kadınların sosyal ve ekonomik olarak sorunları aşması için yeterli olmadığının farkına varılmıştır. BM Genel Kurulu Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Deklarasyonu'nu (CEDAW) bu dönemde yayınlamıştır. 1975 yılında Uluslararası Kadın Bildirgesi ile kadın hakları ilerleme kaydetmiştir. Bu dönemde kadın sorunlarının daha geniş kitleler önünde konuşulması için Kadın Konferanslarına çeşitli STK'lar dahil edilmiş, üretilen yayınlar geniş kitlelere ulaştırılmıştır.
3. **Üçüncü aşama:** 1976-1985 yılları arası BM Kadın On Yılı, kadınların kalkınma sürecinin ana unsuru olduğu görüşünün hâkim olduğu aşamadır. Bu aşamada cinsiyet eşitsizliği ile ortaya çıkan sonuçlar üye ülkeler nazarında daha düzenli bir şekilde verilerin toplanması ve değerlendirilmesi ile mümkün olmuştur. Bu dönemde gerçekleşen Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women - CEDAW) önemli bir gelişmedir.
4. **Dördüncü aşama:** Kadının Statüsü Komisyonu'nun çalışmaları 1986'dan itibaren güçlenmiştir. 1970'ten itibaren iki yılda bir gerçekleşen komisyon toplantıları bu tarihten itibaren yılda bir yapılmaya başlanmıştır. 1993'te "kadın hakları insan haklarıdır" sloganını geliştiren Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programı bu

aşamanın önemli olaylarından biridir. 1994 yılında ise BM bünyesinde ilk kez kadına yönelik şiddet özel raportörü görevlendirilmiştir.

5. **Beşinci aşama:** 1986 sonrası dönemi kapsayan bu aşamada 4. kadın Konferansı, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu (1995) ile çok kritik adımlar atılmıştır. Deklarasyon ile toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama programının ana hatları belirlenmiştir. Küresel anlamda kadın örgütlenmesinin sağlanması ve uluslararası kadın dayanışması güçlendirilmiştir. 2010 yılında ise daha önce de değinildiği üzere BM Kadın Birimi oluşturulmuştur.

BM kurulduğu tarihten itibaren temelde bir insan hakları gündemi olan kadın sorunlarını çeşitli konferanslarla gündem haline getirmiştir. 1970'li yıllardan itibaren Mexico City, Kopenhag, Nairobi ve Pekin'de kadın konferansları organizasyonları BM tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu konferanslar neticesinde, araştırmanın ileriki başlıklarında da değinileceği üzere, önemli kararlar alınarak sözleşmeler ve buna bağlı olarak uluslararası iş birlikleri oluşturulmuştur.

BM kadına yönelik çalışmalarını çeşitli boyutlarda yürütmektedir. Kadın çalışmalarının çatısını BM Kadın Birimi oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Güçlendirilmesi Kurumu (The United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women) kısaca BM Kadın Birimi (UN Women) toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik çalışmalar yürüten bir BM kuruluşudur. Türkçe karşılığı BM Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Kurumu olan BM Kadınları Temmuz 2010'da BM genel kurulu tarafından oluşturulmuştur. Ajans, kadınların dünyadaki ihtiyaçlarını karşılama konusundaki ilerlemeyi hızlandırmak için kurulmuştur. BM üye devletlerini küresel toplumsal cinsiyet eşitliği standartlarına ulaşmada destekler ve kadınlara fayda sağlayan politikalar, yasalar ve hizmetler tasarlayıp uygulamak için sivil toplum kuruluşları ve hükümetlerle yakın iş birliği içerisinde çalışır (Hasanagic, 2020).

BM Kadın Birimi dört öncelik alana odaklanmaktadır, bunlar:

1. Kadınlar yönetişim sistemlerine liderlik eder, yönetişim yapar ve eşit derecede faydalanır
2. Kadınların gelir güvenliği, insana yakışır iş ve ekonomik özerklikleri vardır
3. Bütün kadınlar ve kızlar her türlü şiddetten uzak bir yaşam sürerler

4. Kadınlar ve kızlar, sürdürülebilir barış ve dayanıklılığa katkıda bulunurlar. Doğal afetlerin ve çatışmaların önlenmesinde büyük etkiye sahip olarak, insani yardımlardan eşit derecede yararlanırlar.

BM Kadın Birimi ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliğini BM sürdürülebilir kalkınma hedefleri içerisinde konumlandırmaktadır. Üye devletlere BM sistemini toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki taahhütlerinden sorumlu tutmaları konusunda yardımcı olmaktadır (BM Kadın Birimi, 2020a). BM Kadın Birimi altında çeşitli birimler çalışmaktadır. Bunlar:

- Kadınların Gelişimi Bölümü (DAW)
- Uluslararası Kadın Gelişimi Araştırma ve Eğitim Enstitüsü (INSTRAW)
- Toplumsal Cinsiyet Sorunları ve Kadınların Gelişimi Özel Danışmanlığı Ofisi (OSAGI)
- BM Kadınlar Kalkınma Fonu (UNIFEM)

Division for the Advancement of Women (DAW), toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların gelişimi için çalışmaktadır. DAW'ın temel sorumlulukları şunlardır:

- Analiz ve araştırma da dahil olmak üzere cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi konularında politika, küresel standartlar ve normların oluşturulmasını desteklemek;
- Pekin Eylem Platformu da dahil olmak üzere cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesine ilişkin uluslararası anlaşmaların uluslararası ve ulusal düzeyde uygulanmasını teşvik etmek, desteklemek ve izlemek;
- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin ve Opsiyonel Protokolünün uygulanmasını desteklemek;

DAW'ın Faaliyet alanları analiz ve araştırma yürütmek, Kadınların Statüsü Komisyonu ve diğer BM'in toplumsal cinsiyet eşitliği ve Ekonomik ve Sosyal Konsey'de ve Genel Kurul'da kadınların güçlendirilmesine odaklanan hükümetler arası süreçlere önemli destek sağlamaktır. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinin (31 Aralık 2007 tarihine kadar) ulusal uygulamalarını izleyen, uzman kuruluşa, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'ne teknik destek sağlanması bir diğer amaçtır. Pekin Bildirgesi ve Eylem Platformu'nun (1995) uygulanmasının, Genel Kurul'un (2000) 23. özel oturumunun sonucunun ve diğer küresel konferansların ve bunların gözden geçirmelerinin ve BM'nin hükümetler arası organları tarafından alınan ilgili kararların

desteklenmesi hükümetler arası organlardaki gözden geçirme süreçleri ve politika uygulama konusunda iyi uygulamaların farkındalık yaratılması amaçlanmıştır. BM'nin dünya çapında hükümet ve sivil toplum paydaşlarına yayıncılık programı ve web sitesi aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi konularında bilgi sağlanması ise bir diğer faaliyettir. STK'ların Kadının Statüsü Komisyonu oturumlarına aktif katılımını kolaylaştırmak, BM ve sivil toplum arasında stratejik ortaklıklar kurmak ve hükümetler ile sivil toplum arasında daha fazla iş birliği ve etkileşimi teşvik etmek DAW'ın yöntemlerinden biridir. Gelişmekte olan ülkelere talepleri doğrultusunda teknik yardım sunmak, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu'nun uygulanmasını, Genel Kurul'un 23. özel oturumunun sonucunu ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesini ve İsteğe Bağlı Protokolü uygulamakla mükellef olmuştur (DAW, 2020).

BM sistemi içinde ve dışında tüm sektörlerde cinsiyet perspektiflerinin yaygınlaştırılmasını teşvik etmek. Uluslararası Kadın Gelişimi Araştırma ve Eğitim Enstitüsü (INSTRAW) çeşitli sektörlerde cinsiyet perspektifinin yer aldığı bilgiye dayalı bir ortam yaratmaya çalışarak toplumsal cinsiyet eşitliği sağlama faaliyetlerini yürütmüştür. Toplumsal cinsiyet olgusunu yaymak üzere güncel teknoloji kullanma yolunu seçmişlerdir. Bu amaç için "Cinsiyet Farkındalık Bilgi ve Ağ Sistemi – GAINS" oluşturulmuştur. GAINS "Erkek Şiddetini Sonlandırma" adı verilen sanal seminerler düzenlemiştir. INSTRAW yürüttüğü çalışmalarda erkek şiddetini konu edinmiştir. Toplumda erkekliğin nasıl inşa edildiği ve bunun erkek davranışlarını nasıl etkilediği ile ilgili çalışmalarla toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin nedenlerini araştıran çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda "Değişim Ortakları: Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddeti Sonlandırmak İçin Erkeklerle Çalışma" adlı yayın 2003 yılında INSTRAW tarafından yayınlanmıştır. INSTRAW tarafından organize edilen konferanslarda cinsiyet eşitliğinin kalkınmaya destek sunduğu savunulmuştur. Bu görüşü savunmak üzere pratik öneriler getirilmiştir (INSTRAW, 2020).

Türkçe karşılığı Toplumsal Cinsiyet Sorunları ve Kadınların Gelişimi Özel Danışmanlığı Ofisi olan "Office of the Special Adviser to the Secretary-General on Gender Issues and Advancement of Women (OSAGI)" 1997 yılında kurulmuştur. Ofisin temel hedefi araştırmanın ileriki safhasında detaylı bir şekilde değinilen Pekin Deklerasyonu ve Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Platformu'nun (FWCW) etkili bir şekilde

uygulanmasını sağlamaktır. Buna göre ofisin üstlendiği görevler şu maddeler halinde tanımlanmaktadır (OSAGI, 2020):

- Genel Sekretere, cinsiyet meseleleri hakkında BM'in genel politika yönüne tam olarak entegre edilebilecek şekilde tavsiyelerde bulunulması, küresel olarak kadınlara özel kaygı duyulan konulara dikkat çekilmesi, böylece çalışmalarında gerekli dikkat gösterilmesi organizasyon; genel sekreterin toplumsal cinsiyet konuları ve kadınların ilerlemesi konularında temsil edilmesi; Genel Sekretere küresel Sekreterliğin toplumsal cinsiyet sorunlarına daha duyarlı hale getirilmesine yardımcı olmak.
- Örgütün cinsiyet analizi ile ilgili genel politika hedeflerini kolaylaştırmak, izlemek ve danışmanlık yapmak ve BM'nin tüm faaliyetlerine cinsiyet perspektifini yaymak; BM sistemi genelinde toplumsal cinsiyet konularının savunulması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, sorumluluk alanlarındaki cinsiyetle ilgili konularda üst düzey yöneticilere tavsiye ve destek sağlanması.
- Özellikle üst düzey görevlerde Sekreterlik ve BM sistemindeki kadınların durumunun iyileştirilmesine yönelik politika ve stratejilerin tasarlanmasına yardımcı olmak ve erkeklerle eşit fırsatlara sahip kadınlara elverişli bir çalışma ortamının oluşturulması da dahil olmak üzere; tüm departmanların ve ofislerin bu amaca ulaşmak için çabalarını desteklemek ve İnsan Kaynakları Yönetimi Ofisi'ndeki ilerlemeyi izlemek.
- Kurumlar arası kadın ve toplumsal cinsiyet eşitliği ağı ve çeşitli görev güçlerine liderlik etmek.

BM Kadınlar Kalkınma Fonu, The United Nations Development Fund for Women (UNIFEM) ise 1984 yılında kurulmuştur. Fonun amacı toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde kadınların güçlenmesi için yenilikçi girişimleri desteklemektir. BM içerisinde katalizör görevi görerek cinsiyet eşitliği perspektifini yaymak ise UNIFEM'in bir diğer amacıdır. İsveç Dışişleri Bakanlığı tarafından 2008'de yayımlanan Swedish Assessment of Multilateral Organisations (Çok Taraflı Organizasyonların İsveç Değerlendirmesi) değerlendirme ışığında UNIFEM üç tema alanında çalışmaktadır:

1. Kadınların ekonomik güvenliğini ve haklarını arttırmak
2. Kadınlara karşı şiddetin engellenmesi
3. Cinsiyetçi adaletin ve demokratik yönetimin sağlanması

BM'ye göre toplumsal cinsiyet eşitliği yalnızca insani haklar çerçevesinde değerlendirilen bir konu değildir. Eşitlik aynı zamanda muazzam bir sosyo-ekonomik gelişmenin ön koşullarından biridir. Kadınları güçlendirmek gelişen ekonomilerin ihtiyacına cevap vermekle birlikte büyümeyi hızlandırmaktadır. Bu amaçla kurulan BM Kadın Birimi temel olarak üç madde üzerine odaklanmıştır:

1. Kadın ve kız çocuklarına yönelik ayrımın ortadan kaldırılması
2. Kadınların güçlendirilmesi
3. Kalkınma, insan hakları, insani yardım, barış ve güvenliğin kadınlar ve erkekler arasında eşit bir şekilde paylaşılması.

BM Kadın Birimi tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin tamamında kadınlar ve kız çocukları için eğitim imkanlarının sağlanması, var olan eğitim müfredatlarının geliştirilmesi veya değiştirilmesi, erkek çocuklarının cinsiyetçi bireyler olarak yetiştirilmelerinin engellenmesi gibi faaliyetler yer almaktadır. Eğitim BM'nin faaliyetleri içerisinde temel balıklardan birini oluşturmaktadır.

3.3. BM Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikalarının Tarihsel Gelişimi

BM kurulduktan sonra toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik algısı toplumsal gelişime paralel olarak zaman içerisinde değişim göstermiştir. Başlangıçta konuyu siyasal veya hukuki bir problem olarak ele alan yaklaşımlar zaman içerisinde özellikle feminist hareketlerin güçlenmesiyle birlikte cinsiyet sorununun toplumsal boyutu kabul edilmiş ve buna göre yöntemler geliştirilmiştir. "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" kavramı farklı zamanlarda farklı bakış açılarıyla ele alınmasına rağmen ilk kez "Kadınlara Karşı Her Tür Ayırımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)" ile birlikte 1979 yılında ilerici bir insan hakkı olarak değerlendirilmiştir. CEDAW ile birlikte toplumsal cinsiyet eşitliği sistematik bir şekilde değerlendirmeye alınarak, taraf ülkelerin sorumlulukları, denetim ve gözden geçirme periyotları ile iyileştirme çabalarına yönelik çalışmalar yoğunlaşmıştır. Bu çalışmalar kadının ekonomik alanda, hukukta ve sosyal hayatta olduğu kadar eğitimde, kültürde ve siyasal hayatta eşitliğini sağlamayı amaçlamaktadır. 1948 yılında BM İnsan Hakları Bildirgesi ile insanın var oluşu ile doğan hakları güvence altına alınmıştır. Genel hükümler içeren Bildirge kadınlar için özel bölümler içermemektedir. Buna rağmen kapsayıcı hükümleri ile cinsiyet eşitliği temelinde önemli bir belge olma niteliğindedir. Örneğin herkes için eşit eğitim hakkı talep eden Bildirge ile birlikte kadınlar için de eşitlikçi hak taleplerinden birinin dayanağı olmuştur. UNESCO tarafından kabul edilen

"Öğretim Alanında Ayrımcılığa Karşı Savaşım Sözleşmesi" 22 Mayıs 1962 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin 4. maddesine göre; taraf devletler ulusal koşullara ve geleneklere uyarlanmış yöntemlerle, öğretim konusunda fırsat ve davranış eşitliğini geliştirmeyi amaçlayan ulusal bir politika oluşturmayı, geliştirmeyi ve uygulamayı; ilköğretimi zorunlu ve parasız kılmayı; yasayla konulan öğrenim yükümlülüğünün herkesçe yerine getirilmesini garanti etmişlerdir. Sözleşmenin amacı, erkek çocukların değişen toplumsal cinsiyet rolleri ve sorumlulukları çerçevesinde, eğitim materyallerinde bulunan kalıplaşmış cinsiyet rollerini bu materyallerden arındırmak olarak belirlenmiştir (Yorgancı, 2008: 15).

1990'lı yıllardan itibaren BM Kalkınma Programı'nda (UNDP) toplumsal cinsiyet kavramını ana akım gündem maddesi haline getirmiştir. Ana akımlaştırma, cinsiyet eşitliğinin toplumsal, siyasal, ekonomik tüm politika programlarının tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi aşamalarına zorunlu olarak dahil edilmesi, cinsiyet analizlerinin tüm etkinliklerin parçası olarak kabul edilmesi ve cinsiyet eşitliğinin partnerlerle ilişkide anahtar bir unsur olarak kabul edilmesi, desteklenmesi, eşitlik anlayışının kalkınma programının kapasitesini arttıracak biçimde tüm politikalarda yerini alması stratejilerinin geliştirilmesi olarak tanımlanmıştır (İçli, 2018: 136). Ancak burada geliştirilen politikalara getirilen eleştiriye göre; CEDAW'ın hükümetler tarafından kabulü ve modernleşmenin devlet eliyle gerçekleştiği ülkelerde eşitliğin sağlanmasının istenen düzeyde olmadığı belirtilmektedir. 1995 yılında Pekin'de gerçekleştirilen IV. Dünya Kadın Konferansı ile özellikle kadına karşı şiddetin bütünüyle ortadan kaldırılması çağrısı ön plana çıkarılmıştır. 2000 yılındaki göden geçirme oturumu Pekin +5 ile birçok konuda istenen düzeyde gelişme sağlanamadığı belirtilmiştir. Özellikle eğitimde ve eğitim hizmetlerine ulaşma konusundaki eşitsizlik ve yetersizlikler konferasın 1975 yılından 2000 yılına kadar geçen dönemde yeterli bulmadığı başlıklardan biridir.

3.3.1. BM Dünya Kadın Konferansları ve Toplumsal Cinsiyet Kararları

BM çatısı altında 1975 yılından itibaren kadın konulu konferanslar toplanmıştır. Bunlardan ilki 1975 yılında Meksika'nın başkenti Mexico City'de yapılmıştır. Bu konferansı sırasıyla Kopenhag (1980), Nairobi (1985), ve Pekin (1995) Kadın Konferansları takip etmiştir. I. Dünya Kadın Konferansı'nda kadınlar ortak sorunlarını bölgesel, kültürel veya ekonomik sınırları aşarak BM platformunda tartışma imkânı sağlamışlardır. Devletler kadın sorunlarını nasıl ele aldıklarını ilk kez bu konferansla

birlikte tanımlamışlardır. Kadın sorunlarının toplumsal boyutu konferansla birlikte tanınmıştır. Bildirge ile birlikte kadın sorunlarının boyutları ele alınmış ve yapısal çözümler üretmek üzere ortak kararların alınması kararlaştırılmıştır. Konferans sonucunda kabul edilen Dünya Eylem Planı ile "eşit haklar, kalkınma ve barış" hedeflenmiştir. BM planın hayata geçirilmesi için 1975-1985 yılları arasındaki süreyi "Eşit Haklar, Kalkınma ve Barış İçin Kadın On Yılı" ilan etmiştir (Dinçer, 2015: 18). I. Dünya Kadın Konferansı'nı takip eden dönemde birçok hükümetin kadın sorunlarıyla ilgilenen bürolar kurduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca kadın istihdamını arttırmak üzere "women in development" (WID) uzmanı istihdam edilmiştir.

Kadın On Yılı'nın değerlendirmesinin yapılması için 1980 yılında II. Dünya Kadın Konferansı Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da toplanmıştır. Yapılan değerlendirmede kadın hakları alanında ilerlemenin oldukça zayıf olduğu kadının statüsünün iyileştirmesinde sorunlar yaşandığı saptanmıştır. Bu nedenle gelecek 5 yıl için yeni bir eylem planı hazırlanmıştır. Bu konferansta kadınların öncelikli sorunları belirlenerek bunlara yönelik çözüm önerileri geliştirilmesi kararlaştırılmıştır. Programda öncelikle aile içi kadına yönelik şiddetin temel sorunlardan biri olduğu kabul edilmiştir (Kiriakos, 2003: 4). II. Dünya Kadın Konferansı'ndan sonra "Kadınlara karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) kabul edilerek üye ülkelerin imzasına sunulmuştur. 1985 yılında ise planlandığı şekilde III. Dünya Kadın Konferansı Nairobi'de toplanmıştır. Konferansta "Kadının On Yılı" için değerlendirmeler yapılarak, sorunları ele alınmış ve kadının statüsünün geliştirilmesi için izlenecek metotlar değerlendirilmiştir (Palaz, 2005: 319-320).

BM tarihinde kadınlar açısından en önemli gelişmelerden biri de Pekin'de gerçekleştirilen IV. Dünya Kadın Konferansı'dır. Konferans sonucunda kabul edilen eylem planına göre kadınların ve tüm dünyanın eşitlik, gelişme ve barış amaçlarına ulaşmasında öncelikli 12 kritik alan belirlenmiştir (TBMM, 2020: 15). Bunlar;

1. Kadınların omuzlarına binen ve hep büyüyen yoksulluk yükü;
2. Eğitimde ve eğitim hizmetlerine ulaşma konusundaki eşitsizlik ve yetersizlikler;
3. Sağlık ve bağlantılı hizmetlerdeki ve bu hizmetlere ulaşmadaki eşitsizlik ve yetersizlikler;
4. Kadına yönelik şiddet;
5. Silahlı çatışmaların kadınlar üzerindeki etkileri;

6. Ekonomik yapılarda ve politikalarda, üretime yönelik her türlü faaliyette ve kaynaklara ulaşmada eşitsizlik;
7. Yetki ve karar mekanizmalarındaki kadın-erkek eşitsizliği;
8. Kadının insan haklarının yaygınlaştırılması ve korunması konusundaki yetersizlik;
9. Başta medya olmak üzere bütün iletişim sistemlerine katılım ve erişebilme konusundaki eşitsizlik;
10. Doğal kaynakların yönetiminde ve çevrenin korunmasında toplumsal cinsiyete bağlı eşitsizlikler;
11. Kız çocuklarına karşı ayrımcılık ve kız çocukların haklarının ihlali;
12. Kadının toplumsal konumunu yükseltmeye yönelik mekanizmalarda her yer ve düzeyde görülen yetersizlik.

Sağlık, yoksulluk, şiddet, çatışmalar, ekonomi, karar alma, gelişim, insan hakları, medya, çevre ve kız çocuklarının durumu bu başlıkları oluşturmaktadır. Cinsiyet eşitliğini sağlamada en değerli yollardan birisinin eğitim/öğretim olduğu belirtilmiştir. Ancak eğitim eşitliğinin sağlanmasında gerekli kaynakların ayrılması, altyapının tamamlanması gibi çeşitli konularda politik istek ve iradenin zayıf kaldığı Eylem Platformu amaçlarını gerçekleştirmede bir engel olarak kabul edilmiştir. Konferans sonucu ve eylem planının önemi araştırmanın ileriki aşamasında ayrı bir başlıkta ele alınmıştır.

3.3.1.1. CEDAW Sözleşmesinin Önemi

Cinsiyete dayalı eşitsizliğin önüne geçmek ve kadınların hayatın her alanında eşit haklara sahip olabilmeleri için yapılan çalışmaların en önemlilerinden biri "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'dir. İngilizce adıyla Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW) 1979 yılında BM Genel Kurulu'nda kabul edilerek, 1981 yılında 20 ülkenin katılımı ile yürürlüğe girmiştir. BM'nin 10 temel insan hakları sözleşmesinden biri olan CEDAW kadın haklarının temel yasalarından biri olarak kabul edilir. CEDAW kadına karşı şiddeti tanımlayan ilk uluslararası belge olması niteliğinin yanı sıra ayrımcılığa karşı yasal normları kadın perspektifi ile ele alması açısından da önemlidir. CEDAW sözleşmesi ile kadınlara karşı ayrımcılığın tanımı şu şekilde yapılmıştır:

> *... "kadınlara karşı ayrımcılık" terimi siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerin, medeni durumları ne olursa olsun*

kadınlara tanınmasını, kadınların bu haklardan yararlanmalarını veya kullanmalarını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı herhangi bir ayrım, dışlama veya kısıtlama anlamına gelir."

Tanımdan da anlaşılacağı üzere ayrımcılığın kadınlar üzerindeki etkisi temel haklardan bütünüyle veya kısmen mahrum bırakılmalarının bir tezahürüdür. Bu tezahürün sonucu olarak sadece eşitsizlik, belirli bir alanla sınırlı olmayıp siyasal, ekonomik, sosyal vb. pek çok alanda ayrımcılık söz konusudur. Ayrımcılığın giderilmesi için taraflara çeşitli sorumluluklar yüklenmiştir. Bu sorumluluklar Sözleşme içerisinde maddeler halinde sunulmuştur. Buna göre taraf ülkelerin hukuki yükümlülükleri şunlardır (OHCRH, 2020):

1. Anayasa içerisinde kadın ve erkek eşitliğinin yer alması ve yasalarla belirlenen ilkelerin desteklenmesi, uygulanması ve pratik olarak içselleştirilmesi;
2. Ayrımcılığın giderilmesi için gerekli mevzuatın çıkarılması;
3. Kadınların haklarını erkeklerle eşit bir biçimde koruyacak hukuki mekanizmalar kurmak ve yetkili ulusal yargı yerleri ile diğer kamu kurumları vasıtasıyla herhangi bir ayrımcılık karşısında kadınların etkili bir biçimde korunmasını sağlanması;
4. Kadınlara karşı ayrımcılık niteliğindeki bir eylem veya uygulamadan kaçınmak ve kamu kurum ve kuruluşların bu yükümlülüğe uygun davranmalarını sağlanması;
5. Herhangi bir kişi, kurum veya kuruluş tarafından kadınlara karşı ayrımcılık yapılmasını önlemek için gerekli her türlü tedbiri alınması;
6. Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan mevcut yasaları, hukuki düzenlemeleri, gelenekleri ve uygulamaları değiştirmek veya kaldırmak için gerekli her türlü tedbiri alınması;
7. Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan bütün ulusal ceza hükümleri kaldırılması;

Ayrımcılığın önündeki hukuki engelleri kaldırma sorumluluğunu taraf ülkelere sunan CEDAW'ın en önemli maddelerinden biri ise eğitim konusuna yer verilen 10. Madde'dir. BM kadınların eğitimini cinsiyet eşitsizliğinin giderilebilmesinde temel

argümanlardan bir olarak kabul etmektedir. Eğitim hakkını kadınlar ve erkekler arasında eşitliğin sağlanması esası üzerine kurgulayan sözleşmenin ilgili maddeleri ise şunlardır:

1. Bir meslek ve sanat öğrenme alanında şehirlerde olduğu kadar kırsalda da tüm eğitim kuruluşlarına girme ve bu kuruluşlardan diploma almada eşit şartların sağlanması;
2. Öğretim programı, sınavlar, nitelik bakımından eşit eğitimciler, bina ve eğitim araçlarına eşit haklarda sahip olmalarının sağlanması;
3. Erkeklerin ve kadınların kalıplaşmış rolleriyle ilgili kavramların eğitimin her düzeyinden ve biçiminden tasfiye edilmesi için karma eğitim ve bu amaca ulaşılmasına yardımcı olacak diğer eğitim türleri teşvik edilir ve özellikle okul kitapları ve ders programlar gözden geçirilmesi ve bu öğretim metoduna göre uyarlanması;
4. Burs ve diğer eğitim yardımlarından yararlanmada aynı imkanlar sağlanır;
5. Erkekler ile kadınlar arasında var olan eğitim açığını mümkün olan en kısa sürede kapatmayı amaçlayan yetişkinler için programlar ile okuma yazma programları da dahil, sürekli eğitim programlarına katılmaları konusunda aynı imkanlar sağlanması;
6. Kız öğrencilerin okuldan ayrılma oranlarının düşürülmesi ve okuldan erken ayrılan kızlar ve kadınlar için eğitim programları düzenlenir;
7. Spora ve beden eğitimine faal olarak katılmalarını sağlamak için aynı imkanlar tanınması;
8. Aile planlaması hakkında bilgi ve tavsiyeler dahil, aile sağlığını ve iyiliğini sağlamaya yardımcı olacak özel bazı eğitsel bilgilerin verilmesi.

Sözleşme maddelerinden de anlaşılacağı üzere eğitim kadınların gelişimini sağlayarak, ekonomik ve sosyal yaşamın içerisinde etkin bir biçimde yer almalarını sağlayacak içeriğe sahip olmalıdır. Bunun yanı sıra cinsiyet eşitsizliğini gidermek için eğitimde temel koşul imkanların da eşit bir şekilde kadınlara sunulmasını içermektedir. BM yaptığı çalışmalar ile bu alandaki çeşitli bulguları hükümetler ve kamuoyu ile paylaşmaktadır. Buna göre kadınların aldığı eğitimler ile ülkelerin kalkınma düzeylerini doğrudan etkilediği belirtilmektedir.

3.3.1.2. Pekin Deklarasyonu ve Kadına Yönelik Şiddet

Dördüncü Dünya Kadın Konferansı 1995 yılında Pekin'de gerçekleştirilmiştir. Bu konferans ile dünyanın tüm bölgelerinde kadınların eşitlik, gelişme ve barış içerisinde yaşama, dünyanın daha yaşanabilir ve özgür bir ortama dönüşmesi arzularının bir göstergesidir. 189 ülkenin katılımı ile gerçekleşen konferans Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı adını almıştır. Bu konferans kendisinden önceki Rio (Çevre konferansı), Viyana (İnsan Hakları konferansı), Kahire (Nüfus ve Kalkınma konferansı) ve Kopenhag'dan sonraki süreci bütünleyen nihai bir adım olarak kabul edilmektedir (Şişman, 1997: 18). 2020 yılında New York'ta yapılması planlanan BM Kadın Hakları Konferansı ise Covid-19 nedeniyle iptal edilmiştir.

Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı uluslararası anlamda kadın politikalarında bir dönüm noktasıdır. Bu deklarasyon, hükümetler arasında uluslararası alanda kadın hakları ve cinsiyet eşitliği temelinde küresel bir uzlaşı sağlamıştır. Deklarasyon ile kadınların siyasal süreçlerde ve karar alma süreçlerinde eşit haklara sahip olmaları talep edilmektedir. Konferansta üzerinde yoğunlukla durulan konulardan biri de kadına yönelik şiddettir. Buna göre özel veya kamusal alanda kadınlara karşı şiddetin önemli bir insan hakları sorunu olduğu kabul edilmiş ve bunun engellenmesi için çeşitli taahhütlerde bulunulmuştur (Hodoğlugil ve Akın, 2001: 12). Cinsiyete özgü şiddet olaylarının faillerinin yargı önüne çıkarılması ve bunun istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi alınan kararlardan bir diğeridir.

Deklarasyonun en önemli maddelerinden biri de kadınların ve kız çocuklarının eğitim haklarını belirleyen 69. Maddesidir (TBMM, 2020a) . Buna göre:

> *"Eğitim bir insan hakkıdır ve eşitlik, kalkınma ve barış hedeflerine ulaşılması için gerekli bir araçtır. Ayrımcı olmayan eğitim, hem kız çocuklar hem de erkek çocuklar için yararlıdır, böylece kadınla erkek arasında daha eşit ilişkiler kurulmasına büyük katkıda bulunur. Eğer daha çok kadın, değişimin gerçekleştiricisi olacaksa, eğitimin kazandırdığı niteliklerin kadınlar için de ulaşılabilir ve kazanılabilir olması şarttır. Kadının okuryazar olması, aile içinde sağlık, beslenme ve eğitimi geliştirmenin ve kadınları, toplumdaki karar alma süreçlerine katılmaları için güçlendirmenin en önemli anahtarıdır. Kız çocukların ve kadınların resmi ve resmi olmayan eğitim ve öğrenimlerine*

yatırım yapmanın, olağanüstü yüksek sosyal ve ekonomik kazancı bir yana, sürdürülebilir kalkınmayı ve hem sürekli hem de sürdürülebilir ekonomik büyümeyi başarmanın en iyi araçlarından biri olduğu kanıtlanmıştır."

BM açısından kız çocuklarının ve kadınların eğitimi hem ekonomik olarak gelişmeyi ve kalkınmayı hem de toplumsal gelişmeyi sağlayan bir unsurdur. Ayrıca eğitim temel bir insan hakkı olarak değerlendirilmektedir. Bu bakımdan Ayrımcılık Karşıtı Sözleşme (CEDAW, 1979) ve BM 1325 sayılı kararı (2000) ile birlikte Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı kadın ve insan hakları alanında uluslararası uzlaşı içeren referans çalışmalardır. Dünyanın her yerinde kadınlar BM çalışmalarını referans alarak kendi ülkelerinde çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalar neticesinde kadınların okuma yazma oranı yükselmektedir. Öte yandan gebelikte kadın ölümleri %39 oranında azalmıştır (Unmüßig, 2020). Bu durum kadınların eğitime erişebilir olmasıyla da doğrudan ilişkilidir. Özetle söylemek gerekirse, kız çocukları ve kadınların alacakları eğitim, toplumsal bilinci geliştirmekte, ekonomik alanda kalkınmayı hızlandırmaktadır. Toplum refahının yükselmesindeki temel koşullardan biri de kadınların eğitilmesi ile mümkün olmaktadır.

3.4. BM Cinsiyete Dayalı Şiddeti Engelleme Çalışmaları

Toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikten kaynaklanan sorunların başında kadına yönelik şiddet gelmektedir. Farklı toplumlar, ekonomik sınıflar, sosyal gruplar, eğitim düzeyi veya refah düzeyi ne olursa olsun kadına yönelik şiddet hemen her toplumun ortak sorunudur. Bu nedenle BM kadınlara yönelik şiddetin önüne geçilebilmesi için kurumsal çalışmalar yürütülmektedir. Daha önce de değinildiği üzere BM şiddet sorununu başlangıçta hukuki ve siyasal olarak ele alırken 1970'li yıllardan itibaren toplumsal bir sorun olarak kabul ederek çözüm üretmeye çalışmıştır. Bu çalışmalar çeşitli komisyonlar, konferans ve toplumsal uzlaşıya dayalı sözleşmeler ile farklı tarihlerde şekillenmiştir. BM çalışmalarında hükümetler, STK'lar, yerel yönetimler, sivil inisiyatifler ve çeşitli organizasyonlarla iş birlikleri geliştirerek kadınların sorunlarını ele almakta ve bazı projeler geliştirmektedir. Daha öncesine bakıldığında ise uluslararası anlamda kadın sorunlarına odaklanan en önemli girişimi BM Kadının Statüsü Komisyonu (KSK)'nun kurulmasıdır. KSK'nın temeli Milletler Cemiyeti zamanında atılmıştır. 1937 yılında kurulan Kadınların Yasal Statüsü Uzmanlar Komitesi kadınların uluslararası arenada

seslerini etkili bir şekilde duyurabilmeleri için ilk adımlardan biri olmuştur. 1946'da kurulan KSK bu oluşumun devamı olarak kadın sorunlarını araştırmak ve gerekli verilerin toplamak üzere faaliyetlerine başlamıştır. Zaman içerisinde güçlenen Komisyon Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin geliştirilmesi için hükümetler arası küresel bir kuruluşa dönüşmüştür. KSK'nın üstlendiği rol, 1995 yılında toplanan Pekin Dördüncü Dünya Kadın Konferansından sonra 1996/6 sayılı karar ile genişletilmiştir. Böylece, KSK, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu'nun uygulanma süreçlerini izleme ve gözden geçirme rolünü de üstlenmiştir (Öz, 2017: 14). BM çatısı altında yapılan çalışmaların, özellikle 1975 yılından sonra İnsan Hakları alanında yürütülen faaliyetlerin, önemli bir başlığını da kadına yönelik şiddet oluşturmaktadır. Meksika'da yapılan Dünya Kadın Konferansı'nda (1975) aile ve aile içi eşitliğin ve güvenliğin sağlanması için eğitim programlarının yapılması tavsiye edilmiştir; ancak özellikle kadına yönelik şiddet konusuna vurgu yapılmamıştır. 1993'te Viyana'da gerçekleşen Dünya İnsan Hakları Konferansı ile kadının insan hakları kavramı BM insan hakları belgelerine girmiştir. CEDAW (1981) ise kadına yönelik şiddetin başlı başına ele alınarak belgelendiği, kadınların insan hakları alanında elde ettikleri en önemli kazanımlardan biridir.

BM, 2008 yılında ilk kez "çatışmada cinsel şiddeti" uluslararası barış ve güvenlik sorunu olarak tanımlamıştır (Dinçer, 2014: 14). Daha öncesinde ise 1993 yılının sonunda BM Genel Kurulu'nda Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge (DEVAW) kabul edilmiştir. Bu belge şiddet konusunda ilk uluslararası belge olma niteliği taşımaktadır. Bildirgenin en önemli özelliği kadınlara yönelik şiddetin kapsamlı olarak tanımlanmasıdır. Bu tanıma göre şiddetin boyutları üç kategoride toplanmıştır (DEVAW, Madde 2 [a], [b], [c]):

- Ailede meydana gelen fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet, örneğin, hanedeki kız çocukların cinsel istismarı, çeyizle ilgili şiddet, evlilik içi tecavüz, kadın sünneti ve diğer geleneksel uygulamalar, eş dışında aile ferlerinin uyguladığı şiddet ve sömürü ile ilgili şiddet;
- Tecavüz, cinsel istismar, işyerinde, eğitim kurumlarında ve başka yerlerde taciz, cinsel taciz ve sindirme, kadın ticareti ve zorla fuhuş da dahil olmak üzere genel topluluk içinde meydana gelen fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet;
- Nerede gerçekleşirse gerçekleşsin, Devlet tarafından uygulanan veya desteklenen fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet.

2008 yılında alınan kararların öncesinde 1994 yılında İnsan Hakları Komisyonu'nun (HRC) BM Şartı altında oluşturduğu prosedürler bünyesi altında Kadına Yönelik Şiddet Özel Raportörlüğü oluşturulmuştur. Bu oluşum herhangi bir sözleşmeye taraf olmayı gerektirmemektedir. Raportörlük farklı ülkeleri ziyaret ederek kadın haklarının gelişimini takip etmektedir. Çalışmanın amacı yıllık raporlar hazırlayarak evrensel kadın haklarının gelişimi için HRC'ye tavsiyeler sunmaktır. Ülkelerde sıcak temas sağlayarak gizli kalması muhtemel kadın sorunlarının BM gündemine taşınması Raportörlük vasıtasıyla gerçekleşmektedir (Akgül, 2019: 58).

BM'nin kadınlara yönelik şiddet konusunda erkeklerle iş birliği yaptığı çalışmalar 90'lı yılların sonunda gelişmeye başlamıştır. Özellikle 1995 Pekin Deklarasyonu ile kadına yönelik şiddetin engellenmesi için erkeklerin de tüm süreçlere dahil edilmesi kararlaştırılmıştır. BM'nin kadına yönelik şiddet konusunda erkeklerle birliğini sağlayan ilk girişimi 1997 yılında UNESCO tarafından gerçekleştirilmiştir. Oslo'da gerçekleşen "Barış Kültürü Perspektifinde Erkeklik ve Erkek Rolleri" isimli uzman grubu toplantısı konu hakkında yapılan ilk girişimdir (Körükçü, Kayır ve Kukulu, 2012: 406). Bu toplantı erkeklik konularını araştırmak, erkekliğin değişen normlarını incelemek ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi yollarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı ile kadına yönelik şiddetin önlenmesi için BM aracılığıyla elde edilen bulgular ve bu bulgular ışığ3ında uygulanacak çözüm önerileri belirlenmiştir. Buna göre Eylem Planı'nın "Stratejik Hedefler ve Eylemler" başlığı altında "Kadına Yönelik Şiddet" bölümü yer almıştır. Bu bölümde öncelikle şiddetin boyutları tüm yönleriyle ortaya konmuştur. Kadınlara yönelik şiddet eşitliğin, barışın ve kalkınmanın önündeki en büyük engel olarak görülmektedir. İnsan hak ve temel özgürlüklerini kısıtlanması, bozulması veya değersiz hale getirmesi nedeniyle kadına yönelik şiddet insan hakları için bir tehdit olduğu vurgulanmıştır. Daha önce gerçekleştirilen dünya kadın konferanslarından sonra özellikle şiddetin nedenlerine ve sonuçlarına, oluş sıklığına ve mücadele önlemlerine ilişkin bilgi Nairobi Konferansı'ndan itibaren büyük ölçüde artmıştır. Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı'na göre kadına yönelik şiddeti önlemek ve ortadan kaldırmak üzere geliştirilen stratejik hedefler şunlardır (TBMM, 2020a; 46-52):

1. Stratejik hedef D. 1: Kadına yönelik şiddeti önlemek ve ortadan kaldırmak için bütünleşmiş önlemler almak.
2. Stratejik hedef D. 2: Kadına yönelik şiddetin nedenleriyle sonuçlarını ve engelleyici önlemlerin etkinliğini incelemek.

3. Stratejik hedef D. 3: Kadın ticaretini önlemek ve fahişelikle kadın ticaretine bağlı olarak şiddete maruz kalanlara yardımcı olmak.

Stratejik hedef D.1'de yapılacak eylemler beş gruba ayrılmıştır. Bunlar:

1. Hükümetler tarafından yapılacaklar
2. Yerel yönetimler dahil Hükümetler, toplumsal örgütler, hükümet dışı kuruluşlar, eğitim kurumları, kamu ve özel sektör kuruluşları ve uygun olduğunda kitle iletişim araçları tarafından yapılacaklar
3. Hükümetler, işverenler, sendikalar, toplum ve gençlik örgütleri ve uygun olduğunda hükümet dışı kuruluşlar tarafından yapılacaklar
4. BM Genel Sekreteri tarafından yapılacaklar
5. Hükümetler, uluslararası örgütler ve hükümet dışı kuruluşlar tarafından yapılacak eylemlerdir.

Hükümetler tarafından yapılması istenen eylemler 19 maddeden oluşmuştur. Bu maddeler kişilerin bireysel insan hakları, birbirleri arasında ve devletle olan ilişkilerinden doğan haklarını güvence altına alarak kadınların eşit haklardan yararlanmasını sağlamak üzere oluşturulmuştur. Eylem planında genel olarak kadına yönelik şiddetten kaçınılması, şiddetin cezalandırılması, yasaların pekiştirilmesi, kadınların koruma altına alınması, uluslararası sözleşmelere bağlı kalınması, adli mekanizmaların etkin olarak çalıştırılması ve raportörlerin işlemlerinde kolaylık sağlanması gibi temel maddeler kabul edilmiştir.

Yerel yönetimler dahil Hükümetler, toplumsal örgütler, hükümet dışı kuruluşlar, eğitim kurumları, kamu ve özel sektör kuruluşları ve uygun olduğunda kitle iletişim araçları tarafından yürütülecek eylemler de şiddetin yok edilmesi, gerekli korumanın sağlanması, eğitim ve öğretimde eşitlikçi tutumun belirlenerek kız ve erkek çocuklarına bu yönde eğitim verilmesi kararlaştırılmıştır. Alınan kararlar, kadınların karşılaştığı cinsiyete bağlı sorunların bütünsel olarak tüm yönleriyle ortadan kaldırılmasını hedefleyen kararlardır. Resmi ve gayr-i resmi tüm kesimleri birlikte hareket ederek toplumun geneline hitap eden kadına karşı şiddeti ortadan kaldırmak hedeflenmektedir. BM tek başına hareket etmek yerine yerel, bölgesel ve uluslararası iş birliklerini geliştirme yolunu seçmektedir. Yapılan konferanslara katılan devletler ile kadınlara yönelik sorunlara karşı oluşturulan sözleşmelerin taraf ülkeleri bağlayıcı özelliklerinin geliştirilmesinde BM tüm bağlı kuruluşlarını aktif olarak çalıştırmaktadır.

2000 yılında gerçekleştirilen KSK toplantısında Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı kapsamında alınan kararlar kadına yönelik şiddeti 12 kritik başlık altında değerlendirerek konuya dikkat çekmiştir. 2016 yılında gerçekleştirilen BM KSK 60. oturumu kararları içerisinde kadınlara ve kız çocuklarına uygulanan şiddet kınamıştır. 15. maddede kınama; "*tüm kadın ve kız çocuklarına yönelik şiddetin tüm şekillerini şiddetle kınar. Özellikle zarar görebilir durumdaki kadın ve kız çocuklarına karşı ayrımcılığın ve şiddetin dünyanın her tarafında devam etmesinden ve, diğerlerinin yanında, cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet, aile içi şiddet, insan kaçakçılığı, kadın cinayetleri ile çocuk yaşta, erken ve zorla evlendirmeler ve kadın sünneti gibi zararlı uygulamaların, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadın ve kız çocuklarının güçlenmesi, tüm kadın ve kız çocuklarının inşan haklarının tümünün ve temel özgürlüklerinin sağlanması, erkek ve erkek çocukları ile eşit olarak tam potansiyellerinin geliştirilmesi ile Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin sağlanmasına engel teşkil etmelerinden duyduğu derin kaygıyı belirtir"* (Öz, 2017: 30) şeklinde ifade edilmiştir.

Kadına yönelik şiddet alanında BM çatısı altında kapsamlı faaliyetlerin biri de UNIFEM aracılığıyla yürütülmektedir. UNIFEM, BM Kadın Birimi'nin bir bileşenidir. BM Kadınlar için Kalkınma Fonu (UNIFEM), kadına yönelik şiddeti engellemeye yönelik programlamanın etkinliğini değerlendirmek ve daha eşgüdümlü, tutarlı ve sistematik bir yaklaşım geliştirmek için dersler almak üzere belirli bir grup ülkede geçiş süreçlerine takip etmektedir. Amaç, kadınların insan hakları perspektifinin çeşitli adalet mekanizmalarına entegrasyonu için stratejiler; hakikat komisyonları, cezai kovuşturma, geleneksel / yerel adalet ve uzlaşma mekanizmaları, kurumsal reform ve tazminatlar dahil tasarım ve destek sağlamaktır.

3.5. Ülkelere ve Bölgelere Göre BM Kadın Programları

BM programları dünyanın farklı bölgelerinde alt birimler oluşturularak yürütülmektedir. BM Kadın Birimi 5 bölgede oluşturduğu çalışma alanlarına ek olarak ülke temsilcilikleri ile yaygınlaştırmıştır. BM Kadın Birimi'nin yaptığı planlamaya göre belirlenen bölgeler şunlardır:

- Afrika
- Amerika ve Karayipler
- Arap Ülkeleri / Kuzey Afrika

- Asya ve Pasifik
- Avrupa ve Merkezi Asya
- İrtibat Büroları

Araştırma Latin Amerika ve Karayipler, Afrika ve Asya/Pasifik ile sınırlandırılmıştır. Komşu olmayan bu bölgelerin birbirinden bağımsız kültürel, sosyal, politik veya ekonomik özellikleri vardır. Bu nedenle dünya genelinde toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

3.5.1. BM Latin Amerika ve Karayipler'de Kadın Çalışmaları

Latin Amerika ülkeleri siyasal ve sosyal hareketliliğin yoğun olduğu, buna bağlı olarak ekonomik ve toplumsal sorunların sıklıkla başı çektiği ülkelerden oluşmaktadır. Özellikle Amerikan müdahaleciliğinin geçtiğimiz yüzyıldaki yoğunluğu, çıkan savaşlar ve bunun sonucunda mülteci hareketliliği kadınlar üzerinde yıkıcı sonuçlara yol açmıştır. Öte yandan gelenekçi yapısı ile pek çok Latin Amerika ülkesinde kadın sorunları gündem oluşturmaya devam etmektedir. BM Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik Komisyonu'nun (ECLAC) Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü olan 25 Kasım'da açıkladığı istatistiklere göre, Latin Amerika'da 2018 yılında 3.287 kadının katledildiği bildirilmiştir. 2018 yılında Latin Amerika'da kadın cinayetlerinin en yüksek olduğu ülkelerin başında El Salvador (6,8) Trinidad Tobago (3,4) ve Bolivya (2,3) gelmektedir. El Salvador 2017 yılında da kadın cinayetlerinin en fazla yaşandığı ülkedir (10,5). Bunu Honduras (5,1) ve Santa Lucia (4,4) izlemişlerdir. Brezilya'da 2019 yılında 1.206 kadın cinayeti istatistiklere geçmiştir. Brezilya'yı Meksika (898) ve Arjantin (255) takip etti. İstatistiklerin yeterli olmadığı bölgede Şili, Nikaragua, Dominik Cumhuriyeti gibi ülkelere ait veriler yer almamaktadır. Bu ülkelerde kadınların hak mücadelesinde genellikle karşılarına kiliseler çıkmaktadır. Örneğin Şili'de 1990'lı yıllarda, kilisenin karşı çıkmasına rağmen, kadın hareketi doğum kontrolü, yasal terapötik kürtaj ve boşanma hakkı büyük ses getirmiştir (Dandavati, 1996: 36). BM, Amerika ve Karayipler bölgesini BM Kadın Birimi altında oluşturduğu organizasyonlar kapsamında değerlendirmektedir.

İngilizce ve Hollanda dili konuşan Karayipler'de, BM Kadın Birimi Çok Ülkeli Ofisi (MCO)- Karayipler adıyla, hükümetler, sivil toplum kuruluşları ve Karayip Topluluğu ve Ortak Pazarı (CARICOM) ve Doğu Karayipler Örgütü gibi bölgesel hükümetler arası organlarla çalışmaktadır. Cinsiyet eşitliğini, kadınların güçlendirilmesini ve ulusal büyüme ile kalkınmayı amaçlayan yenilikçi yaklaşımların geliştirilmesi ve

uygulanması çalışmaların odak noktasını oluşturmaktadır. Mart 2014'te BM Kadın Birimi MCO- Karayip, Jamaika'da, Cinsiyet Eşitliği ile HIV ve AIDS konusunda Karayip Bölgesi'ne desteği güçlendirmek için Ulusal Program Görevlisi ve Cinsiyet ve HIV / AIDS Görevlisi ile bir program başlatmıştır. Ülkeler İngilizce ve Hollandaca konuşan gruplara yarılmıştır. Her iki grupta 11'er ülke yer almaktadır.

1. Anguilla
2. Antigua ve Barbuda
3. Aruba
4. Bahamalar
5. Barbados
6. Belize
7. Bermuda
8. İngiliz Virgin Adaları
9. Cayman Adaları
10. Curacao
11. Dominika

1. Grenada
2. Guyana
3. Jamaika
4. Montserrat
5. St. Kitts-Nevis
6. Saint Lucia
7. Saint Vincent ve Grenadinler
8. Saint Maarten
9. Surinam
10. Trinidad & Tobago
11. Turks ve Caicos Adaları

BM Kadın Birimi, belirlenen ülkeler için, mevcut dört yıllık program döngüsü kapsamında dört ana programı vardır; Kadınların Liderliği, Ekonomik Güçlendirme, Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetle Mücadele, Ayrımcılık Yapmama ve Planlama ile HIV / AIDS'e karşı cinsiyete duyarlı bölgesel tepkileri desteklemek için çalışılmaktadır. Bu programlar aracılığıyla BM Kadın Birimi, cinsiyete duyarlı sosyal koruma ve yoksulluğun ortadan kaldırılması politikalarının geliştirilmesini ve uygulanmasını desteklemektedir; konunun kapsamı hakkında geliştirilmiş veri ve analizlerin desteklenmesi de dahil olmak üzere cinsiyete dayalı şiddeti sona erdirmek için ulusal düzeyde kapsamlı önleme ve müdahale programları; ev işçileri, kırsal alandaki kadınların tarımsal ekonomik girişim gelişimi ve sürdürülebilirliği ve yoksulluk içinde yaşayan kadınlar için insana yakışır işlerin desteklenmesi; ayrımcılık yapmama ve cinsiyet eşitliğini koruma ve geliştirme politika ve programları, toplum ve ulusal düzeylerde kadın ve kız çocuklarının liderliğini artırmayı amaçlamaktadır. Tüm bu çalışmalar sayesinde, Karayipler'deki BM Kadın Birimi, bölgedeki cinsiyet eşitliği gündemini şekillendirmede erkeklerin ve erkek çocuklarının aktif katılımını desteklemektedir.

BM Kadın Birimi mevcut dört yıllık program döngüsü kapsamında dört ana programı vardır; Kadınların Liderliği, Ekonomik Güçlendirme, Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetle Mücadele, Ayrımcılık Yapmama ve Planlama ile HIV / AIDS'e karşı cinsiyete duyarlı bölgesel tepkileri desteklemek için çalışılmaktadır. Bu programlar aracılığıyla BM Kadın Birimi, cinsiyete duyarlı sosyal koruma ve yoksulluğun ortadan kaldırılması politikalarının geliştirilmesini ve uygulanmasını desteklemektedir; konunun kapsamı hakkında geliştirilmiş veri ve analizlerin desteklenmesi de dahil olmak üzere cinsiyete dayalı şiddeti sona erdirmek için ulusal düzeyde kapsamlı önleme ve müdahale programları; ev işçileri, kırsal alandaki kadınların tarımsal ekonomik girişim gelişimi ve sürdürülebilirliği ve yoksulluk içinde yaşayan kadınlar için insana yakışır işlerin desteklenmesi; ayrımcılık yapmama ve cinsiyet eşitliğini koruma ve geliştirme politika ve programları, toplum ve ulusal düzeylerde kadın ve kız çocuklarının liderliğini artırmak. Tüm bu çalışmalar sayesinde, Karayipler'deki BM Kadın Birimi, bölgedeki cinsiyet eşitliği gündemini şekillendirmede erkeklerin ve erkek çocuklarının aktif katılımını desteklemektedir.

Kadınların liderliği- BM Kadın Birimi, seçimler için beklenen tarihlerin rehberliğinde siyasi veya kamu liderliğini hedefleyen kadınlar için eğitim programlarını teşvik ederek Karayip Liderlik Kadınları Enstitüsü'nün (CIWiL) kurumsal gelişimini desteklemektedir. Genç kadın liderlik enstitüsü ise genç kadın liderlerin kapasitesine odaklanan CIWiL'in önemli bir dalıdır.

Ekonomik Güçlendirme- MCO Caribbean, ILO ile ev işçilerinin haklarını daha da güçlendirmek için çalışmaktadır. BM Kadın Birimi, Jamaika Hanehalkı İşçileri Derneği'nin resmi bir birlik olmasına yardımcı olarak, 58.000 işçinin haklarını savunmak için daha güçlü bir platform sağlamıştır. UNICEF ile ortaklaşa çalışan BM Kadın Birimi, toplumsal cinsiyet ve çocuğa duyarlı Sosyal Koruma çerçeveleri konusunda ilk değerlendirmeleri desteklemektedir; kadınları, gıda güvenliğini ve iklim değişikliğini desteklemek için hibe verme sürecini yönetmektedir.

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetle Mücadele- BM Kadın Birimi, beş ülkede Cinsiyete Dayalı Şiddet (GBV)'ye yönelik ulusal eylem planlarının geliştirilmesini ve son beş yıl içinde üç ülkede aile içi şiddet yasalarında yapılan revizyonu ve buna cevap vermek için mevzuat ve protokollerin revizyonunu / kabulünü desteklemiştir. Toplumsal Cinsiyete Dayalı şiddetin yaygınlığı ve müdahalesine ilişkin daha fazla veri; GBV ile mücadele ve

cezasızlığı sona erdirme kapasiteleri geliştirmek için bölgesel polis kurumlarını desteklemiştir. Aile içi şiddet uygulayanlar için hesap verebilirlik, mahkeme temelli bir programa öncülük etmiştir. (“Barış için Ortaklık” araçları); toplumsal cinsiyet eşitliği için ortak olarak erkek savunucuları üzerinde bir ağ oluşturulmasını destekleyerek (CariMAN); Karayip sanatçıları ile UNiTE Kampanyası'nı destekleyen bir dizi multimedya savunuculuk yaklaşımının geliştirilmesini desteklemiştir.

Ayrımcılık yapmama ve planlama; BM Kadın Birimi MCO, Karayip üye ülkelerini CEDAW Raporlaması ve Sonuç Gözlemlerinin uygulanması kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmeleri için desteklemektedir. Kadının Statüsü Komisyonu, Binyıl Kalkınma Hedefleri ve Belem do Para çevresinde bölgesel ve uluslararası düzeyde toplanmasını desteklemektedir. BM Kadın MCO, CARICOM Sekreterliği'nin Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma Alt Programına destek vermeyi sürdürmektedir.

Karayipler'de BM Kadınlarının bölgesel düzeydeki çalışmaları, cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirme kavramlarının çalışmalarına entegre edilmesinde HIV ve AIDS'e karşı Pan Karayip Ortaklığını desteklemeye öncelik verilmiştir. Ek olarak, BM Kadınları, HIV ile yaşayan kadınların ses ve ihtiyaçlarının sağlanmasına öncelik veren bölgesel ve ulusal standartlara ve politikalara yansıtılmasına öncelik veren Karayip Kadınlar ve AIDS Koalisyonunun (CCWA) oluşturulmasını ve işleyişini desteklemektedir. Bu doğrultuda oluşturulan UNAIDS için üç temel hedef belirlenmiştir:

a) HIV'in önlenmesinde devrim yapmak;

b) Tedavi, bakım ve desteğin bir sonraki aşamasını katalize etmek;

c) İnsan haklarını ve cinsiyet eşitliğini ilerletmek.

3.5.2. BM Afrika Kadın Çalışmaları

BM Kadın Birimi Afrikalı kadınlar için cinsiyet eşitliğini, kadınların güçlendirilmesini ve liderliğini desteklemek için “Liderlik Programı” oluşturmuştur. Programın amacı ulusal ve bölgesel anlamda kadınların potansiyelini güçlendirmektir. Bu amaç için Kenyatta Üniversitesiyle birlikte Afrika Dönüşüm ve Kapsayıcı Liderlik

Merkezi (ACTIL) kurulmuştur. Merkez aracılığıyla politika, iş dünyası, hükümet ve sivil toplum liderlerine liderlik eğitimi, rehberlik ve koçluk sağlanmaktadır. Bölgesel ve ulusal müdahaleler yoluyla BM Kadın Birimi, geliri artırmak, varlık yaratmak, servet ve iş liderliğini artırmak için 2 milyona kadar kadını güçlendirmeyi hedeflemektedir. Program, politika ve düzenleyici engelleri ele alarak kadınların üretken kaynaklara ve iş hizmetlerine erişimini kolaylaştırmaktadır. Kadınların değer zincirinde yer edinerek endüstri, tarım ve ticarette var olabilmelerini hedeflemektedir. Kadın ve gençlerin tarımsal işletme ve girişimcilik becerilerine aktif katılımını teşvik etmektedir. Afrika'da BM Kadın Birimi, teknik ve politika danışma hizmetleri sunmaya, bölgesel kurumların ve hükümetlerin cinsiyete duyarlı yönetişim ve bütçeleme süreçlerini içeren kalkınma planlaması ve uygulamasında kapasiteyi geliştirmeye odaklanmaktadır. Yapılan araştırmalar ile cinsiyet eşitliği çalışmalarının maliyeti belirlenmektedir. Ulusal kapsamda cinsiyete duyarlı politikaların geliştirilmesi ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması için politikalar ve stratejilerin uygulanması desteklenmektedir. Performans yönetim sistemi ile hükümetler desteklenmektedir (BM Kadın Birimi, 2020d).

BM'nin Afrika konulu kadın çalışmaları düzenli olarak sürdürülmektedir. BM etkinlikleri veri tabanına göre bu çalışmaların büyük bir kısmı konferans, toplantı, sempozyum gibi faaliyetlerden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra kültürel faaliyetler ile kadınların mücadelesine destek verilmektedir. BM çatısı altında 2015-2020 Mayıs arasında toplamda 17 etkinlik gerçekleştirilmiştir. Bu etkinliklerde cinsiyet eşitsizliği, çocuk evliliği, kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi, liderlik vb. sosyal ve politik sorunlar ele alınmıştır.

BM tarafından UNESCO aracılığıyla yürütülen yetişkin kadınlara yönelik eğitim faaliyetlerinde çeşitli materyaller kullanılmıştır. Örneğin Afrika'da yapılan çalışmalarda bazı kitapçıklar oluşturulmuştur. Bu kitapçıklarda küçük hikayeler yer almaktadır. Hikayelerde klişeleşmiş toplumsal cinsiyet imajının yıkılması için ev işleriyle uğraşan erkekler ve profesyonel işlerde çalışan kadınlar tasvir edilmiştir. Halkın anlayabileceği basit bir dil kullanılarak zor ve karmaşık cümlelerden kaçınılmıştır. Metinler çeşitli anekdotlar, bölgesel mizah ve anlatımlarla zenginleştirilmiştir. Bu kitapçıklar genç kadınlar ile erkeklerin içinde bulundukları koşulları eleştirmelerine yardımcı olacak nitelikler taşımaktadır. Hazır yanıtlar yerine düşünce ve fikirleri kışkırtarak insanların kendi yaşamları ve gerçeklerini sorgulamaları için fırsat vermektedir (Stromquist, 2012: 211). Bu sorgulamalarla beraber, bireyler içinde bulundukları toplumsal düzende yanıt

aramaya ve kendi yerini bulmaya yönelmektedir. Dolayısıyla, karmaşık yapıdan uzaklaşarak kişilerin içinde bulundukları düzen ve kavramları benimsemeleri bu anlatımlarla mümkün kılınmaktadır.

3.5.3. BM Asya Kadın Çalışmaları

BM Kadın Birimi faaliyetlerini Asya ülkelerinde diğer bölgelerde olduğu gibi organize bir şekilde çeşitli başlıklarda yürütmektedir. Bu bölgelerdeki ülkelerin en temel özelliği nüfus yoğunluğunun oldukça fazla olduğu ülkelerden oluşmasıdır. Çin, Endonezya, Bangladeş, Kamboçya, Filipinler ve Tayland bu ülkelerden birkaçını oluşturmaktadır. Bölge göç hareketlerinin yoğun olduğu siyasal ve sosyal sorunlarla birlikte çatışmaların ve savaşların yoğun olduğu bir coğrafyayı temsil etmektedir. Bu nedenle kadınların göç hareketlerine bağlı olarak yaşadığı sorunlar BM gündeminin bu bölge için öncelikli maddelerinden birini oluşturmaktadır. CEDAW kapsamında kadın göçmen işçilerin haklarının korunması için BM çeşitli programlar yürütmektedir. "Kadın Göçmen İşçilerin Güçlendirilmesi" bu programların başında yer almaktadır. Program kapsamındaki ülkeler; Çin, Endonezya, Bangladeş, Nepal, Filipinler, Tayland, Laos, Ürdün, Vietnam ve Kamboçya'dan oluşmaktadır.

BM Kadın Birimi'nin Asya Kıtası'ndaki faaliyetleri bölgesel çalışmalar şeklinde yürütülmektedir. Kalabalık nüfusa sahip Güneydoğu Asya'da CEDAW programı ile aşağıdaki alanlar üzerinde çalışılmaktadır.

- Hükümetlerle iş birliği kurarak CEDAW ilkelerinin uygulanması için teknik uzmanlık ve çeşitli yasalar geliştirmek ve böylece siyasal alt yapının güçlenmesini sağlamak
- CEDAW'ın savunuculuk hizmetlerinin kullanımını üst seviyelere taşımak, hükümetlerin kadın haklarına yönelik sorumluluklarını takip ederek insan hakları taahhütlerinin yerine getirilmesinde STK'lar ile iş birliği geliştirmek
- Yoksul ya da yerli kadınlar gibi marjinal gruplara özel önem vererek ulusal mekanizmaların yanıt verebilirliğini arttırmak

Yapılan çalışmaların önemli bileşenlerinden biri de eğitimdir. Örneğin Tayland Ceza mahkemesi üyeleri Ulusal İnsan Hakları Komisyonu ile ortaklaşa yapılan çalışma ile, Aile İçi Şiddet Yasası'nın uygulanması konusunda elde edilen kazanımlar yargı içerisinde

cinsiyete duyarlı yönergelerin benimsenmesi sağlanmıştır. 2008 yılında CEDAW İzleme Ağı altında BM Kadın Birimi desteği ile kurulan CEDAW Gençlik Komitesi aktif olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Komite, Filipinler'in her yerinden gençler arasında cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratmayı amaçlayarak gençlerin yaratıcı yaklaşımlarla toplumların değişiminde rol almalarını desteklemektedir. Bu amaçla gençlere cinsiyet eşitliği eğitimleri verilmekte, çeşitli toplantı ve organizasyonlarla farkındalığın geliştirilmesi amaçlanmaktadır. CEDAW ışığında bölge genelinde mevcut yasalar değiştirilmiş veya aile içi şiddet, cinsel taciz, tecavüz ve insan ticareti ile mücadele konusunda yeni yasalar çıkarılmıştır. Birçok Güneydoğu Asya hükümeti ayrıca ulusal, ekonomik ve sosyal planlamada cinsiyet eşitliği perspektiflerini yaygınlaştırmaya ve ayrımcılıkla mücadelede kadınların güçlendirilmesine odaklanan ulusal eylem planları geliştirmek için kaynak tahsis etmeye başlamıştır. Bu gelişmelere rağmen birçok ülkede, kadınların insan haklarının geliştirilmesinde CEDAW'ın rolü konusunda netlik halen eksiktir. Birçok yasa ve politika, cinsiyet eşitliği için CEDAW standartlarına uygun değildir ve birçoğu, kadınların ilerlemesine odaklanmış gibi görünse de zayıf uygulama, sınırlı kapasite ve zayıf hesap verebilirlik nedeniyle hedeflerinin altında kalmaktadır. Dahası, birçok kadın haklarının ne olduğunu ve bu hakların nasıl talep edileceğini ve uygulanacağını anlamıyor.

BM Kadın Birimi Asya Pasifik bölgesinde feminist örgütlerle de çalışmalar yürütmektedir. Bangladeş, Sri Lanka, Nepal ve Hindistan'da sivil toplum kuruluşu olan Feminist Dalit Örgütü (FEDO) ile kadınların eğitim ve istihdam sorunları için yapılan çalışmalar desteklenmiştir. Nepal'de, BM Kadın Birimi, UNFPA ve UNESCO ergenlik dönemindeki kız çocuklar ve genç kadınlar için eğitim, cinsiyet eşitliği ve sağlık üzerine odaklanan bütünleşmiş bir program yürütmek üzere iş birliği yapmıştır. BM Kadın Birimi, son derece ötekileştirilmiş ailelerden ve topluluklardan gelenlere öncelik vererek, okul dışında olan kızlar için mesleki eğitimin yaygınlaştırılmasına yönelik çabalara öncülük etmiştir. Yaklaşık 4.000 kız ve genç kadın bu eğitimlerden faydalanmıştır. 2017'de ise iki bölgede yaklaşık 550 katılımcı için özelleştirilmiş eğitim geliştirilmiştir. Cinsiyet eşitliği ve kadın hakları hakkında bilgi edinirken, Hindistan'dan ithal edilen daha pahalı mallara yönelen tüketicilerden güçlü talep olan nakış yapımı ve sabun üretimi gibi beceriler katılımcılara kazandırılmıştır. Bazı mezunlar küçük işletmelerde çalışmaya başlamışlardır (Watase ve Narkvichien, 2019: 16).

Filipinler'de Cumhurbaşkanlığı düzeyinde yapılan iş birliği ile 2016 yılında cinsiyet eşitliğini teşvik amacıyla tüm bakanlıklara belirli sorumluluklar üstlenmeleri talimatı verilmiştir. Böylece 2016 yıllık eylem planlarına eğitim, sağlık, finans ve adalette cinsiyet eşitliği hükümleri dahil edilmiştir. Hükümler, kadın hakları perspektifinden yasal incelemelerin yapılmasını ve cinsiyete dayalı şiddete yol açacak kaynakların giderilmesini içeriyordu. Bunun yanı sıra BM Kadın Birimi lokal çalışmalar ile okullarda cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesine yönelik erken dönem eğitim çalışmaları yürütmüştür. 2015 yılında Laos'ta kadın ve kız çocuklarına yönelik şiddetin engellenmesine yönelik eğitim programı müfredat kapsamında uygulanmıştır.

4.BM'NİN EĞİTİM FAALİYETLERİ VE EĞİTİMİN İLETİŞİMSEL ÖNEMİ

Kadınlara yönelik düzenlenen tüm eğitim faaliyetleri iletişimin önemli bileşenleriyle de harmanlanarak çeşitli alanlarda fayda sağlamaktadır. BM Kadın Birimi ve

UNESCO'nun liderlikleri altında düzenlenen tüm bu çalışmalar, kadınları eğitim, sağlık, çeşitli bulaşıcı hastalıklar, üreme ve gençlik başlıkları altında desteklemektedir. Aynı zamanda, temel amaçlardan biri de kamuoyunun dikkatini çekerek, toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadın sorunlarına ses vermektir. Bu durum, eğitim ve iletişimin birbirini en güzel şekilde desteklediği ve temsil ettiği noktadır. Eğitimin gücü ve öneminin, kamuoyunu bilgilendirmeyle beraber ivme kazanması BM kollarının geçmişten günümüze en büyük hedeflerindendir. Ekonomik alanlarda güçlendirilen kadınlar, kamuoyunun bilgilendirilmesi, iletişim faaliyetlerinin düzenli yürütülmesi ile hız kazanarak daha geniş kitlelerce kabul görmekte, farkındalık kazanmaktadır.

4.1. BM Kadın Eğitimi Programlarının Gelişimi

Eğitimde fırsat eşitliği anlayışının uluslararası resmi antlaşmalara girmesinin geçmişi, 1948 yılında ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne kadar gitmektedir. BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, insan hakları alanında önemli bir dönün noktasıdır. Bu bildirgeyle insanın insan olmaktan kaynaklanan hakları güvence altına alınmıştır. Bildirgenin eğitimle ilgili olan ve kadınları da ilgilendiren maddesi eğitim hakkıyla ilgili olandır. Bildirgede herkesin eğitim görme hakkına sahip olduğu ifade edilmektedir (Fettah, 2006: 38). Bu genel yaklaşımın ötesinde kadınlara için planlanan çalışmaları programları ABD'de 1972'de, Batı Avrupa'da 1980'lerde ve Doğu Avrupa'da 1990'larda başlamıştır. Latin Amerika'da ise bu programlar 1980'lerin ortasında başlamıştır. Benzer programlar Asya ve Afrika'da birkaç yıl sonra ortaya çıkmıştır (Stromquist, 2012: 189). 1975 yılından itibaren gerçekleştirilen Dünya Kadın Konferanslarının ana temalarından biri de eğitim olmuştur.

1995 yılında gerçekleşen IV. Dünya Kadın Konferansı ve Pekin Deklerasyonu ile hükümetler cinsiyet eşitliğinin sağlanması için kadınlara yönelik çalışmalar konusunda sorumlu tutulmuştur. Bu sorumluluk diğer alanlarla birlikte eğitim alanında da kadınlara ve kız çocuklarına eşitlikçi yaklaşımı ön görmektedir. Pekin Deklarasyonu sonucunda, kalıplaşmış cinsiyet rollerinin ısrarla kullanılmasının, kız çocuklarının okula erişimleri ve okula devamları konularında engel olduğu vurgulanmıştır. Deklarasyonda eğitimle ilgili aşağıdaki hususlar ön plana çıkmıştır (Demircioğlu, 2013: 102):

- Temel eğitim ve ömür boyu eğitim

- Okuryazarlığın ve öğretimin, kızlarla kadınlar için insanı merkeze alması yoluyla sürdürülebilir kalkınmayı yaygınlaştırmak,
- Eğitimde ve sağlık hizmetlerinde kadınlarla erkeklere eşit davranılmasını ve bunlara eşit ulaşmalarını güvence altına almak,
- Kadınların ve kız çocuklarının ilerlemesini ve güçlendirilmesini artıracak bir araç olarak kadınların, toprak, bilim ve teknoloji, mesleki eğitim, bilgi, iletişim vb. dâhil ekonomik kaynaklara eşit ulaşımlarının sağlanması için uluslararası iş birliğinin arttırılması

2000 yılında BM Genel Kurulu'nun bir önceki konferansta alınan kararları gözden geçirmek ve yeni gelişmeleri değerlendirmek üzere yaptığı oturumun adı "Pekin +5" olarak adlandırılmıştır. Bu özel oturumun sonucunda ise siyasi deklarasyon ve sonuç belgesi olmak üzere iki belge ortaya çıkmıştır. Sonuç belgesinde kadın ve eğitim konularına değinilmiştir. Yapılan değerlendirmeye göre kaynakların yetersiz olması, siyasi irade yetersizliği veya altyapı sorunları nedeniyle hedeflere ulaşılamadığı vurgulanmıştır. Diğer yandan çocuk kitaplarındaki olumsuz kadın klişeleri, eşitliğin vurgulanmaması eğitimin önündeki temel sorunu teşkil ettiği belirtilmiştir.

Günümüzde kadınlara yönelik eğitim programları BM'nin kadınlar için ana unsuru olan BM Kadın Birimi çatısı altında birleştirilmiştir. BM Kadın Birimi daha fazla kişiye ulaşmak üzere çevrimiçi (online) eğitim sistemini de kurmuştur. Çevrimiçi eğitim sistemi BM Kadın Eğitim Merkezi e-Öğrenim Kampusu (BM Kadın Birimi Training Centre eLearning Campus) olarak tanımlanmıştır. Bu platform ile kadınlara ve diğer tüm kullanıcılara erişilebilir bir öğrenme ortamı oluşturulmaya çalışılmıştır. Teknoloji yardımıyla e-öğrenme yöntemleri yenilikçi pedagojik yöntemler kullanılarak geniş kitlelere ulaşılmaktadır. Kampus çeşitli bölgelerdeki küresel kitlelerin sürekli bilgi ve becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Kendinden tempolu, moderatörlü, karma, yüz yüze ve özelleştirilmiş kurslar, araçlar ve hizmetler sunarak cinsiyet eşitliği için yüksek kaliteli eğitim sunmayı taahhüt etmektedir.

4.2. BM Kadın Konferansları ve Eğitim

1975 yılında ilk kez Meksika'nın başkenti Mexico City'de toplanan 1. Dünya Kadın Konferansı konusu sadece kadın sorunları olan ilk uluslararası toplantı olma niteliği taşımaktadır. Katılımcı ülkeler kadın sorunlarına nasıl yaklaştıklarını ilk kez bu konferansta tartışarak toplumun ortak sorunu olduğunu kabullenmişlerdir. Konferans

bildirgesinde kadınların mevcut ekonomik, siyasal ve toplumsal konumunun mutlaka değiştirilmesi gerektiği, bunun için de bir yandan yapısal değişiklikler yapılırken, bir yandan da temel anlayışları değiştirmek gerektiği vurgulanmıştır. Konferansta hazırlanarak kabul edilen Dünya Eylem Planı ile eşitlik ve dünya barışı hedeflenmiştir. BM, bu planın hayata geçirilmesi amacıyla 1976-1985 arasını "Eşit Haklar, Kalkınma ve Barış için Kadın On Yılı" ilan etmiştir. Eylem planı içerisinde 9 başlık altında saptanan faaliyet alanlarından biri de eğitimdir. Dolayısıyla BM'nin cinsiyete bağlı eşitsizliklere yönelik eğitim alanındaki kararlarının gerçekleştirilen ilk kadın konferansından itibaren gündemde olduğunu belirtmek gerekir. Konuyu daha da somutlaştırmak gerekirse; daha sonra BM Kadın Birimi çatısında yer alan INSTRAW bu konferansta kurulmuştur. INSTRAW'ın temel amacı cinsiyet eşitliğini ve kadının güçlenmesini araştırma, eğitim ve toplumu bu konularda bilgilendirerek toplumsal değişimi sağlamaktır. 1. Dünya Kadın Konferansı sonucunda ortaya çıkan önemli gelişmelerden bir diğeri ise UNIFEM'in kurulmasıdır. UNIFEM farklı ülkelerden uzmanları, araştırmacıları ve liderleri bir araya toplayarak cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesinde ve ilerlemesinde uzman desteği ve bilgisi sağlamak için strateji önerilerinde bulunmaktadır (Kriakos, 2003;4).

II. Dünya Kadın Konferansı 1980 yılında Kopenhag'da gerçekleştirilmiştir. Konferansta kadın haklarındaki ilerlemenin zayıflığı, eşitliği sağlama ve kadının statüsü çabalarının oldukça yavaş ilerlediği saptanmıştır. Acil çözüm gerektiren konuların ele alındığı konferansta 10 yıllık planın ikinci yarısı için yapılması gerekenler ele alınmıştır. Konferans sonrasında yürürlüğe giren CEDAW sözleşmesi eğitim alanında önemli maddeler içermektedir. CEDAW içerisinde 10. madde altında "Eğitim Hakkı" 8 maddede tanımlanmıştır. Buna göre; taraf devletler eğitim alanında kadınların erkeklerle aynı haklara sahip olmalarını sağlamak için kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek üzere gerekli her türlü tedbiri ve kadınlarla özellikle erkeklerin eşitliğine dayanan aşağıdaki tedbirleri alır (TBMM, 2020b):

- Meslek ve sanat rehberliği verilmesinde, kentsel alanlarda olduğu gibi kırsal alanlarda da eğitim kuruluşlarına girme ve bu kuruluşlardan diploma almada eşit şartların sağlanması; bu eşitlik okul öncesi eğitim ile genel, teknik, mesleki ve yüksek teknik eğitimde ve her çeşit mesleki öğretimde sağlanır;
- Aynı öğretim programına katılmaları, aynı sınavlara girmeleri, nitelik bakımından aynı düzeydeki eğitimcilerden eğitim almaları, aynı nitelikteki bina ve eğitim araçlarına sahip olmaları sağlanır;

- Erkeklerin ve kadınların kalıplaşmış rolleriyle ilgili kavramların eğitimin her düzeyinden ve biçiminden tasfiye edilmesi için karma eğitim ve bu amaca ulaşılmasına yardımcı olacak diğer eğitim türleri teşvik edilir ve özellikle okul kitapları ve ders programların gözden geçirilir ve bu öğretim metoduna göre uyarlanır;
- Burs ve diğer eğitim yardımlarından yararlanmada aynı imkanlar sağlanır;
- Erkekler ile kadınlar arasında var olan eğitim açığını mümkün olan en kısa sürede kapatmayı amaçlayan yetişkinler için programlar ile okuma yazma programları da dahil, sürekli eğitim programlarına katılmaları konusunda aynı imkanlar sağlanır;
- Kız öğrencilerin okuldan ayrılma oranlarının düşürülmesi ve okuldan erken ayrılan kızlar ve kadınlar için eğitim programları düzenlenir;
- Spora ve beden eğitimine faal olarak katılmalarını sağlamak için aynı imkanlar tanınır;
- Aile planlaması hakkında bilgi ve tavsiyeler dahil, aile sağlığını ve iyiliğini sağlayamaya yardımcı olacak özel bazı eşitlikçi bilgiler verilir.

III. Dünya Kadın Konferansı Kenya'nın başkenti Nairobi'de 1985 yılında düzenlenmiştir. 157 ülkenin katıldığı konferans ile "Kadının İlerlemesi İçin Nairobi İleriye Yönelik Stratejileri" kabul edilmiştir. 1993 yılında ise BM İnsan Hakları Konferansında benimsenen, kadın haklarının evrensel insan haklarının ayrılamaz, bölünemez, devredilemez bir parçası olduğunun resmi kabulü Nairobi sonrasındaki dönemin en önemli gelişmelerinden biri olmuştur (TBMM, 202b). Pekin'de 1995 yılında düzenlenen IV. Dünya Kadın Konferansı ise toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında önemli bir dönüm noktasıdır.

IV. Dünya Kadın Konferansı sonrasında ortaya çıkan Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı ile eğitimin temel bir insan hakkı olduğu vurgulanarak, özellikle kadınların ve kız çocuklarının eğitimi için karşılaşılan zorluklar maddeleştirilmiştir. Özellikle Afrika'nın belirli kesimleri (Sahra Altı Afrika), Asya'da bazı bölgeler ve yoksul Güney Amerika ülkelerinde kadınların eğitime ulaşmadaki güçlükleri metin içerisinde yer almıştır. Hükümetlere, STK ve yerel yönetimler ile, bağlaşık kuruluş ve organizasyonlara yapmaları için belirli sorumluluklar listelenmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Eğitimin tüm düzeylerde, cinsiyet, yaş, etnik köken, dil, din, ırk vs. gözetilmeksizin tüm bireylere ayrım gözetilmeksizin verilmesinin sağlanması

- Temel eğitimin, 2000 yılına kadar, evrensel düzeyde %80 üzerinde erişilebilir olmasının sağlanması
- Eşit eğitim olanaklarının sunulmasının sağlanması
- Genç kadınlara iş birliği içerisinde onların toplumsal yaşama katılmasını sağlayacak akademik eğitim olanaklarının sağlanması
- Kadınlara erkeklerle eşit eğitim fırsatları tanıyarak kadınların başarılı olabilmeleri için eğitim kalitesinin yükseltilmesini sağlamak.
- Kırsal kesim kadınlarına, göçmen, mülteci ve ülke içinde yerinden edilmiş kadınlara ve engelli kadınlara özel bir önem vererek kadınların okuma yazma bilmeme oranını 1990 yılındaki düzeyin en az yarısına indirmek.
- Gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki farklılıkları azaltmak.
- Anneleri okula yönlendirebilmek için çocuk bakımı ve diğer hizmetlere destek olmak.

Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı içerisinde eğitim başlığı diğer bazı başlıklarla birlikte belirli stratejileri içeren bir olgudur. Bu stratejiler temelde eğitime eşit ulaşılabilirlik sağlamayı amaçlamaktadır. Kadınlar arasında cehaleti yok etmek, kadının mesleki eğitime, bilim ve teknolojiye ulaşılabilirliğini ve eğitimi sürdürmesini geliştirmek, ayrımcı olmayan eğitim ve öğrenimi geliştirmek, eğitime yönelik reformların uygulanmasını izlemek ve bunlar için yeterli kaynak tahsis etmek ve kız çocukları ve kadınlar için hayat boyu eğitim ve öğrenim sağlamak diğer stratejilerdir.

4.3. BM Kadın Eğitimi Programlarının Temel Özellikleri

BM kadınların eğitimi için Kadın Eğitim Merkezleri kurmuştur. Bu Merkezler kadınların gelişimi için programlar, kurslar ve çeşitli kaynaklar sunmaktadır. E-Öğretim merkezi ile çevrimiçi olarak farklı dillerde eğitim kursları ve araçları oluşturulmuştur. Bu çalışmalar ile kadınların güçlendirilmesi ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Eğitim merkezlerinin sağladığı olanaklar şunlardır (BM Kadın Birimi, 2020c):

1. Teknik yardım: Kurs ve eğitim kaynaklarının oluşturulması, tasarım, uygulama, dokümantasyon ve değerlendirme
2. Önde gelen kuruluşlarla Toplumsal Cinsiyet Eşitliği eğitiminde standartların oluşturulması

3. Kaynak ve uzman havuzunun oluşturulması
4. Öğrenme ve öğretime ilişkin periyodik ihtiyaç değerlendirmesi
5. Yüz yüze eğitim yapmak için öğrenme olanaklarının sağlanması
6. Çevrimiçi eğitim için e-Öğrenim Kampüsü
7. Eğitim kurumlarının veri tabanları, fırsatları ve kaynakları
8. Talep üzerine kişiye özel eğitim
9. Sürekli ve / veya planlı olarak verilen eğitim kursları

BM Kadın Birimi online eğitimleri daha önce de belirtildiği üzere beş şekilde gerçekleştirmektedir:

1. Kendinden tempolu,
2. Moderatörlü,
3. Karma,
4. Yüz yüze
5. Özelleştirilmiş

Kendinden tempolu (self-paced) kurslar çevrimiçi olarak verilir ve bir bilgisayar kullanılarak erişilebilir. Kurslar öğrencilerin içeriğe kendi hızlarında ve istedikleri zaman ve her yerden erişebilmelerini sağlar. Bu tür kurslar çoğunlukla etkileşimlidir ve öğrenme deneyimini geliştirmek için video, ses veya animasyonlar içerebilir. Moderatörlü derslerde programlı dersler yer almaktadır. Kurslar geleneksel sınıf ortamını taklit eder ve bu deneyimi çevrimiçi bir ortama taşır. Okuma materyalleri, katılımcılar arasındaki iletişimi içerir ve katılımcılara tartışma forumları, interaktif web seminerleri ve diğer etkinlikler aracılığıyla kolaylaştırıcılardan destek alma fırsatı sunar. Özel kurslar ile eğitimdeki boşluklar sürekli olarak belirlenmekte ve yeni içerikler konusunda eğitim taleplerine yanıt verilmektedir. Bu kurslar yıl boyunca talep üzerine çeşitli öğrenme yöntemleriyle sunulmaktadır ve belirli bir kitlenin ihtiyaçlarına göre özelleştirilebilir niteliktedir.

BM tarafından kadınların eğitimi için yürütülen çalışmalarda bazı engellerle de karşılaşılmaktadır. Örneğin katılan hükümetler kendi kültürel özelliklerine göre kabul edilebilir stratejileri ön plana çıkarılmasından yana tavır sergilemektedirler. Bir noktaya kadar mantıksal görülen bu istek, toplumların yerleşik kültürel özellikleri veya ataerkil ideolojilerden beslenen köklerine bakıldığında çelişki oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki değişimler, kültürel norm, değer ve pratiklerde değişiklikler yapmayı

gerektirmektedir (Stromquist, 2012: 212). Dolayısıyla yerleşik kültürel özellikler çoğu durumda değişimin önündeki en büyük engeli teşkil etmektedirler.

4.4. BM'nin Kadınlara Yönelik Eğitim Çalışmaları

Dünyada birçok bölgede cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak kız çocukları ve kadınlar eğitim haklarından mahrum kalmaktadır. Yoksulluk, erken evlilikler ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kadınların eğitimden mahrum kalmalarının temel sebepleridir. Bu nedenle BM kadınların ve kız çocuklarının eğitimini temel haklar kapsamında değerlendirmektedir. BM'nin kadınlara yönelik eğitim çalışmaları günümüzde bir yan kuruluşu olan UNESCO ve BM Kadın Birimi altında yürütülmektedir. BM Kadın Birimi eğitim, sağlık, bulaşıcı hastalıklar (HIV ve AİDS), cinsel sağlık, üreme ve gençlik gibi birçok başlıkta kadınların eğitimi için rol üstlenmektedir. BM Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) ise dünya barışını eğitim, doğal bilimler, sosyal ve beşeri bilimler, kültür ve iletişimle inşa etmeyi hedefleyen bir kurum olarak kendisini tarif etmektedir. BM'nin kadın konusundaki çalışmalarının 1963-1975 yıllarında önceki dönemdeki hukuksal düzenlemeleri esas alan eşitlik anlayışının ötesine geçmiştir. Siyasal çözümlemeler, kurumsal düzenlemeler, teminatlar ve tutum değişiklikleri bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımın sonucu olarak özellikle 1970'lerde kadın konferanslarıyla birlikte yayın faaliyetleri ve STK'ların süreç içerisine dahil edilmesi, kadın konusunda geniş bir kitlenin BM politikaları çerçevesinde eğitilmeleri söz konusudur (Şişman, 1997: 27). Yapılan çalışmaların birincil amacı üretilen yayınlar, istatistik raporlar, kadın konusunda gündem oluşturma vb. çabalar ile kamuoyu önünde gittikçe yaygınlaşan bir görünürlük sağlamaktır.

BM faaliyetlerini dünyanın farklı bölgelerinde yürütmektedir. Bölgesel olarak özellikle ekonomik açıdan geri kalmış alanlarda kadınların sosyal, kültürel, ekonomik ve toplumsal yaşamlarını geliştirmek üzere eğitim programları uygulanmaktadır. BM Kadın Birimi bölgesel olarak yaptığı çalışmaları çeşitli kategorilere ayırmıştır. Buna göre yürütülen faaliyetlerin başlıkları şu şekilde oluşmuştur (BM Kadın Birimi, 2020b):

- Liderlik ve siyasete katılım
- Kadına yönelik şiddete son verilmesi
- İnsani yardım faaliyetleri
- Barış ve güvenlik
- Gençlik

- Ekonomik güçlendirme

Yerelden küresel seviyeye, kadınların liderliği ve siyasi katılımı sınırlıdır. Seçilmiş makam, kamu hizmeti, özel sektör veya akademide kadınlar seçmen olarak ve lider pozisyonlarda yeterince temsil edilmemektedirler. Liderlik ve siyasete katılım kapsamında BM kadınlara siyasete etkin katılım sağlanması amacıyla yerel atölye çalışmaları düzenlemektedir. Bölgesel kadın lobisi faaliyeti ile kadınların siyaset ve sivil toplum örgütleriyle ilişkisini bu çalışma ile kuvvetlendirmek amaçlanmaktadır. Kırsal alanda kadınların siyasal yaşama katılması için faaliyetler yürütülmektedir. Faaliyetler siyasette kadınların yer alabilmelerine yönelik eğitim programları şeklinde sürdürülmektedir.

Kadına yönelik şiddete son verilmesi için kısa, orta ve uzun vadeli programlar uygulanmaktadır. Uluslararası anlaşmalar, özellikle Kadına Karşı Her Türlü ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), BM'nin bu alandaki faaliyetlerinin rehberi niteliğindedir. Şiddete son vermeyi savunmak, şiddetin nedenleri ve sonuçları hakkında farkındalığı arttırmak ve ortakların şiddeti önleme ve buna tepki verme kapasitesi oluşturmak için Hükümetler, BM kurumları, sivil toplum kuruluşları ve diğer kurumlarla ortaklıklar yapılmaktadır. BM Kadın Birimi tarafından 5-25 yaş arasındaki çeşitli gruplara yönelik olarak kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddeti sona erdirmek için gayr-i resmi bir eğitim müfredatı geliştirilmiştir.

Krizler her yaştan kadın, kız çocukları, erkek ve erkek çocukları farklı şekilde etkiler. Bunların her birinin, ihtiyaçları, çıkarları ve kaynakları, kapasiteleri ve başa çıkma stratejileri farklıdır. Kadınlar genellikle bir krize ilk müdahale eden kişilerdir ve ailelerin ve toplulukların hayatta kalması ve direncinde merkezi bir rol oynarlar. Bu bakış açısıyla BM cinsiyetler arasında eşitliği sağlayan bir yardım politikası uygulamaktadır. BM Kadın Birimi Üye Devletlere ve BM'e politika geliştirmelerine ve uygulamalarına yardımcı olma konusundaki normatif çalışmaları yoluyla çatışma önleme ve iyileşme rolünü yerine getirmektedir. Krizlerin önlenmesi, hazırlıklı olma ve afet riskinin azaltılması altında, BM Kadınları, BM Afet Riskini Azaltma ve Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu, kadınların ve kızların iklim etkisine karşı yüksek ve eşit olmayan risk maruziyetini ele almak için güçlerini birleştirmiştir. BM Kadın Birimi yerinden edilmiş ve mülteci durumuna düşürülen kadınlara yardım etmektedir. 2016 yılı için bu anlamda yardım alan kadın ve kız çocuklarının sayısı 120.000 olarak açıklanmıştır.

Dünyada 10-24 yaşlarında 1,8 milyar genç yaşamaktadır. Tarihin şimdiye kadarki en büyük genç nüfusunu oluşturmaktadır. Bunların 600 milyonu ergen kızlar ve genç kadınlardır. Dünya genelinde, genç kadınlar, eğitime eşit olmayan erişim koşulları, liderlik ve katılım fırsatları da dahil olmak üzere cinsiyete dayalı ayrımcılık, marjinalleşme ve şiddet ile karşı karşıya kalmaya devam etmektedir. BM Kadın Birimi'nin gençlik ve cinsiyet eşitliği stratejisi, genç kadınları ve genç erkekleri toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmada ortak olarak güçlendirmeyi amaçlamakta ve gençlik ve kadın hareketini canlandırmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda üç tematik başlık belirlenmiştir. Bunlar;

- Her alanda genç kadınların liderliği
- Genç kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi ve becerilerinin geliştirilmesi
- Genç kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddeti sona erdirme eylemi

BM Kadın Birimi, kadınların tüm barış süreçlerine ve güvenlik çabalarına tam ve eşit temsille katılımını desteklemektedir. Güvenlik alanında özellikle barış görüşmelerinde kadınların sürece ortak edilmesinin sürdürülebilir uzlaşıyı sağlayacağı savunulmaktadır. Cinsiyet uzmanlığına (gender expertise) sahip kadınların barış ve güvenliğin sağlanmasında önemli avantajlara sahip olduğu inancıyla BM kadınların bu konuda yetişmelerine ön ayak olmaktadır. BM Kadın Birimi, kadınların barışın inşası ve toparlanma planlamasına katılımlarını teşvik etmektedir. Ayrıca kadınların toparlanma çabalarında ekonomik olarak güçlenmesi ve toplumsal cinsiyete duyarlı çatışma sonrası kurumların kurulmasını desteklemektedir. BM tüm çatışma alanlarında düzelmeyi sağlamak için oluşturduğu fonların %15'ini cinsiyet eşitliğini sağlamak amacıyla kullanmaktadır. Bunun için kadınlardan oluşan çeşitli toplumsal kurumlar desteklenmektedir.

Ekonomik güçlendirme kapsamında BM Kadın Birimi çalışmaları toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde yürütülmektedir. Kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesine yatırım yapmak, toplumsal cinsiyet eşitliği, yoksulluğun ortadan kaldırılması ve kapsayıcı ekonomik büyümeye doğru doğrudan bir yol oluşturmaktadır. Kadınlar, işletmelerde, çiftliklerde, girişimci veya çalışan olarak veya evde ücretsiz bakım işi yaparak ekonomilere muazzam katkılarda bulunurlar. BM Kadın Birimi kadınların iş yaşamında daha fazla ve eşit koşullarda yer alabilmeleri için STK'lar aracılığıyla, ötekileştirilmiş, kırsal kesimde yaşayan kadınlar ile ev işçileri, göçmen kadınlar gibi gruplara öncelikli olarak ulaşmaya

çalışmaktadır. Öncelikli amaç kadınların güvenli bir şekilde iş yaşamı içerisinde erkeklerle eşit koşullarda yer alabilmelerini sağlamaktır. Burada sürdürülebilir bir ekonomik yapının oluşturulması önemsenmektedir.

Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı 1995 yılında 189 hükümet tarafından benimsenmesi, kadınlar ve kız çocukları için 12 kritik başlıkta çalışmayı öngörmekteydi. Bunlar; yoksulluk, eğitim ve öğretim, sağlık, şiddet, silahlı çatışma, ekonomi, güç ve karar verme, kurumsal mekanizmalar, insan hakları, medya, çevre sorunları olarak belirlenmiştir. Aradan geçen 25 yılda ilerleme kaydedilmiş olmasına rağmen, değişim acı verici derecede yavaş olmuştur. Bugün tek bir ülke toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaştığını iddia edemez. Dünyanın her yerinde kadınlar değersiz kalıyor, daha fazla çalışmaya, daha az kazanmaya, daha az seçeneğe, kaynaklar üzerinde daha az kontrole ve deneyime sahipler. Öte yandan çoklu şiddet biçimleri ile yüz yüze kalmaktadırlar. Buna karşılık BM uluslararası ölçekte toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama amacıyla eğitim faaliyetlerini artırarak yürütmektedir. Özellikle Pekin Eylem Platformu'ndan bu yana toplumsal cinsiyet eşitliği eğitiminin gelişimini takip etmek üzere yıllık değerlendirmeler. Bugüne kadar neyin işe yaradığını analiz ederek, hangi boşlukların kaldığını belirleyerek ve gelecekteki eylemler için öneriler sunarak eğitim anlayışı geliştirmeye çalışılmaktadır. BM çalışmalarında verilerin toplanması önemli olmasına rağmen özellikle cinsiyet verilerinin toplanması esnasında kadınları görünmez kılan büyük boşluklar ortaya çıkmaktadır. Bunun nedenleri farklı etkenlere dayanmaktadır. Belirlenen etkenler kısaca şunlardır.

1. Ülkeler genellikle cinsiyet istatistikleri toplamak için yeterince yatırım yapmıyor
2. Kadınların ve kızların karşılaştıkları sorunlara ilişkin veriler sık toplanmaz
3. Yeni ve ortaya çıkan konular hakkında veri toplama konusunda bilgi boşluğu var

BM Kadın Birimi aracılığıyla geliştirilen eğitim faaliyetlerine ilişkin veriler 2014 yılını kapsayacak şekilde raporlar halinde sunulmaktadır. Kadın sorunlarını ele alış şeklindeki değişim hazırlanan bu raporlarda da açıkça ortaya konmaktadır. BM öncelikli olarak cinsiyet eşitliğinin, tüm kalkınma endişeleriyle ilgili kesişen bir konu olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle BM Kadın Birimi çatısı altındaki Eğitim Merkezi tarafından sunulan eğitim kursları çeşitlidir ve cinsiyetle bağlantılı çok çeşitli konuları kapsamaktadır. Genel olarak, kurslar üç bölüme ayrılabilir (BM Kadın Birimi, 2015: 12).

- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve temel farkındalık yaratmanın öneminin daha iyi tanınması için, temel cinsiyet bilgisi dersleri temaya ilk giriş niteliğindedir.

- Tematik alanları daha iyi anlamak için Eğitim Merkezi, kadınların güçlendirilmesi ve cinsiyet eşitliği için kritik öneme sahip konular için bilgi ve beceri geliştirme kursları sunmaktadır.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin bir gerçeklik haline gelmesi için, toplumsal cinsiyet kavramlarının sadece anlaşılması değil, aynı zamanda tüm siyasi ve yasal prosedürler ve mekanizmaların yanı sıra günlük uygulamalarda da uygulanması önemlidir. Siyasal, ekonomik ve sosyal kurumlara ve kalkınma süreçlerine eşitsizlikler yerleştiğinde cinsiyet eşitliği sağlanamaz. Bu nedenle Eğitim Merkezi, belirli bir kuruluşta cinsiyet eşitliğinin ilerlemesini izlemek ve değerlendirmek için hesap verebilirlik mekanizmaları hakkındaki bilgi ve kapasitenin güçlendirilmesi üzerine kurslar sunmaktadır.

2014 yılında BM Kadın Birimi eğitim programlarına geniş erişim sağlayan önemli bir platform oluşturulmuştur. Ekim 2014'te başlatılan BM Kadın Birimi e-Öğrenim Kampüsü küresel boyutta çeşitli bölgelerin talebini karşılayan ve sürekli olarak bilgi ve beceri edinilmesini sağlayan esnek bir öğrenme deneyimi sunmaktadır. Cinsiyet eşitliği eğitimine adanmış tek açık çevrimiçi küresel platform olan e-Öğrenim Kampüsü, cinsiyet eşitliği eğitimi ile ilgili konularda bilgi paylaşımını sistemli bir şekilde sağlayan en kapsamlı platformdur. Cinsiyet eşitliği ve kadının güçlendirilmesi amacını güden eğitim faaliyetleri 8 Ekim'den (lansman tarihi) 31 Aralık 2014'e kadar, 175 farklı ülkeyi temsil eden 6636 kişi, e-Öğrenim Kampüsü'nü sürekli olarak ziyaret ederek 15.746 ziyaretçi oturumunu ve toplam 100.630 sayfa görüntülemesini ziyaret etmiştir. Bu kişilerin yaklaşık %33'ü (2178) bir kursa kaydolmak için e-Öğrenim Kampüsüne kayıt yaptırmıştır. E-Öğrenim Kampüsü aracılığıyla, "Cinsiyeti Biliyorum" kursu da dahil olmak üzere çeşitli çevrimiçi eğitim kurslarına erişim sağlanmıştır. Bu ders temel cinsiyet bilgisi vermeyi amaçlamaktadır. Ekim'den Aralık 2014'e kadar toplam 687 katılımcı kursu tamamlamıştır. BM Kadın Birimi Eğitim Merkezi şunları sunmaktadır:

- Eğiticilerin eğitimi dahil olmak üzere sürekli ve / veya planlı olarak sunulan eğitim kursları;
- Talep üzerine kişiye özel eğitim;
- İçerik geliştirme, tasarım, uygulama, dokümantasyon, değerlendirme ve katılımcı metodolojilerin eğitimi konusunda teknik yardım;
- Önde gelen kurumlarla ortaklaşa eğitim kalite standartlarının gözden geçirilmesi;
- Eğitim kurumlarının veri tabanları, fırsatları ve kaynakları

- Kolaylaştırıcılar ve eğitim uzmanları havuzu.

Merkezlerde alınan ders konuları ise cinsiyet kavramları, cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi için uluslararası çerçeveler, BM sisteminde cinsiyet eşitliği, kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi, kadınların liderliği ve karar alma, kadınlara ve kızlara karşı şiddet, iş dünyasında cinsiyet eşitliği, cinsiyet eşitliği eğitim, cinsel sağlık ve üreme sağlığı ve haklarından oluşmuştur. Eğitim Merkezi, kurs konularını genişletmek için bazı ortak kurumlarla birlikte çalışmaya devam etmektedir. BM'ye göre cinsiyet eşitliği kavramının anlaşılabilmesi için "erkeklik" algısının da tanımlanması gerekir. Erkeklikleri anlamak, cinsiyet normlarının bireysel tutumları ve uygulamaları nasıl şekillendirdiği ve bireylerin ve kurumların kültür ve toplum genelinde cinsiyet normlarını nasıl şekillendirebileceği karmaşıklığına ışık tutmaya yardımcı olur. Ayrıca, erkeklikleri anlamak, kadınlara ve kızlara yönelik şiddeti daha kapsamlı bir şekilde anlamaya yardımcı olur.

Dünyanın çeşitli bölgelerinde uzman temsilcilikler bu amacı gerçekleştirmek üzere düzenlenirken 2015 yılı itibariyle 156 uzman ve akademisyen bu alanda çalışmalar yürütmektedir. Uzman kadrosu bölgesel temsilcilikleri bölgelere göre aşağıdaki yüzdelere göre dağılmıştır Bölgesel dağılım ise şu şekildedir:

- Kuzey Amerika (Meksika hariç): %28
- Afrika: %22
- Latin Amerika ve Karayipler: %16
- Asya Pasifik: %21
- Avrupa ve Bağımsız Devletler Topluluğu: %13
- Arap Ülkeleri: %0

Cinsiyete özgü 53 göstergenin yalnızca 12'sinde düzenli olarak veri üretilmektedir. Ve 17 hedefin 6'sında cinsiyete özgü göstergeler tamamen eksiktir. Buna rağmen BM çatısı altında yürütülen çalışmalar farklı bölgelerde olumlu sonuçlar vermektedir. Örneğin BM Kadın Birimi Kenya temsilcisi Anna Mutavati Ulusal İstatistik Bürosu'nun ilk kez cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi hakkında bir bölüm içeren 2020 Kenya Ekonomik Anketinin yayınladığını belirtmiştir. Kenya Ulusal İstatistik Bürosu'nun (KNBS) bu cesur hareketi, Kenya'nın sosyo-ekonomik dönüşüm gündemi için, daha çok ülke nüfusunun yarısından biraz fazlasını oluşturan kadınlar ve kız çocukları için önemli bir umut vadettiği belirtilmektedir. Sektör oyuncuları ile istişare ve iş birliğine dayalı bir süreçle geliştirilen

açılış cinsiyet bölümü, Kenya'da sürdürülebilir ekonomik kalkınma için kadınların güçlendirilmesinin öneminin giderek artan öneminin kanıtlamaktadır. BM Kadın Birimi Afrika'nın çeşitli bölgelerinde olduğu gibi Kenya'da da kadın çalışmalarını yürütmüştür. Başlangıçta düzgün verilerin elde edilemediği ülkede kadınların eğitimi ile bazı sonuçlar elde edilmeye başlanmıştır. 2018'de yapılan bir Açık Veri İzleme anketi, Kenya'nın Sahra altı Afrika'da anket uygulanan 15 ülkede en düşük cinsiyet verilerine sahip olduğunu tespit etmiştir. Aynı yıl Kenya'da BM Kadın Birimi tarafından yürütülen ulusal cinsiyet istatistikleri değerlendirmesi, çoğu ilçenin cinsiyete göre farklılaştırılmış verileri toplamak ve yönetmek için gerekli altyapı ve kapasiteye sahip olmadığını tespit etmiştir. Cinsiyet veri akışının doğru ve güvenilir bir şekilde artması kadınların ve kız çocuklarının karşılaştığı genel sorunları (sağlık, eğitim, şiddet, iş yaşamı vb.) ve cinsiyete dayalı sorunları gidermek için planlamanın yapılmasına olanak sağlamaktadır (Mutavati, 2020).

BM Kadın Birimi teknolojinin yaygın bir şekilde kullanılmaya başlamasından sonra teknolojik öğrenme modellerini uygulamaya sokmuştur. Çevrimiçi öğrenme modeli yeni tip öğrenme modellerinin en yaygın olanıdır. Çevrimiçi öğrenme, bilgiyi demokratikleştirmek için bir fırsat sunar, yüz yüze eğitimden daha geniş kitlelere ulaşma potansiyeline sahiptir ve daha uygun maliyetli olabilir. Mobil teknolojileri ve internet platformlarını harmanlamak etkileşimi kolaylaştırırken, eğitim interaktif sosyal medya araçlarıyla desteklenebilir. BM Kadın Birimi çevrimiçi eğitim modelini uygularken eğitimin etkinliğini değerlendirmek üzere bazı hususları tartışmaya açmıştır (BM Kadın Birimi, 2016: 17).

- Çevrimiçi öğrenme için kullanılan araçların etkisi nasıl değerlendirilir?
- Mobil eğitim nasıl daha etkileşimli hale getirilir
- Cinsiyet eşitliği eğitiminde dönüştürücü sonuçları sağlamak için mevcut araçlar ve yöntemler nasıl geliştirilebilir?
- Çevrimiçi ayarlarda dirençlerin nasıl ele alınacağı

BM Kadın Birimi dönüştürücü eğitim ve öğrenim yoluyla cinsiyet eşitliği ve kadınların dünya çapında güçlendirilmesi için giderek daha fazla bir eğitim merkezi olarak kabul edilmektedir. Cinsiyet eşitliğini ve kadınların güçlendirilmesini ilerletmek için eğitimin dönüştürücü potansiyelini canlandırmak, teori ve pratik üzerinde düşünmeyi gerektirir. 2015 yılında toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi hakkındaki bilgi, kanıt ve araçları tartışarak, geliştirerek, belgeleyerek ve dağıtarak bu alandaki düşünce liderlik hedeflenmiştir.

Çıktıların kalitesi kapsayıcılığına bağlıdır: bunları üretmek için dünyanın dört bir yanından çeşitli uzmanlar, uygulayıcılar ve paydaşlarla birlikte ve refleks olarak meşgul olunacağı belirtilmektedir. BM Kadın Birimi bu anlamda toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi hakkında bilgi üreten, toplayan ve ilerleten önemli bir kaynak merkezine dönüştürülmesi hedeflenmektedir.

BM Kadın Birimi 2015 yılında cinsiyet eşitliği eğitimi teorisini ve pratiğini aşağıdaki yollarla gerçekleştirmiştir (BM Kadın Birimi, 2016: 25):

- Eğitim üzerine bilgi toplamak ve bilgiyi yaymak, cinsiyet eşitliği eğitimi için bir dizi standarda doğru ilerlemek.
- Toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi iyi uygulama özeti de dahil olmak üzere eğitimi ilerletmek için kanıt ve araçlar derlemek.
- 4 tartışma makalesi üreterek eğitim ile ilgili teorik çerçevelerin güçlendirilmesi:
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitim Tipolojisi
- Cinsiyetçi Bilgi Politikaları
- Örgütsel değişimin kaynağı olarak cinsiyet eşitliği eğitimi: ne değiştirilecek, nasıl değiştirilecek ve kim değiştirecek?
- Sosyal Öğrenme, Yetişkin Öğrenme ve Feminist Pedagojiler

BM cinsiyete dayalı eşitsizliklerin giderilmesi temelinde, özellikle dünya kadın konferanslarında alınan kararlar doğrultusunda, eğitim kuramlarına bağlı olarak planlamalarını geliştirmiştir. Sosyal öğrenme kuramı ve feminist teoriler bu anlamda öne çıkmıştır. 2015 yılında 183 ülkeden 26.011 kişiye cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi konularında eğitim verilmiştir. Katılımcıların çoğu verilen eğitimlere "çok iyi" puan vermiştir. Katılımcılar cinsiyet eşitliği hakkındaki bilgilerini artırmışlardır. Dünyada 183 ülkeden 16.868 üyeden oluşan e-Öğrenim Kampüsü üye sayısında %154 artış sağlanmıştır. BM Kadın Birimi dört kıtadan cinsiyet eşitliği eğitimi için 156 uzman eğitim vermektedir (BM Kadın Birimi, 2016: 32). 2015 yılı ve sonrasında, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadın haklarının güçlendirilmesi bağlamında BM Kadın Birimi tarafından ortaya konan bu rapor büyük önem teşkil etmektedir.

BM Kadın Birimi 2015 raporunda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla planlanan eğitimler ise şunlardır (BM Kadın Birimi, 2016: 30).

- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Hakları için Liderlik

- Çok Taraflı Karar Verme Sürecinde Kadınlar için Cinsiyet Eşitliğinin ve Liderlik Fırsatlarının Geliştirilmesi
- Cinsiyet Eşitliği Konusunda Eğiticilerin Eğitimi Sertifikası
- Toplumsal cinsiyeti anaakımlaştırma
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin İletişim
- Cinsiyet ve Makroekonomi Kapasite Geliştirme Programı
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitiminin Değerlendirilmesi
- Ulusal Düzeyde CEDAW Uygulamasının Desteklenmesi
- Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Müzakereleri ve Savunuculuğu

Eğitim Merkezi, görevini yerine getirmek için, cinsiyet eşitliği eğitimi alanı ile ilgili konularda kanıta dayalı, uygulamaya yönelik araştırmalar yapmayı esas almıştır. 2016 yılında, cinsiyet kalitesi eğitiminin dönüştürücü potansiyelini en üst düzeye çıkarmaya yönelik hem ampirik hem de analitik bir katkı sağlamak üzere tasarlanmış, dünyanın dört bir yanından 10 örnek vakanın bir derlemesi olan Cinsiyet Eşitliği Eğitimi için "İyi Uygulamalar Özeti" geliştirilmiştir. Bu özetin bulguları, bu alandaki iyi uygulamalar üzerine daha fazla çalışma geliştirmek için bazı kilit soruları vurgulamaya hizmet etmektedir. Araştırma süreci ve metodolojisi; eğitimin cinsiyet eşitliğine nasıl katkıda bulunduğu, toplumsal cinsiyet eşitliği için eğitim politikası ve toplumsal cinsiyet eşitliği için eğitim uygulaması kilit noktaları oluşturmaktadır. Ayrıca 2016 yılında Eğitim Merkezi, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitim Tipolojisini, toplumsal cinsiyet eşitliği için eğitim türlerinin bir sınıflandırmasını yayınlamıştır. Farkındalık yaratma ve bilinç oluşturma, bilgi geliştirme, beceri eğitimi, değişiklik / davranış değişikliği ve sosyal dönüşüm için seferberlik yapılan sınıflandırmanın temel alanlarını oluşturmuştur. Tipoloji, eğitim faaliyetlerini ilgili faaliyetleri planlamak, geliştirmek, tasarlamak, sunmak ve değerlendirmek için desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu üç yayına dayanan Eğitim Merkezi, ayrıca üç Çalışma Belgesi hazırlamıştır: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitiminde Değişim Kuramı, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitiminde Feminist Pedagoji ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin Kalite Eğitimi belirtilen çalışma başlıklarıdır. Amaçları Eğitim Merkezi uygulamasını bilgilendirmek ve toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi alanındaki kilit paydaşlar ve uygulayıcılar arasında tartışma ve değişimi teşvik etmektir. Değişim teorileri, toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi için önemlidir ve eğitimin neleri başarabileceği konusunda gerçekçi fikirlerin ifade edilmesine ve değişim veya değişim için olası koşullar

yaratmanın yollarını belirlemeye yardımcı oldukları için eğitimin uygulama ve süreçlerine entegre edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, değişim teorileri eğitimleri tüm aşama ve aşamalarda bilgilendirmeli ve yönlendirmelidir. Bu tür yaklaşımların çeşitliliğini ve farklı kökenlerini kabul etmek için çoğulda "feminist pedagoji" terimini kullanılmaktadır. Genel olarak, feminist pedagojiler dört temel yön veya prensip ile karakterize edilebilir (BM Kadın Birimi 2017; 7):

- Katılımcı öğrenme
- Kişisel deneyimin doğrulanması
- Sosyal adalet, aktivizm ve hesap verebilirliğin teşvik edilmesi
- Eleştirel düşünme ve açık fikirlilik gelişimi

Bugüne kadar, cinsiyet eşitliği eğitimi için hangi kalite kriterlerinin ve kalite güvence mekanizmalarının gerektirebileceği konusunda alanda net bir anlaşma olmamıştır. BM Kadın Eğitim Merkezi için kalite, toplumsal cinsiyet eşitliği eğitiminde önemlidir, çünkü: daha kaliteli eğitim daha iyi toplumsal cinsiyet eşitliği sonuçlarına yol açar. Üzerinde anlaşmaya varılan ilkelere bağlı eğitimin dönüştürücü süreçlere katkıda bulunma olasılığı daha yüksektir. Bir dizi kaynaktan (akademik literatür, alandaki önceki toplu girişimler ve BM Kadın Eğitim Merkezi'nin Kalite Kriterleri) elde edilen verilerin ışığında cinsiyet eşitliği eğitimi için aşağıdaki kalite kriterleri önerilmektedir.

- Cinsiyet eşitliği eğitimi, eşitsiz cinsiyetçi güç ilişkilerinin dönüştürülmesi için feminist bir politik projenin bir parçasıdır
- Feminist bilgi aktarımı için meslek etiğine saygı
- Eğitim daha geniş kapsamlı bir projeye dayandırılması
- Uygulamadaki karmaşıklıkların tanınması
- Feminist pedagojik ilke ve uygulamalara bağlılık
- Kesişimsel analiz ve yaklaşım

2016 yılı, BM Kadın Birimi Eğitim Merkezinde önemli bir büyüme yılı olmuştur. Farklı dillere adaptasyonları sayesinde kursların daha geniş bir kitleye ulaşması sağlanmıştır. Böylece BM Kadın Birimi cinsiyet eşitliğini ve kadın haklarını geliştirmek için yavaş yavaş stratejik çalışma planına ve paydaşlara özel öğrenme ihtiyaçlarına yönelmiştir. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve göç, sürdürülebilir kalkınma hedefleri, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi önemli ve yeni eğitimler vermeye karar verilmiştir. Ayrıca tüm kursların ve kaynakların BM Kadın Birimi'nin

çalışma dillerinde (İngilizce, Fransızca, İspanyolca) ve bu kaynaklardan Arapça gibi yüksek talep gören diğer dillerde sunulması taahhüt edilmiştir.

BM raporlarında onlarca yıl süren feminist aktivizmin ardından, ailede şiddet özel bir konudan ziyade bir kamu meselesi olarak kabul edildiği belirtilmektedir. Artık yasalar, eylem planları, koruma ve destek hizmetleri ve artan sayıda şiddet önleme tedbirleri bulunmaktadır. Bunların gelişmesinde feminist akımların öncü olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır. Şiddetin ve diğer olumsuz öğelerin temelinde toplumsal cinsiyete bağlı sorunları temel alan BM yaklaşımı bu sorunların çözümünde eğitimi öncelikli olarak konumlandırmıştır. BM eğitim programları farklı eğitim metodolojileri içermektedir. Bunlar arasında sürekli ve / veya planlı olarak sunulan eğitim kursları; içerik geliştirme, uygulama, değerlendirme ve feminist, katılımcı metodolojilerin eğitimi konusunda teknik yardım; ayrıca öğrenme ve öğretime ilişkin periyodik ihtiyaç değerlendirmeleri yer almaktadır (BM Kadın Birimi, 2016: 8). BM Kadın Birimi feminist pedagojik uygulamaların, özellikle çevrimiçi bağlamlarda, geliştirilmesini desteklemektedir. Farklı geçmiş kökenden gelen uygulayıcıları eylem-araştırma- metodoloji kullanılarak pedagojik uygulamaların topluca geliştirilmesi ve belgelenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

BM Kadın Birimi Bölge ve Ülke Ofisleri ile çalışmaları güçlendirerek hükümetler ve sivil toplumla daha yakından çalışmayı ilke edinmiştir. Ayrıca, örgüt içindeki cinsiyet eşitliği eğitimi işlevini kolaylaştırmayı hedefleyerek, tüm BM Kadın Birimi personelinin cinsiyet eşitliği ve kadın haklarını savunmak için gerekli bilgi ve araçlara erişmesini mümkün kılmak amaçlanmıştır. Yapılan çalışmalar ile toplumsal cinsiyet eşitliği eğitiminin, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bireysel ve kolektif dönüşümü sağlaması; bilinçlendirme, öğrenmeyi güçlendirme, bilgi ve beceri geliştirme yoluyla strateji geliştirmek hedeflenmektedir. 2016 yılında BM Kadın Birimi Eğitim Merkezi 35 binden fazla katılımcıya 27 kurs verilmiştir (BM Kadın Birimi, 2017: 7). Eğitimler ve kaynaklar, yalnızca kadınları en çok etkileyen konuları ele almakla kalmayıp aynı zamanda toplumsal cinsiyet perspektifini feminist liderlik ve cinsiyete duyarlı bütçeleme gibi stratejik müdahalelere entegre ederek eşitsizliğe karşı çıkılmıştır. Tablo 3'teki verilere göre 2016 yılında verilen kursların konuları, dilleri, kadın ve erkek katılımcı sayıları verilmiştir.

Tablo 3. BM Kadın Birimi Kursları ve Katılımcı Sayıları (2016)

Eğitim	Eğitim Dili	Katılımcı (Kadın/Erkek)	Toplam
Dönüştürücü Liderlik: Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Hakları için Liderlik	İngilizce	26 kadın 2 erkek	28
Cinsiyet ve Kalkınma, Andean Kalkınma Şirketi	İspanyolca	10 Kadın 25 erkek	35
UNDP Dominik Cumhuriyeti için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimi	İspanyolca	23 kadın 8 erkek	31
Cinsiyete Duyarlı Makroekonomi ve Kamu Politikası Asya Pasifik, Avrupa ve Orta Asya'daki BM Kadın Bölge Ofisleri ile iş birliği içinde ve Doğu ve Güney Afrika'daki BM Kadın Bölge Ofisi ile istişare halinde	İngilizce	14 kadın 6 erkek	20
Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Analizi ve Stratejileri: Teoriden Uygulamaya Geçiş	İngilizce	22 kadın 9 erkek	31
Kenya'da Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Sünneti / Kesimi Eğitimi Çalıştayı UNICEF ve UNFPA ile ortaklaşa	İngilizce	13 kadın 15 erkek	28
SDG'ler bağlamında Batı ve Orta Afrika'daki Eğitimcilerin UNDAF'ta Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Konusunda Bölgesel Eğitimi	Fransızca	30 kadın 9 erkek	39
Panama'da Latin Amerika ve Karayipler Bölgesi için Sonuç Bazlı Yönetim	İspanyolca	25 kadın 3 erkek	28
WFP personeli için Kadın ve Kız Çocuklarına Yönelik Erkeklik ve Şiddeti Anlama Eğitimi	İngilizce	21 kadın 4 erkek	25
Katılımcı Cinsiyet Denetimi Eğiticilerinin Sertifikasyonu ICT-ILO ile iş birliği içinde	İspanyolca	14 kadın 1 erkek	15
Kolombiya için Toplumsal Cinsiyet Odak Noktaları Eğitimi Kolombiya'daki BM Kadın Birimi Ülke Ofisi ile iş birliği içinde	İspanyolca	36 kadın 7 erkek	43

Bakımı Neden Önemsiyoruz: Bakım Ekonomisi Üzerine Çevrimiçi Moderatörlü Bir Kurs	İspanyolca İngilizce	35 kadın 5 erkek	40
Vietnam'da Bakım Ekonomisi ve Cinsiyet Eşitliği Eğitim Çalıştayı	İngilizce	32 kadın 11 erkek	43
Latin Amerika ve Karayipler'de yerel düzeyde cinsiyet eşitliği: Demokratik yönetişim ve kapsayıcı gelişme	İspanyolca	113 kadın 8 erkek	121
Cinsiyeti Göç ve Kalkınma Politikalarına Yaymak	İngilizce	19 kadın 15 erkek	34
Korunmasız Göçmen İşçilerin Ayrımdan Korunması	Fransızca	51 kadın 53 erkek	104
BM sisteminin Cinsiyet Odak Noktalarının Güçlendirilmesi	İngilizce	21 kadın 6 erkek	27
Cinsiyeti Biliyorum: BM Personeli için Cinsiyet Eşitliğine Giriş	Fransızca İngilizce İspanyolca	9595 kadın 9507 erkek	19102
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, BM Tutarlılığı ve Siz	İngilizce	43 kadın 32 erkek	75
Cinsiyet Perspektifinden Yardım Etkinliği	İngilizce	144 kadın 76 erkek	220
Cinsiyete Duyarlı Değerlendirmeyi Yönetme	İngilizce	4675 kadın 9833 erkek	14508
WPS Gündeminde Güvenlik Konseyi Kararlarının Uygulanması	Fransızca İngilizce İspanyolca	32 kadın 24 erkek	56
Güvenlik Sektörü Reformu: Sınır Yönetiminde Kadınların Hakları ve İhtiyaçları	Arapça Fransızca İngilizce İspanyolca	39 kadın 24 erkek	63
Güvenlik Sektörü Reformu: Cezaevlerinde Kadınların Hakları ve İhtiyaçları	Arapça Fransızca İngilizce İspanyolca	39 kadın 12 erkek	51
İnsani Faaliyette Toplumsal Cinsiyet	İngilizce Fransızca	532 kadın 291 erkek	823

Kaynak: BM Kadın Birimi 2016 Yıllık Faaliyet Raporu (BM Kadın Birimi, 2017: 26-28)

2016 yılında eğitimlere toplam 35.616 kişi katılmıştır. Katılımcıların 15.633'ü kadın, 19.983'ü ise erkektir. Cinsiyete Duyarlı Değerlendirmeyi Yönetme kursu toplam eğitimlerin yaklaşık %45'ini oluşturmuştur. Bu eğitime erkeklerin katılımı kadınların katılımından daha fazla olmuştur. Eğitimlerde kullanılan diller İngilizce, İspanyolca, Fransızca ve Arapça'dır. Genellikle İngilizce dili diğer dillerle desteklenmiş veya tek olarak kullanılmıştır. 12 eğitim yalnızca İngilizce olarak işlenirken, toplamda 18 eğitim İngilizce dil desteğiyle görülmektedir. Bölgesel olarak İspanyolca ve Fransızca dillerinin kullanımı da Arapça'ya göre fazladır. İspanyolca toplamda 11, Fransızca ise 7 eğitimde kullanılmıştır. Arapça ise yalnızca 2 eğitimde kullanılan dil olarak görülmekle beraber diğer dillerle desteklenmiş, tek başına bir eğitim dili özelliği göstermemiştir. İnsani Faaliyette Toplumsal Cinsiyet kursuna bakılacak olduğunda ise kadınların katılım oranı erkek katılımcı oranından daha fazla olarak, eğitimin yaklaşık %64'ünü oluşturmaktadır. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği baz alınarak incelendiğinde ise, kadınların eğitim ve kurslara katılımı desteklendiği takdirde yüksek katılımcı oranlarına sahip olduğu görülmektedir.

BM Kadın Birimi 2017 Yıllık Faaliyet Raporu'na göre Eğitim Merkezi'nin cinsiyet eşitliği eğitimine yaklaşımı özellikle uluslararası normatif belgeler tarafından yönlendirilmektedir. Bunlar, Kadına Yönelik Her Türlü Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme (CEDAW); Pekin Eylem Platformu ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (SKH) 5 olarak belirtilmiştir. BM Kadın Birimi 2017 yılından itibaren verdiği eğitimleri 5 başlıkta gruplandırmaya başlamıştır. Bunlar eğitimcilerin eğitimi, toplumsal cinsiyet anaakımlaştırma, liderlik ve 0yönetişim, ekonomik güçlendirme olarak, barış ve güvenlik adlandırılmıştır. Belirtilen genel bölümler altında 20 başlıkta eğitim kursları açılmıştır. Düzenlenen kurslar İngilizce, Fransızca, İspanyolca ve ek olarak Arapça dillerinde sunulmuştur. Derslerin katılımcı sayıları genellikle kadınlar olmakla birlikte erkekler de katılımcılar arasında yer almıştır. **Tablo 4**'te BM Kadın Birimi çatısı altında düzenlenen kurslara, verilen derslerin dil ve katılımcı sayısı bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 4. BM Kadın Birimi Kursları ve Katılımcı Sayıları (2017)

Eğitim	Eğitim Dili	Katılımcı (Kadın/Erkek)	Toplam

EĞİTİMCİLERİN EĞİTİMİ			
Cinsiyet Eğitmenleri için Sertifikalı Mesleki Gelişim Programı (1 ders)	İngilizce	28 kadın 2 erkek	30
BM Kadın Birimi için Sonuçlara Dayalı Yönetim Kursu (2 kurs, İstanbul ve ESARO kursu)	İngilizce Fransızca Arapça	29 kadın 18 erkek	47
TOPLUMSAL CİNSİYETİ ANAAKIMLAŞTIRMA			
Cinsiyet Eşitleme (3 ders)	İngilizce İspanyolca	74 kadın 30 erkek	104
Cinsiyeti Biliyorum: BM Personeli için Cinsiyet Eşitliğine Giriş	İngilizce İspanyolca Fransızca	17962 kadın 14492 erkek	32454
BM Sistemi: Cinsiyet Odak Noktaları, UNDAF Tematik Grupları ve BM Ülke Takımları (5 kurs)	İngilizce İspanyolca	127 kadın 44 erkek	171
Cinsiyete Duyarlı Değerlendirmeyi Yönetme (1 ders)	İngilizce	659 kadın 190 erkek	849
LİDERLİK VE YÖNETİŞİM			
Dönüştürücü Liderlik: Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Hakları için Liderlik (3 ders)	İngilizce	49 kadın 12 erkek	61
Latin Amerika ve Karayipler'de Yerel Düzeyde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (1 ders)	İspanyolca	39 kadın 2 erkek	41
Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (1 ders)	İngilizce	16 kadın 3 erkek	19
Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Analiz ve Stratejiler (3 ders)	İngilizce İspanyolca Fransızca	59 kadın 13 erkek	72
Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Eğiticilerin Eğitimi (1 Ders)	İngilizce	14 kadın 5 erkek	19
CEDAW'a Giriş (1 ders)	İngilizce	817 kadın 279 erkek	1096
EKONOMİK GÜÇLENDİRME			
Neden Bakımı Önemsiyoruz: Bakım Ekonomisi Üzerine Çevrimiçi Moderatörlü Kurs (2 kurs)	İngilizce İspanyolca	48 kadın 5 erkek	53

Göç Akademisi (1 ders)	İngilizce İspanyolca Fransızca	8 kadın 5 erkek	12
KADINLAR VE KIZLARA KARŞI ŞİDDET			
Güvenli Şehirler: Eğiticilerin Eğitimi (1 ders)	İngilizce İspanyolca Fransızca	24 kadın 7 erkek	31
Temel Hizmetler Paketi: Şiddete Tabi Kadınlar ve Kızlar için (1 ders)	İngilizce	124 kadın 47 erkek	171
BARIŞ VE GÜVENLİK			
Güvenlik Sektörü Reformu (SSR): Sınır Yönetiminde Kadınların Hak ve İhtiyaçları (4 ders)	İngilizce İspanyolca Fransızca Arapça	342 kadın 188 erkek	381
Güvenlik Sektörü Reformu (SSR): Cezaevlerinde Kadınların Hakları ve İhtiyaçları (4 ders)	İngilizce Fransızca	261 kadın 120 erkek	381
İnsani Faaliyette Cinsiyet (2 ders)	İngilizce Fransızca	886 kadın 384 erkek	1270
BM Güvenlik Konseyi'nin Afrika / Asya / LAC'da Kadın, Barış ve Güvenlik Gündemine İlişkin Kararlarının Uygulanması (5 ders)	İngilizce İspanyolca Fransızca	4102 kadın 9828 erkek	13930

Kaynak: BM Kadın Birimi 2017 Yıllık Faaliyet Raporu (BM Kadın Birimi, 2018: 17-18)

2017 yılında eğitimlere toplam 51.192 kişi katılmıştır. Katılımcıların 25.668'i kadın, 25.524'ü ise erkektir. Cinsiyeti Biliyorum: BM Personeli için Cinsiyet Eşitliğine Giriş Kursu toplam eğitimlerin yaklaşık %35'ini oluşturmuştur. BM Güvenlik Konseyi'nin Afrika / Asya / LAC'da Kadın, Barış ve Güvenlik Gündemine İlişkin Kararlarının Uygulanması (5 ders) ise toplam katılımın %27'sini oluşturmuştur. Bu eğitime erkeklerin katılımı kadınların katılımından daha fazladır. Güvenlik temelli eğitimlerde ise kadın katılımcı oranlarının erkek katılımcılara göre çok daha yüksek oranda olduğu saptanmaktadır. Bu durum, kadın katılımcıların çalışma ortamlarındaki güvenlik hususunda kendilerini daha güçlü hissetmesi bağlamında önem teşkil ettiğinin önemli bir göstergesi olarak düşünülebilmektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında incelenecek olduğunda, güvenlik zafiyetinin özellikle kadın katılımcılar tarafından iş

düzeninde önem atfedildiği anlaşılabilmektedir. Bu eğitime destek olacak şekilde, Temel Hizmetler Paketi: Şiddete Tabi Kadınlar ve Kızlar için (1 ders) kursunda da yine toplumsal cinsiyet eşitliğinin en önemli unsuru olan şiddet kavramı açıkça belirtilmektedir. Kadın katılımcı oranı da bu duruma ek olarak erkek katılımcı oranından çok daha yüksek oranda seyretmektedir. Bu oran yüzde olarak hesaplandığında toplam sayının yaklaşık %73'ünü oluşturmaktadır. Bu oran ciddi bir katılım oranıdır ve şiddet unsuru bağlamında kadınların desteklenmeye ihtiyaç duyduğunun sayısal bir göstergesidir. CEDAW'a Giriş kursu içinse açılan kontenjan tamamen kadın katılımcıları kapsamakta olup, katılımcı sayısı oldukça yüksek seyretmektedir. 817 kadının katıldığı bu eğitim programı, eşitlik çatısında önemli bir temel alt yapı oluşturma kapasitesindedir. Bunun en önemli sebebi ise, kadınların hem ekonomik düzende hem sosyal düzende kadın hakları bağlamında çok detaylı bir bilgi birikimine sahip olmalarının amaçlanmasıdır. Eğitimlere toplam katılım sayısına göre bir analiz yapılacak olduğundaysa, kadın ve erkek katılımcı sayılarında çok ciddi yakın oranlar göz önündedir. Bu durum da eğitimlerin içerik ve başlıklarına göre kadın katılımcı sayısının hedeflenenden daha az olduğu olarak yorumlanabilir. Aynı zamanda, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama bağlamında yalnızca tek bir grubun değil her iki cinsiyet grubunun da birlikte eğitime katılımım önemsenmesi önemli bir husustur. Erkek katılımcıların da gerekli eğitim ve bilgilerle yeni kazanımlar elde etmeleri toplumsal düzenin yeniden inşasının temelini atma konusunda oldukça önem arz etmektedir.

2018 yılında 29 başlıkta eğitim kursu açılmıştır. Düzenlenen 59 kurs İngilizce, Fransızca, İspanyolca ve Arapça dillerinde sunulmaya devam etmiştir. Bu eğitimlerin 26'sı İngilizce dilinde sunulmuştur. 26 dersin 12 tanesinde İngilizce eğitim dili diğer dillerle desteklenmiştir. Bu diller bölgelerde çoğunlukla konuşulan diller baz alınarak düzenlenmiştir. Derslerin katılımcı sayılarına bakılacak olduğunda da genellikle kadınlar olmakla birlikte erkekler de katılımcılar arasında yer almıştır. Bunun yanı sıra diğer bireysel cinsel eğilimdeki kişiler de eğitimlerde yer almışlardır. **Tablo 5**'te BM Kadın Birimi çatısı altında 2018 yılında düzenlenen kurslara, verilen derslerin dil ve katılımcı bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 5. BM Kadın Birimi Kursları ve Katılımcı Sayıları (2018)

Eğitim	Eğitim Dili	Katılımcı (Kadın/Erkek)	Toplam

EĞİTİMCİLERİN EĞİTİMİ			
Cinsiyet Eğitmenleri için Sertifikalı Mesleki Gelişim Programı (1 ders)	İngilizce	56 kadın 6 erkek	62
BM Kadın Birimi İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğiticilerinin Eğitimi (1 ders)	İspanyolca	19 kadın 20 erkek	39
TOPLUMSAL CİNSİYETİ ANAAKIMLAŞTIRMA			
2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (1 ders)	İngilizce	256 kadın 68 erkek 35 diğer	359
Cinsiyeti Biliyorum: BM Personeli için Cinsiyet Eşitliğine Giriş (3 dilde 33 modül)	İngilizce İspanyolca Fransızca	20774 kadın 17696 erkek	38470
Cinsiyet Eşitleme (4 ders)	İngilizce İspanyolca	34 kadın 13 erkek	47
Cinsiyet Odak Noktaları: Örgütsel Değişim Temsilcileri (2 ders)	İngilizce	39 kadın 8 erkek	47
Sonuç Bazlı Yönetim (2 ders)	İngilizce	382 katılımcı	382
Cinsiyete Duyarlı Değerlendirmeyi Yönetme (1 ders)	İngilizce	421 kadın 117 erkek 391 diğer	929
LİDERLİK VE YÖNETİŞİM			
Dönüştürücü Liderlik: Cinsiyet Eşitliği ve Kadın Hakları için Liderlik (4 ders)	İngilizce İspanyolca	61 kadın 10 erkek	71
Latin Amerika ve Karayipler'de Yerel Düzeyde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (1 ders)	İspanyolca	36 kadın 5 erkek	41
Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (8 ders)	İngilizce İspanyolca Fransızca	125 kadın 35 erkek	157
Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Analiz ve Stratejiler (2 ders)	İngilizce Fransızca	39 kadın 17 erkek	56
Yöneticiler ve Program ve İdari personel için cinsiyet eşitliği yolu (1 ders)	İngilizce	132 kadın 38 erkek 4 diğer	174
CEDAW'a Giriş (2 ders)	İngilizce	259 kadın 79 erkek	338

Cinsiyet Eşitliğinde Öğrenme Yolu (1 ders)	İngilizce	18 kadın 12 erkek	30
EKONOMİK GÜÇLENDİRME			
Cinsiyet ve Ekonomi (1 ders)	İngilizce	30 kadın 10 erkek	40
Bakım Ekonomisine Giriş (1 ders)	İngilizce	6 kadın 3 erkek	9
KADINLAR VE KIZLARA KARŞI ŞİDDET			
Güvenli Şehirler: Eğiticilerin Eğitimi (2 ders)	İngilizce İspanyolca Fransızca	43 kadın 8 erkek	51
Güvenli Şehirler: Giriş ve Şehir Planlama (1 ders)	İngilizce	17 kadın 5 erkek	22
Temel Hizmetler Paketi: Şiddete Tabi Kadınlar ve Kızlar (1 ders)	İngilizce	268 kadın 66 erkek 89 diğer	423
Kadın ve Kız Çocuklarına Yönelik Erkeklik ve Şiddeti Anlamak (1 ders)	İngilizce	11 kadın 4 erkek	15
Erkeklikleri ve Kadınlara ve Kızlara Yönelik Şiddeti Anlamak (3 ders)	İngilizce İspanyolca Fransızca	39 kadın 5 erkek	44
BARIŞ VE GÜVENLİK			
Güvenlik Sektörü Reformu (SSR): Sınır Yönetiminde Kadınların Hak ve İhtiyaçları (4 ders)	İngilizce İspanyolca Fransızca Arapça	33 kadın 16 erkek	49
Güvenlik Sektörü Reformu (SSR): Cezaevlerinde Kadınların Hakları ve İhtiyaçları (4 ders)	İngilizce İspanyolca Fransızca Arapça	40 kadın 28 erkek 5 diğer	73
İnsani Faaliyette Cinsiyet (2 ders)	İngilizce Fransızca	886 kadın 384 erkek	1270
IASC İnsani Yardım Eyleminde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği üzerine e-öğrenme (1 ders)	İngilizce	157 kadın 53 erkek	210
BM Güvenlik Konseyi'nin Afrika / Asya / LAC'da Kadın, Barış ve Güvenlik	İngilizce İspanyolca	9822 katılımcı	9822

Gündemine İlişkin Kararlarının Uygulanması (5 ders)	Fransızca		
BM Güvenlik Konseyi Kadın, Barış ve Güvenlik Gündemine İlişkin Kararların Uygulanması (3 ders)	İngilizce İspanyolca Fransızca	2968 kadın 6845 erkek 9 diğer	9822

Kaynak: BM Kadın Birimi 2018 Yıllık Faaliyet Raporu (BM Kadın Birimi, 2019)

2018 yılında eğitimlere toplam 63.052 kişi katılmıştır. Katılımcıların 26.439'u kadın, 27.551'i ise erkektir. Bu yıl diğer cinsiyet gruplarından da 498 birey eğitimlere katılmıştır. Erkek katılımcı sayısı kadın katılımcıların sayısını geçmiştir. 2017'de başlanan Cinsiyeti Biliyorum: BM Personeli için Cinsiyet Eşitliğine Giriş Kursuna katılım sayısı (36.470) toplam eğitimlerin yaklaşık %61'ini oluşturmuştur. BM Güvenlik Konseyi'nin Afrika / Asya / LAC'da Kadın, Barış ve Güvenlik Gündemine İlişkin Kararlarının Uygulanması (5 ders) ise toplam katılımın %15'ini oluşturmuştur. Erkek katılımcı oranının yüksekliği dikkat çekerken, Kadın ve Kız Çocuklarına Yönelik Erkeklik ve Şiddeti Anlamak (1 ders) ve Erkeklikleri ve Kadınlara ve Kızlara Yönelik Şiddeti Anlamak (3 ders) kurslarındaki erkek sayısındaki düşüş dikkat çekmektedir. BM Güvenlik Konseyi Kadın, Barış ve Güvenlik Gündemine İlişkin Kararların Uygulanması (3 ders) kursundaki erkek katılımcı oranındaki fark ise çözüm odaklı eğitimlere olan talebin yüksekliğini ortaya koymaktadır.

Eğitim, cinsiyete bağlı şiddetin algı düzeylerini etkileyen temel faktörlerden biridir. Cinsiyete bağlı eşitsizlikleri ortadan kaldırabilecek temel araçlardan biri olan eğitim, aynı zamanda içeriği itibariyle cinsiyetçi bir yaklaşıma da sahip olabilir. Özellikle cinsiyete bağlı şiddet verilerinin elde edilmesini etkileyen dört ana faktörden biri de eğitimdir. Bireyin anlayışını etkileyen faktörler arasında gelenek, eğitim seviyesi, ekonomik arka plan, etnik köken vb. yer almaktadır. Dolayısıyla bir toplumdan sağlıklı bir şekilde cinsiyete ilişkin verilerin toplanabilmesi ancak katılımcı görüşmecileri eğiterek sağlanabilir. BM eğitim faaliyetleri esasında çok yönlü olarak gelişmiştir. İlk olarak asıl hedef kitlesi olan kadınların ve kız çocuklarının eğitilmesi için gerekli altyapının kurulması verilerin toplanması ve eğitime yönelik planlama ile uygulamaların sağlanması çalışmaları yer almaktadır. Ancak veri toplamadaki güçlükler ve uygulanacak eğitimin içeriği yıllara bağlı olarak aşama aşama geliştirilebilmiştir. Bu faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için BM kendi personeli öncelikli olmak üzere, ortaklık kurulan hükümetler, STK ve diğer bağlaşık kuruluşların eğitilmesi için faaliyetler yürütmüştür. Bunları gerçekleştirirken kadın

hareketlerinin etkilerinden faydalanılmıştır. Özellikle feminist hareketin doğurduğu sonuçlar BM açısından cinsiyet eşitliğine dayalı eğitim faaliyetlerinin yürütülmesinde belirleyici olmuştur. BM eğitim faaliyetlerine kadın öznesini yerleştirirken özellikle şiddeti engelleme çalışmalarında erkeklerin de eğitimini önemsemiştir. Verilen dersler ve bu derslere erkek katılımcı rakamları BM'nin bu anlamdaki kararının açık göstergelerinden biridir.

4.5. BM Eğitim Çalışmalarının Cinsiyete Dayalı Şiddete Etkileri

BM faaliyetleri içerisinde cinsiyete bağlı şiddetin engellenmesi için yürütülen faaliyetlerde eğitim önemli bir yer tutmaktadır. Verilen eğitimlerin amacı farklı toplumların ortak sorunu olan kadına yönelik şiddeti engellemek için başlangıçta eğiticileri eğitmek ve toplumsal değişimi sağlamaktır. Eğitimin değişime katkıda bulunabilmesi için, değişimi etkileyecek daha geniş bir dizi önlem ve eyleme dahil edilmesi gerekir. BM'ye göre sürecin son derece spesifik bir bağlama bağlı doğası nedeniyle cinsiyet eşitliği eğitimi için tek bir Değişim Teorisi olamaz. Cinsiyet eşitliği eğitimi hem bir süreç hem de bir stratejidir ve bu nedenle her zaman belirli bir bağlam ve içeriğe bağlıdır. Bu nedenle, herhangi bir Değişim Teorisi başlangıç noktası olarak eğitim senaryosunun özel bağlamını ve içeriğini almalıdır.

BM eğitim programlarının eşitliği sağlama amacıyla oluşturulan çalışmalarına kadınlar kadar erkeklerin de katılımı teşvik edilmiştir. Böylece özellikle şiddet konusunda konunun asıl öznesi olan erkeklerin çalışmalardaki etkinliği artırılmıştır. Temel cinsiyet eğitimi içerisinde toplumun eşitlikçi cinsiyet algısını geliştirecek, bu anlamda bilinçlenmeyi öngören yaklaşımlar desteklenmiştir. 2016 yılından itibaren sistematik olarak düzenlenen eğitimlere ilişkin raporlara bakıldığında BM'nin öncelikle kendi personeline ve eğiticilerin eğitimine önem verdiği görülmektedir. Bu noktada cinsiyete bakılmaksızın öncelikle eğiticilerin eğitilmesi, kendi içerisinde eşitlikçi toplumsal cinsiyet algısının yerleşmesi için önemli bir adımdır. 2016 yılında BM tarafından verilen eğitimlerde şiddet konusunu ele alan 1 kurs açılmıştır. WFP personeli için Kadın ve Kız Çocuklarına Yönelik Erkeklik ve Şiddeti Anlama Eğitimi adı altında açılan eğitimde 21 kadın, 4 erkek katılımcı yer almıştır. 2017 yılında ise kadın ve kız çocuklarına yönelik şiddet başlığı altında 2 kurs açılmıştır, bunlar: Güvenli Şehirler: Eğiticilerin Eğitimi (1 ders), Temel Hizmetler Paketi: Şiddete Tabi Kadınlar ve Kızlar (1 ders). Açılan derslere 148 kadın, 54 erkek katılmıştır. 2018 yılında gerek ders sayısı gerekse katılımcı sayısı

artmıştır. Kadın ve kız çocuklarına yönelik şiddet başlığı altında toplam 8 dersten oluşan 5 kurs düzenlenmiştir. Güvenli Şehirler: Eğiticilerin Eğitimi (2 ders), Güvenli Şehirler: Giriş ve Şehir Planlama (1 ders), Temel Hizmetler Paketi: Şiddete Tabi Kadınlar ve Kızlar (1 ders), Kadın ve Kız Çocuklarına Yönelik Erkeklik ve Şiddeti Anlamak (1 ders), Erkeklikleri ve Kadınlara ve Kızlara Yönelik Şiddeti Anlamak (3 ders). Verilen derslerde 378 kadın ve 88 erkek katılımcı yer almıştır.

BM yıllar bazında bakıldığında şiddet konusundaki eğitimlerini özellikle son 5 yılda artırarak sürdürmektedir. Henüz 2019 verileri oluşturulmamış olmasına rağmen özellikle 2016-2018 arasında gittikçe artan katılımcı ve ders sayısı ile şiddet konusunda bilinçlendirme çalışmalarının eğitim sayısı ve katılımcı sayısı açısından katlanarak devam ettiği görülmektedir. Bu bilinçlendirme çalışmalarına katılımın artmasıyla beraber dünya çapında cinsiyet eşitliği konusunun bahsi günden güne daha büyük önem kazanmaktadır. Kadınların bilgilendirilmesi, eğitim olanaklarının güçlendirilmesi ve desteklenmesiyle beraber sosyal düzende önemli adımlar gelişerek devam etmektedir. İş gücüne kadın katılımının sağlanması aile ve toplumsal yaşamda kadının yerini görünür kılmaya devam etmektedir.

SONUÇ

Modern insanın var oluşundan bu yana şiddet kavramı zamanla artış göstererek toplumsal bir kavram halini almıştır. Şiddet herhangi bir coğrafyaya, kültüre veya yaşam biçimine bağlı kalmaksızın tüm dünyada var olan tehditkâr bir olgudur. Kendine yönelik, kişiler arası ve toplu şiddet olarak üç temel biçimde kategorize edilen şiddetin sonuçları bireyi ve toplumu derinden etkileyen özellikler içermektedir. Farklı şekillerde ortaya çıkan şiddetin varlığını sürdürmesi veya yaygınlaşması çeşitli etkenlere bağlıdır. Bu etkenler ekonomik, sosyolojik, tarihsel, politik veya inanç/yaşayış biçimlerine bağlı olabileceği gibi

toplumsal algılara bağlı olarak da şekillenebilmektedir. Özellikle zayıf veya korumasız durumdaki toplum bileşenlerine (kadın, çocuk, yaşlı, engelli vb.) yönelik şiddet olayları yıkıcı sonuçlara yol açabilmektedir. Bunlar içerisinde kadınlara ve kız çocuklarına yönelik olarak toplumsal bakımdan ayrımcı veya ayrıştırıcı şiddet öğeleri ise yaygınlığı bakımından diğerlerinden farklı özellikler barındırmaktadır. Bu özelliklerin belirlenmesinde toplumsal yaşamın bir çıktısı olarak cinsiyete yüklenen çeşitli roller etkilidir.

Araştırmada ele alınan birbirinden çok farklı coğrafik bölgelerde toplumsal cinsiyete bağlı eşitsizliklerin hüküm sürdüğü görülmüştür. Buna karşılık kadına yönelik şiddet coğrafyadan, kültürden, ekonomik veya sosyal sınıfa bağlı kalmaksızın tüm toplumlarda varlığını sürdürdüğü belirlenmiştir. Toplumsal anlamda cinsiyet kökenli eşitsizliklerin temelinde ataerkil yapının yüzyıllarca süren egemenliğinin belirleyici olduğu değerlendirilmelidir. Bunun yanı sıra, eğitim ve eğitimle birlikte gelen ekonomik bağımsızlığın cinsiyetlere göre dağılımı da ataerkil yapıya göre şekillenmektedir. Eğitim ve iletişimin kurduğu doğrusal ilişki, bu ataerkil yapının değişimini sağlamada önemli bir etmendir. Farklı kültürlerdeki cinsiyetçi bakış açısının yıkılması çeşitli eğitimlerle ve bu eğitimler sonucu kurulan sağlıklı iletişim becerileriyle sağlanabilmektedir. İletişimin gücü tarihten günümüze gelişerek kendini daima yenilemiş ve bireylerin ifade özgürlüğünü güçlendirmiştir. Dolayısıyla, her insanın temel hakkı olan eğitim ve doğuştan gelen iletişim becerilerinin desteklenmesi her cinsiyetten bireyin en önemli gereksinimlerindendir. Kadınların, eğitim haklarındaki gelişmeler ışığında hem ekonomik düzendeki katkıları hem toplumdaki yeri yadsınamaz bir gerçek halini almaktadır. Eğitim yoluyla kendini geliştiren, düşünen ve üreten kadının iletişim becerisinin gelişmesi de beklendik, olumlu bir sonuçtur.

Toplum yaşamı birçok noktada farklı etkenlere bağlı olarak bireylere çeşitli roller tanımlamıştır. Rol paylaşımında toplumsal cinsiyet tamamıyla biyolojik bir unsur olarak değil farklı sosyal sınıf, inanç türleri, siyaset ve üretim biçimleriyle bütünsel olarak açıklanmaktadır. Bugün sıklıkla toplumsal bir problem haline gelen kadına yönelik şiddetin kökeninde de toplumsal cinsiyet rollerinin belirleyici olduğu görülmektedir. İnsanlığın yaygın ataerkil toplum yapısının bir tezahürü olarak ortaya çıkan toplumsal cinsiyet rolleri daha önce de belirtildiği gibi kadına yönelik şiddetin belirleyici unsurlarından en önemlisini oluşturmaktadır.

Toplumsal yaşam kadını ve erkeği cinsel bir varlık olmanın ötesinde; kadınlığı ve erkekliği tanımlayan ve buna bağlı olarak çeşitli rolleri paylaştıran ifadeler geliştirmiştir. Toplumsal cinsiyet kavramı bu rol paylaşımının sonucunda ortaya çıkmıştır. Toplumsal cinsiyet bazı belirleyici rollerin kadına ve erkeğe dağıtılmasını ön koşul saymaktadır. Buna göre bireyin yetişmesi esnasında temel rolleri ontolojik olarak kabul etmeye dayanan toplumsal cinsiyet stereotipleri (kalıp yargı) oluşmuştur. Bu stereotipler, bireylerin hareket, davranış, inanış ve bakış açısı gibi tutumlarını belirleyici ve hatta kısıtlayıcı etkiler taşımaktadır. Her kültürün kendi kültürel mirası çerçevesinde belirlediği stereotipler, zamanla evrensel boyutlara da ulaşarak ortak yargıların türemesine ve kabul görmesine sebep olmuştur. En yaygın olan stereotipler de kadın ve erkekleri birbirinden ayrıştıran, gruplaştıran değerler haline bürünmüştür. Doğal olarak, hayatın her alanında birbirinden ayrılan bireyler, toplumların ortak ürünüdür. İnsan hakları temelinden bakılacak olduğunda da cinsiyetçi stereotipler eğitim, sağlık gibi alanlarda bile ortaya çıkmaktadır. Tüm bu kalıp yargıların oluşması uzun yıllar aldığı gibi, yıkılması da uzun uğraşlar ve etkili iletişim becerilerinin yaygınlaşmasıyla gerçekleşebilmektedir. Aynı zamanda eğitimle birlikte grupları yetiştirmek de önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple, stereotiplerin yapımı ve yıkımında iletişimle eğitim birlikte ilerlemektedir.

Bu yargıların tanımlanması, kökenlerinin değerlendirilmesi ve oluşan sorunların çözümü için toplumsal cinsiyet kavramı üzerinde çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Bunlardan bazıları; Psikanalist Kuram, Sosyal Bilişsel Gelişim Kuramı, Bilişsel Gelişim Kuramı, Sosyal Rol Kuramı ve Cinsiyet Şema Kuramı olarak sıralanmaktadır. Belirtilen kuramların bir kısmı biyolojik temelli kadın ve erkek cinsiyetinin tanımlanması ile toplumsal cinsiyet algısının doğallığını vurgulamıştır. Bir kısım teoriler aile ve çevre etkilerini belirleyici unsurlar olarak ele almıştır. Ancak toplumsal cinsiyet kavramının teorik anlamda bunların hepsinden daha farklı bir şekilde ele alan teori feminist kuramdır. Ortaya çıkışından itibaren toplumsal cinsiyete bağlı eşitsiz koşulları tanımlayan, sorgulayan ve değişim hareketini başlatan ilk adımlar yaklaşık iki yüzyıl kadarlık bir tarihi geçmişe sahiptir. Feminizm, kadın ve erkek arasındaki eşit olmayan toplumsal cinsiyet anlayışına bağlı koşullarla tarihi mücadeleyi öne çıkararak günümüze kadar taşımıştır.

Kadın hareketlerinin başlangıcının feminist hareketlerin tarihsel olarak ortaya çıkışıyla denk düştüğünü söylemek mümkündür. Dolayısıyla kadın hareketlerini Feminist hareketlerin bir parçası olarak değerlendirebiliriz. 17. ve 18. yüzyıllarda kadının bütünüyle anne ve eş olarak eve ait olduğu evrensel düşünce ile mücadele kadın haklarını

aydınlanmacı liberal bir hareket olarak ortaya çıkarmıştır. Liberal feminizm kadın ve erkeğin cinsiyete dayalı farklılıklarını tanımlamaya odaklanmıştır. Başlangıçta Feminist hareketin kadın hakları odaklı bir hak mücadelesi içerisinde kendisine yön bulduğu "Aydınlanmacı Feminist" hareketler ön plana çıkmıştır. Eğitim haklarının kazanılması ileride siyasal hakların da kazanılmasını sağlayacak bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu rasyonel bakış açısının yeterli görülmesine karşılık olarak konunun psikolojik boyutuna inilememiştir. Özetle liberal feminizm kadın ve erkek arasındaki özel alana değinmediği için yeterli bulunmamıştır. Marksist Feminizm'in temel eleştirisi ise kadın sorununa ekonomik bağımsızlık ekseninden sınırlı bir bakış açısıyla bakılmasıdır. Ekonomik olarak bağımsız olan kadının erkek karşısında eşitlik haklarına sahip olacağına yönelik inancın kadını yine ikincil konumda tanımlamaya yönelttiği değerlendirilmektedir. Radikal Feminizm ise yerleşik tüm algılara, hiyerarşiye ve hatta aileye karşı çıkarak kadın egemenliğinde bir feminist düzeni ön görmektedir. Toplumsal cinsiyet kavrayışının kadının ezilmesindeki temel faktör olduğu düşüncesi ile sadece ekonomik/politik yapıdan değil ataerkil köklerden gelen tüm algıların kaldırılması gerektiğini savunmaktadırlar. Böylece aile, cinsiyet, aşk, toplumsal sınıf, evlilik, kültür gibi pek çok alan radikal feminizmin kapsamında değerlendirilmektedir. Kültürel feminist kurama göre ise kadına yönelik tanımlamalar biyolojik olgulardan çok toplumsal niteliktedir. Bununla birlikte kadınlara yönelik değerlendirmeler özel alanlardan çıkarak kamusal alana yayılır. Kültürel feminizm toplumun erkeksi (maskülen) kimliğine karşılık kadınsı (feminen) kimliği öne sürerek kültürün cinsiyetsizleştirilmesini sağlamayı hedefler. Amaç, kadının toplum içerisindeki baskı gören veya ikincil olarak değerlendirilen konumunun değiştirilmesini sağlamaktır. Dolayısıyla başlangıçta kavramların tanımlanması ve eğitime odaklı olan Feminist hareketler zaman içerisinde toplumsal cinsiyet sorunlarına yönelerek evrensel düzeyde çözüm yolları üretmeye çalışmıştır. Günümüzde ise sosyolojik, politik, kültürel ve toplumsal olarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması mücadelesi Feminist hareketlerin sürekli çalışma alanını oluşturmaktadır.

Eğitim ve iletişim birbirinin en doğal ürünüdür. Toplumlarda ve her yaş grubundan, her cinsiyete eğitim doğru iletişimle mümkündür. Araştırmanın bu boyutunda iletişim ve eğitimin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamadaki rolü feminist kuramla analiz edilmiştir. Toplumsal cinsiyet kavramını ele alırken kadın ve erkek bireylere eğitim etkisi üzerinden feminist kuramın tartışmaları göz önünde bulundurulmuştur. Bu bağlamda, feminist kuramlardan Kültürel Feminizm bakış açısıyla değerlendirme getirilmiştir. Kültürel

feminizmin en önemli açıklamalarından olan kadın ve erkek arasındaki biyolojik çeşitlilik ve farklılıkların kabul edilmesidir. Bu farklılıklar olumlu bakış açısıyla değerlendirilerek her iki cinsiyet bireyinin de kendi özünde sahip olduğu becerilerin savunulmasıyla oluşmaktadır. Bu bağlamda, araştırmada feminist bakış açısından kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıkların eğitimin önüne geçmemesi gerektiği düşüncesini pekiştirmek adına faydalanılmıştır. Doğal olarak, kadın ve erkeğin eşitliğinin boyutu eğitim ve iletişimle doğrudan ilişkilidir ve bu hak eşit derecede sağlanmalıdır. Bu bilgiler ışığında, BM'nin sağlamış olduğu eğitim faaliyetleri yalnızca kadınlara yönelik değil aynı zamanda erkek bireylere de açık eğitimlerdir. Bunun en temel amacı her iki cinsiyet arasındaki iletişimsel bağın güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının pekiştirilmesidir. Sonuç olarak bu eğitimlerin katılımcı sayıları incelendiğinde, zaman zaman erkek katılımcıların sayısının fazla olması da olumsuz olarak değerlendirilmemelidir. Kültürel feminizmin de önerdiği üzere, kadın ve erkeğin kendi potansiyel ve becerileri doğrultusunda kendi eşitliklerinin farkına varması birbirlerinden ayrıştırılmamalarıyla daha mümkün olmaktadır. Dolayısıyla eğitim ve iletişim doğru kullanılarak, ne kadar bireye ulaşırsa toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada büyük yol kat edileceği sonucuna varılmıştır

Bunu gerçekleştirirken özellikle eğitim güçlü bir argüman olarak evrensel boyutta kullanılmaya çalışılmaktadır. Bu noktada toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarında BM uluslararası organizasyonların koordinasyonu açısından önemli rol üstlenmektedir. Feminist akımların radikal boyutlara ulaşması BM'nin de bu alandaki faaliyetlerini somut başlıklar halinde sürdürmesine vesile olmuştur. Kadın haklarının gelişmesi ve yaygınlaşması adına BM'nin desteklediği tüm çalışmalar, bölgesel değişkenler ve ihtiyaçlara göre şekillenmektedir. Bu durum da BM'nin evrensel sorunlara çeşitli bakış açıları, yöntemleri geliştirmesini etkilemektedir. Zaman zaman yürütülen güncel faaliyetler, belli veri ve sayılarla istatistiğe dökülmektedir. Tüm bu istatistikler bir sonraki etkinliğin temeline destek niteliği taşımaktadır. Kadın hakları da ülkelerin temel ve ortak sorunu halini aldığından günümüzde de BM'nin en çok çalışmalar ürettiği alanlardan biridir. Bu nedenle, BM Kadın Birimi ve UNESCO özellikle kadın ve kız çocuklarının eğitimi kapsamında birlikte hareket etmektedir.

BM'nin kuruluşu ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin (1948) yayınlanması başlangıçta kadın sorunlarının insan hakları çerçevesinde ele alınmasını sağlamıştır. Özel alanda olduğu gibi kamusal alanda da henüz cinsiyet eşitliği alanında otonom bir gelişme sağlanamamıştır. Başlangıçta yapılan çalışmalar henüz hazırlık aşaması olarak

değerlendirilebilir, genellikle verilerin toplanması ile ilgilenilmiştir. İlerleyen süreçte özellikle 1960 ve sonrası dönemde yasal alt yapının kadınların toplumsal olarak ilerlemesinde engeller içerdiğinin farkına varılmıştır. Toplumsal anlamdaki eşitsizliklere vurgu ise 1975 sonrasında gerçekleşmiştir. Dünya Kadın Konferansları ile birlikte toplumsal cinsiyet konusu evrensel boyuta taşınmıştır. Konunun genel olarak insan hakları çerçevesinden çıkarılarak kendi dinamikleri içerisinde değerlendirilmesi ve çözüm metotlarının tartışmaya açılması bu dönemde yapılan çalışmalar ile gerçekleşmiştir. Kadına yönelik şiddet bundan sonraki dönemde BM gündemini oluşturmuştur. Hazırlanan eylem planları ile küresel eylem planlarının temeli atılmıştır. BM bu anlamda tüm dünyada kadının statüsünün yükseltilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması için gerek küçük organizasyonlar gerekse hükümetler düzeyinde iş birlikleri geliştirmiştir. BM kapsamında yapılan çalışmalar aynı zamanda sürekli eğitim faaliyetlerini kapsamaktadır.

Çalışmada BM'nin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda zaman içerisinde sayıları katlanarak artan hükümet ve yerel yönetim iş birlikleri geliştirdiği belirlenmiştir. Belirli dönemlerde yapılan "Kadın Konferansları" bu konferanslar sonucunda yayınlanan deklarasyonlar ve belirli periyotlar arasında denetlenmesi kararlaştırılan kararlar yakın tarihimizde kadın çalışmaları alanındaki önemli adımlardır. BM'den önce kadın yaşamına ilişkin veriler düzenli veya yeterli değildir. Kadınlar veya toplumsal cinsiyet üzerine gerçekleştirilen organizasyonlar sınırlı düzeydedir. Kadınların sosyal, kültürel, siyasal veya ekonomik hayattaki yerleri sınırlı düzeyde kalmıştır. Dolayısıyla, BM'nin hedeflediği toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırma amacıyla düzenlenen eğitimler tam anlamıyla tüm kadınlara ulaşmakta yetersiz kalabilmektedir. Bunun sebebi bölgelerdeki kadınların okur-yazarlık oranı, eğitim faaliyetine ulaşabilme imkanlarında zorluklar yaşanması (ailevi, ekonomik bağlamda vb.) gibi etkenlerdir. Aynı zamanda eğitimlerde kullanılan dillere bakıldığında İngilizce, İspanyolca, Fransızca ve zaman zaman az da olsa Arapça dili görülmektedir. Temel kullanılan dil olarak İngilizce belirlenmiş olup çoğu bölgede eğitimler bu dil çerçevesinde yürütülmüştür. Kadınların genel bağlamda eğitime ulaşma oranı düşünüldüğünde dil çeşitliliğinin zaman zaman yetersiz kalabilmesi olası bir durumdur. Buna rağmen, birkaç dil seçeneğinin bulunması ileriki dönemlerde bu çeşitliliğin artabileceği olarak da yorumlanabilir. Bütün bu bilgiler ışığında eğitim faaliyetlerinin bölgelere göre ortalama düzeyde kaldığı ve hatta zaman zaman yetersiz kalabildiği çıkarımına ulaşılabilir. Bu analizler sonucunda çalışmada eğitimlerin tam

anlamıyla hedefine ulaşması noktasında bölgesel çalışmaların arttırılması, eğitimde dil çeşitliliğinin sağlanmasının önemi sonucuna ulaşılmıştır.

BM'nin yaptığı çalışmalarda bağımsız Feminist örgütler, dernekler ve diğer oluşumlar ile uluslararası düzeyde devlet kurumları ve hükümetlerle iş birlikleri kurulmuştur. Kadınların toplumsal yaşamını geliştirmek, şiddeti ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini gidermek üzere yapılan çalışmalar konferans, seminer ve toplantı faaliyetleri ile geniş kitlelere ulaşmayı hedeflemektedir. BM kuruluşundan itibaren ülkelere kanuni düzenlemeler için tavsiye niteliğinde kararlar sunmaktadır. Politik olarak hükümetlerin yasal düzenlemeleri elbette kadınların yasal hakları açısından önemsenmektedir. Ancak tek başına kanunların toplumsal sorunları gidermede yeterli olmayacağı aşikardır. Bu nedenle daha fazla çözüm metotlarına ihtiyaç durulmaktadır. Bunların başında eğitim gelmektedir. Eğitim temelde bir iletişim faaliyetidir. Alıcı ile kaynak arasında öğrenmeye dayalı bir faaliyeti geri bildirimleri ile birlikte değerlendirme süreci "Eğitsel İletişim" olarak özetlenebilir. BM eğitsel iletişim faaliyetlerini farklı coğrafi bölgelerde yürütmektedir. Bu faaliyetlere hem kadın hem erkek bireylerin katılımını sağlayarak konunun sadece biyolojik temelli bir sorun olmadığı toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınarak değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Çalışma BM'nin kuruluşundan itibaren yaptığı faaliyetlerde Feminist örgütlerin faaliyetlerinin etkisinin zaman içerisinde doğrudan etkili olduğunu göstermektedir. BM faaliyetlerinde özellikle 1975 yılından sonra alınan kararlara katılımın, daha fazla ülkenin ve farklı coğrafik bölgelerde yer alan toplumların kadın sorununa yaklaşımı önemli göstergeleri teşkil etmektedir. Feminist kuramın ele alınış biçimiyle BM faaliyetlerine "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" ekseninde bakış açısının değişimi tarihsel olarak bir izdüşümü ifade etmektedir. Öte yandan UNESCO verilerine göre eğitime devam etmede halen büyük toplumsal cinsiyet uçurumları söz konusudur. Temel okur yazarlık becerisine sahip olmayan 750 milyon insanın üçte ikisini kadınlar oluşturmaktadır. Yoksulluk, coğrafi izolasyon, azınlık statüsü, engellilik, erken yaşta evlilik ve hamilelik, cinsiyete dayalı şiddet ve kadının statüsü ve rolüne ilişkin geleneksel tutumlar, kadınların ve kızların haklarını tam olarak kullanmalarının önünde duran birçok engel arasında yer almaktadır. BM eğitim faaliyetlerinde "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" başlığına ayrılan kısım yıldan yıla daha fazla yer kapsamaktadır. 2016-2018 yıllarına ait verilerde bu artışa işaret edilmiştir.

KAYNAKLAR

Acker, S. (1987). Feminist theory and the study of gender and education. *International Review of Education.* XXXIII (1987), 419-435.

Akgül, Ç. (2019). Çatışmalar, kadınlar ve cinsiyet eşitliği yaklaşımları: BM (BM) dokümanlarının değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi.

Aktaş, G. (2013). Feminist söylemler bağlamında kadın kimliği: Erkek egemen bir toplumda kadın olmak. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30 (1), 53-72. https://dergipark.org.tr/tr/pub/huefd/issue/41216/501952 (Erişim tarihi: Mayıs 2020)

Altınbaş, D. (2010). Feminist tartışmalarda liberal feminizm. *Kadın Araştırmaları Dergisi* (9), 21-52.

Bandura, A. (1971). Social learning theory, Prentice-Hall.

Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: a cognitive account of sex typing. Psychological Review, 88(4): 354-364.

Bem, S. L. (1984). Androgyny and gender schema theory: A conceptual and empirical integration. In T. B. Sonderegger (Ed.), Psychology and gender: Nebreska symposium on motivation. Nebraska: University of Nebraska Press.

Berktay, F. (2004). Kadınların insan haklarının gelişimi ve Türkiye. *İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları,* 7. https://stk.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/01/berktay_std_7.pdf (Erişim tarihi: 26.05.2020).

Bingöl, O. (2014) Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye'de kadınlık*, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 16 (Özel Sayı I), 108-114. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/107207 (Erişim tarihi: Mayıs 2020)

Bryson, V. (2003) *Feminist Political Theory*, Palgrave Macmillan, New York.

Butler, J., (2016). Cinsiyet belası feminizm ve kimliğin alt üst edilmesi. Ertür, B. (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Cura, D.O., (2017). Genetik faktörlerin şiddet üzerine etkisi. *DEU Tıp Fakültesi Dergisi,* 31(2), 97-102. https://www.journalagent.com/deutip/pdfs/DEUTFD-00922-REVIEW-ONUR_CURA.pdf (Erişim tarihi: 13.11.2019)

Çakır, S. (1996). Osmanlı kadın hareketi, İstanbul: Metis Yayınları.

Dandavati, A. G. (1996). The women's movement and the transition to democracy in Chile (American University Studies). Peter Lang Inc., International Academic Publishers.

DAW, (2020). About DAW. https://www.un.org/womenwatch/daweda (Erişim tarihi: 12.05.2020)

Demir, N. H. (2020). Strasbourg kararlarındaki karabataklar: (Toplumsal) cinsiyet stereotipleri. *TBB Dergisi,* 2020 (146), 269-311.

Demircioğlu, E. (2013). Uluslararası resmi belgelerde kadın ve kızların eğitimi. VI. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi, 3-5 Ekim 2013. 95-105.

Dikici, E. (2016). Feminizmin üç ana akımı: liberal, marxist ve radikal feminizm teorileri. *International Journal of Social Science,* 43, 523-532. http://www.jasstudies.com/?mo (Erişim tarihi: Mayıs 2020)

Dinçer, O. (2014). Eşitlik tahayyülünün müşterek kurgusu: BM kadının statüsü komisyonunun çalışma öncelikleri ve çıkan politika metinleri üzerine bir analiz. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (Erişim tarihi: 15.05.2020) https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm/pdf/onurdincer.pdf

Dökmen, Z. Y. (2010). Toplumsal cinsiyet: sosyal psikolojik açıklamalar, İstanbul: Remzi Kitapevi.

Donavan, J. (2013). Feminist teori. İstanbul: İletişim yayınları.

Ertürk, Y. (2015). Sınır Tanımayan Şiddet, İstanbul: Metis Yayınları.

Freedman, J.J., Sears, D.O. ve Carlsimth, J.M. (1981). Cinsiyet rolleri. (Çev. A. Dönmez). *A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* (1989). 12.03.2020 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/787165 adresinden erişildi

Fagot, B. I., Rodgers, C. S. ve Leinbach, M. D. (2000). Theories of gender socialization. T. Eckes ve H. M. Trautner, (Ed.), The developmental social psychology of gender içinde (65-90). London: Lawrence Erlbaum.

Fettah M., (2006). İş ve sosyal güvenlik hukukunda kadın işçilerin korunması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gökkaya, V.B., ve Ayan, S. (2017). Sosyal öğrenme kuramı ve aile içi şiddet. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10(48), 389-394.

http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt10/sayi48_pdf/4sosyoloji_psikoloji_felsefe/bilican_veda.pdf (Erişim tarihi: 12.11.2019)

Hasanagic, A. (2020). 25 organizations fighting for gender equality. https://www.humanrightscareers.com/magazine/organizations-gender-equality/ (Erişim tarihi: 22.05.2020)

Hodoğlugil NS, Akın A. (2001). Cinsiyet eşitliği, barış ve gelişme yolunda Pekin +5 sonuçları ve Türkiye' de durum. Aktüel Tıp Dergisi (Kadın Sağlığı Özel Sayısı) 2001;6(1):9-17. http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/ (Erişim tarihi: 26.05.2020)

INSTRAW, (2020). Gender mainstreaming. https://www.un.org/womenwatch/ianwge/gm_facts/Instraw.pdf (Erişim tarihi: 12.05.2020)

Kiriakos, R. (2003). Status of women. Colorado State university.

Körükçü, Ö, Kayır, G.Ö. ve Kukulu, K. (2012). Kadına yönelik şiddetin sonlanmasında erkek iş birliği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*- Current Approaches in Psychiatry 2012; 4(3):396-413.13 https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/115080 (Erişim tarihi: Mayıs 2020)

Lindsey, L. (2016). Gender development: A sociological perspective. 8. ed. Routhledge, London.

Lipmann, W. (1964). Die öffentliche Meinung: Wie sie entsteht und manipuliert wird. Munchen: Rütten und Loening.

Lynn M. C. (1998), "A Developmental Perspective on Gender Effects and Gender Concepts", Sexism and Stereotypes in Modern Society, ed: William B. Swann/ Judith H. Langlois/Lucla Albino Gilbert, American Psychological Association, Washington 1998.

Marshall, G. (1999) Sosyoloji sözlüğü. Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü. Ankara. Bilim ve Sanat Yayınları.

McCormick, Theresa Mickey: Creating the nonsexist classroom: a multicultural approach. New York: Teachers College Press. 1994

McMaster, L. E., Connolly, J., Pepler, D., & Craig, W. M. (2002). Peer to peer sexual harassment in early adolescence: A developmental perspective. Development and Psychopathology, 14, 91–105.

MFA, (2008). Swedish assessment of multilateral organisations: The United Nations Development Fund for Women (UNIFEM). https://www.government.se/49b74f/contentassets/bdee6c78c5ee489caa50c8bc4a6524d8/the-united-nations-development-fund-for-women-unifem (Erişim tarihi: 12.05.2020)

MFA, (2020). BM Cemiyeti ve Türkiye, http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-teskilati-ve-turkiye.tr.mfa (Erişim tarihi: 22.05.2020)

Mourtjoy, S. (2008). The women's rights movement: moving toward equality. Infobase Publishin.

Mutavati, A. (2020). Gender data breaks glass ceiling in Kenya Economic Survey. https://www.nation.co.ke/gender/5362750-5539498-wlpum7/index.html (Erişim tarihi: 07.05.2020)

Nielsen, J. M. (1990). Sex and gender in society (perspective on stratification) second edition. Illionis: Waveland.

Oakley, A. (1985). Sex, gender and society. Aldershot: Gower Publishing Ltd.

OHCRH, (1996). Convention on the elimination of all forms of discrimination against women New York, 18 December 1979. https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cedaw.aspx (Erişim tarihi: 26.05.2020)

OSAGI, (2020). About the office of the special adviser to the secretary-general on gender issues and advancement of women. https://www.un.org/womenwatch/osaginew/aboutosagi.htm (Erişim tarihi: 12.05.2020)

Örnek, S. (2015). ABD'de kadın haklarının gelişimi. KOSBED, 29: 105 – 129. http://kosbed.kocaeli.edu.tr/sayi29/7.pdf (Erişim tarihi: 22.05.2020)

Öz, Y. (2017). BM kadının statüsü komisyonu rehberi ve 60. oturuma ilişkin notlar. Kader: Kadın Adayları Destekleme Derneği http://ka-der.org.tr/wp-

content/uploads/2017/12/CSW60_baski_highresolution.pdf (Erişim tarihi: 22 Mayıs 2020)

Özdemir, H. (2019). Toplumsal cinsiyet perspektifinde erkeklik ve kadınlık algısı: bir alan araştırması. Asya *Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar*, Number:10, Winter, p. 90-107

Özsöz, C. (2008). Kültürel feminist teori ve feminist teorilere giriş. *Sosyoloji Notları*, Eylül-Kasım, 51-54. https://www.academia.edu/34010412/K%C3%BClt%C3%BCrel_F (Erişim tarihi: 12.05.2020)

Palaz, S. (2005). Toplumsal cinsiyet ve kalkınma: kalkınmada kadının yeri, (Ed.) M. Kar Ve S. Taban, İktisadi Kalkınmada Sosyal, Kültürel Ve Siyasal Faktörlerin Rolü. Ekin Kitabevi, Bursa.

Parsons, F.S. (1990). Feminist challenges to curriculum design. *Studies in the Education of Adults*. 22(1), 49-59.

Piaget, J. (1976). Piaget and his school. https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-642-46323-5 (Erişim tarihi: 12.04.2021)

Rahte E. Ç. (2010). Aile içi şiddet ve medya: gündüz kuşağı televizyonunda şiddetin görünürlüğü ve yeniden üretimi, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* 30, 78-83

Sayılan, F. (2012). Toplumsal cinsiyet ve eğitim: olanaklar ve sınırlar. Ankara: Dipnot Yayınları.

Schmitt, D. P. (2003). Are man universally more dismissing than women? Gender differences in romantic attachment across 62 cultural regions, *Personal Relationships*, 10/3:307-333.

Schnieder, M.C ve Bos, A.L. (2019). The application of social role theory to the study of gender in politics. Political Psychology. Feb2019 Supplement S1, Vol. 40, p173-213. 41p. 1 Diagram. https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/pops.12573 (Erişim tarihi: 27.02.2020)

Scott, J.W. (2010). Toplumsal cinsiyet: faydalı bir tarihsel analiz kategorisi. *Kültür ve Sanatta Feminist Yaklaşımlar.* 12. http://www.feministyaklasimlar.org/wp-

content/uploads/2013/05/12-9.TOPLUMSAL-CINSIYET.pdf (Erişim tarihi: 02.04.2020)

Stadjkovic, A. D., Luthans, F. (1998) Social cognitive theory and self-efficacy: Going beyond traditional motivational and behavioral approachers. Organizational Dynamics, 26(4) 62-75. http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=477a63e0-4dcf-4ce5-9244-50abb169f139@pdc-v-sessmgr04 (Erişim tarihi:13.03.2020)

Stockard, J. 2007. "Sex role socialization." In Barbara J. Bank (ed.), Gender and education: Volume I. (pp. 215–227). Westport, CT: Praeger. https://pages.uoregon.edu/jeans/HGS_1999.pdf (Erişim tarihi: 22.03.2020)

Stromquist, (2012). Education as a menas for empowering women. *Rethinking Empowerment: Gender and Development in a Global/Local World.* Ed.: Jane L. Parpart, Shirin M. Rai, Kathleen A.

Şıvgın, N. (2015). Cinsiyet rolleri eğitim etkinliklerinin anasınıfına devam eden 60-72 aylık çocukların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi.

Şişman, N. (1997). BM kadın politikası: dördüncü dünya kadın konferansı çerçevesinde bir değerlendirme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi.

TBMM, (2020a). Dördüncü Dünya Kadın Konferansı: Konferans tarafından kabul edilen kararlar: Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı: Karar 1. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf (Erişim tarihi: 13.05.2020)

TBMM, (2020b). Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi sözleşmesi. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/CEDAW_Sozlesmesi_ve_Ihtiyari_Protokolu.pdf (Erişim tarihi:12.05.2020)

Terry, G. ve Hoare, J. (2007). Gender-based violence. (Ed. Geraldine Terry ve Joanna Hoare). Oxfam GB.

UNESCO (2019). Education and gender equality. https://en.unesco.org/themes/education-and-gender-equality (Erişim tarihi: 21.04.2021)

UNFPA (2020). Gender-based violence. https://www.unfpa.org/gender-based-violence (Erişim tarihi: 21.02.2020)

UNICAnkara, (2020). BM Teşkilatı, http://www.unicankara.org.tr/today/1.html (Erişim tarihi: 12.05.2020)

Unmüßig, B. (2020). Gelecek, şimdi! Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı'nın bugüne etkisi, https://tr.boell.org/tr/2020/03/17/gelecek-simdi-pekin-deklarasyonu-ve-eylem-planinin-bugune-etkisi (Erişim tarihi: 26.05.2020)

UN Women, (2015). 2014 at a glance. https://trainingcentre.unwomen.org/portal/resource-centre/entry/46983/ (Erişim tarihi: 13.05.2020)

UN Women, (2016). UN Women Training Centre 2015 annual report. https://trainingcentre.unwomen.org/portal/resource-centre/entry/46987/ (Erişim tarihi: 12.05.2020)

UN Women, (2017). 2014 at a glance. https://trainingcentre.unwomen.org/portal/resource-centre/entry/46983/(Erişim tarihi: 13.05.2020)

UN Women, (2018). Annual report 2017. https://trainingcentre.unwomen.org/portal/resource-centre/entry/171233/ (Erişim tarihi: 13.05.2020)

UN Women, (2019). Annual report 2018. https://trainingcentre.unwomen.org/portal/resource-centre/entry/171235/ (Erişim tarihi: 13.05.2020)

UN Women, (2020a). About UN women. https://www.unwomen.org/en/about-us/about-un-women (Erişim tarihi: 20.05.2020)

UN Women, (2020b). What we do. https://eca.unwomen.org/en/what-we-do (Erişim tarihi: 20.05.2020)

UN Women, (2020c). Training centre services. https://www.unwomen.org/en/how-we-work/capacity-development-and-training/training-centre-services (Erişim tarihi: 20.05.2020)

UN Women, (2020d). Africa. https://africa.unwomen.org/en (Erişim tarihi: 20.05.2020)

Vatandaş, D. (2011). Toplumsal cinsiyet rollerinin algılanışı. Istanbul Journal of Sociological Studies. (35), 29-56. http://dergipark.org.tr/tr/pub/iusoskon/issue/9517/118909 (Erişim tarihi: 20.05.2020)

WHO (2019). Definition and typology of violence. https://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/ (Erişim tarihi: 12.11.2019)

Watase, M. ve Narkvichien, M. (2019). UN Women annual report: asia and pasific, 2017 https://www2.unwomen.org//media/field%20office%20eseasia/docs/publications/2019/06/unw_annual-report-2018-r12.pdf?la=en&vs=1341 (Erişim tarihi: 13.05.2020)

Willis, E. (1984). Radical feminism, feminist radicalism. *Social Text*, 9/10, 91-118. 02 Mayıs 2020 tarihinde JSTOR veri tabanından erişildi.

Wood, W., Eagly, A. H. (2002). A cross cultural analysis of the behavior of women and man: Implications for the origins of sex differences, phsicological bulletin, Vol:128, No:5, 699-727

Yılmaz, R.A. (2007). Reklamlarda toplumsal cinsiyet kavramı: 1960-1990 yılları arası Milliyet Gazetesi reklamlarına yönelik bir içerik analizi. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/177948 (Erişim tarihi: 12.04.2021)

Yorgancı, F, (2008). İlköğretim ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rollerinin inşası, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.